

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

**TOPLUMSAL HAREKETTEN SİYASAL PARTİYE:
VETEVEDOSJE VE PODEMOS ÜZERİNE
KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME**

Yüksek Lisans Tezi

Arbër THAÇI

Ankara-2019

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

**TOPLUMSAL HAREKETTEN SİYASAL PARTİYE:
VETEVEDOSJE VE PODEMOS ÜZERİNE
KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME**

Yüksek Lisans Tezi

Arbër THAÇI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Filiz ZABCI

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

Arber THAÇI

TOPLUMSAL HAREKETTEN SİYASAL PARTİYE:
VETEVENDOSJE VE PODEMOS ÜZERİNE
KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Filiz ZABCI

Tez Juri Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Filiz Zabcı

Prof. Dr. Filiz Kortol

Doc. Dr. Demirkan F. Erdem

.....

.....

.....

İmzası

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (18.11.2019.)

Tezi Hazırlayan
Öğrencinin Adı ve Soyadı

Arber Thaci

İmzası

Ilham kaynağı olan, ebeveynlerime!

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	ii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Metod Boyutu	1
1.2. Örneklerin Karşılaştırılma Nedenleri.....	4
2. VV OLUŞUMUNU ANLAMAK: ÖZNEİN DİSARTİKULEŞMESİ	6
2.1. Disartiküleşmenin İlk Dönemi: Savaş Öncesi Dönem 1993-1999	11
2.2. Disartiküleşmenin İkinci Dönemi: Uluslararası Misyona Yönelimi	16
2.3. Memnuniyetsizliğin İfadesi Olarak: Mart İsyanı.....	24
2.3.1. VV Hareketinin Yükselişi.....	25
2.3.2. Hareketin Parti Öncesi Dönemi	27
2.3.3. Hareketleşme ve Partileşme Dönemi Arasındaki Temel Sorun Üzerine.....	30
2.4. Zamanın Ötesi: VV'in analizi.....	33
2.5. VV'ye Yönelik Hakim Bakış Açısının Eleştirisi.....	40
2.6. VV'nin en büyük başarısı.....	45
3. GEÇMİŞ VE BUGÜNÜN POST-MARKSİST ÇOCUĞU: PODEMOS	49
3.1. PODEMOS'un Pro-Aktif Demokrasi Modeli	59
3.2. PODEMOS'un Sürgün Yolu: Kuramsal Mesele	62
3.2.1. Mevcut İdeolojik-Semantik Tipolojinin Ötesinde: Alternatifin Praksisi olarak PODEMOS.....	68
3.2.2. Hareket ve Parti Arasındaki PODEMOS.....	72
3.2.3. Son Değerlendirme: PODEMOS	77
4. HAREKETLERİN DOĞUŞU: ORGANİK KRİZİN GÖSTERGELERİ	82
4.1. Memnuniyetsizliğin Yönetimi: Hegemonikleşme Sanatı.....	86
4.2. Partileşmenin İki Modeli	90
4.3. Özneye Yönelik İki Yaklaşım	94
4.4. Hareketin Projelerinin Değerlendirilmesi.....	97
4.4.1. Mikro-Eklemlenme: VETEVENDOSJE	98
4.4.2. Dönüştürücü Makro-Eklemlenme: PODEMOS	102
5. SONUÇ	106
KAYNAKÇA	111
ÖZET	111
ABSTRACT	111

KISALTMALAR

AAK-	Kosova'nın Geleceğin Birliği
AB-	Avrupa Birliği
PP-	Halkın Partisi
FER-	Fryma e Re e Kosoves
HDZ-	Hırvat Demokratik Birliği
LDK-	Kosova Demokratik Birliği
LPK-	Kosova Halk Hareketi
PSOE-	İspanya'nın Sosyalist İşçi Partisi
PDK-	Kosova'nın Demokratik Partisi
SPS-	Sırbistan'ın Demokratik Partisi
UNMIK-	United Nations Mission in Kosovo
UÇK-	Ushtria Çlimitare e Kosoves
VV-	Vetevendosja

1. GİRİŞ

1.1. Tezin Metod Boyutu

Bu araştırma kapsamında, karşılaştırmalı olarak incelenmiş toplumsal hareket örnekleri genel bir perspektifle ve -analitik bir tarzla ele alınmaktadır. Araştırma yalnızca konusu olan toplumsal hareket örneklerinin bölünmesi veya yapılandırılması gibi belirli konuları kapsamamakta, aynı zamanda iki vaka incelemesini de içermektedir. Söz konusu araştırma çoğunlukla analitik açıklama girişimini içerdiği için siyaset sosyolojisinin herhangi bir klasik göstergesini kullanmamaktadır. Analizlerinde tümdengelim metodundan yararlanan bu araştırma, analizlerini derinleştirmek için toplumsal hareketlerin içinde öznenin durumu, söz konusu hareketlerde özne ve eylemci ilişkisi gibi spesifik olay ve olgulardan yararlanmaktadır. Araştırmanın ilk kısmı, söz konusu tümdengelimci metot sayesinde tamamlanmış bir yapıyı temsil eder. Bu nedenle, hareketin ilk basamağı genel bir bakış açısı sunmakta ve spesifik olay ve olgular ele alınarak analizin derinleştirilmesi hedeflemektedir. Araştırmanın son bölümünde ise, vaka çalışmaları hakkında analizler yapılmakta ve karşılaştırmalı bir perspektifle değerlendirmelerde bulunularak bazı sonuçlara ulaşılmaktadır.

Araştırmada bütünüyle nicel olmayan veriler kullanılmakta ve ampirik veriler, sayılar veya istatistiklerden kaçınılmaktadır. Aksine araştırmanın yürütülmesinde, nitel metodoloji tekniklerinin kullanması tercih edilmiş ve vaka çalışmalarının detaylı analiz edilmesi uygun model olarak benimsenmiştir. Toplumsal hareketlerin araştırılmasında felsefi düzeyde yapılan analizlere pek rastlanmamaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın konusu olan toplumsal hareketlere ilişkin felsefi düzeyde analizlerin yapılması tercih edilmiştir. Böylece araştırma, hareketin gelişimine ilişkin '*fenomenolojik*' bir değerlendirme mahiyetine sahiptir. Diğer yandan, bu araştırma tipik bir siyaset sosyolojisi araştırması değildir ve bu yüzden söz konusu disiplinin klasik terimleri ve

metotları kullanılmamıştır. Araştırmanın veri kaynağı olarak kullandığı birincil materyaller, söz konusu hareketlerle ilgili yazılı metinler ve çeşitli makalelerdir. Bu materyaller iki kategoriye ayrılmalıdır: birinci kategori, hareketlerin liderleri ve eylemcileri tarafından yazılan yazılar ve metinler olmakla birlikte, ikinci kategori ise toplumbilimciler tarafından yapılan çalışmalar ve bu doğrultuda yazılan makalelerdir. Araştırmanın yürütülmesi adına veri kaynaklarının seçimi için bir sonraki makalelerin bulunmasını kolaylaştıran “*kartopu örnekleme*” tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada analiz edilmek üzere iki vaka çalışması seçilmiştir. Seçilen İlk vaka, Kosova’da 2005 Haziranında kurulmuş olan Vetëvendosje(şimden sonrası VV olarak), (Kendi Kaderini Belirleme Hareketi) toplumsal hareketidir. VV kuruluş döneminde, etkinliklerini siyasi kurumlar dışında gerçekleştirmiş ve hegemonik düşünceyi temsil eden sistemde mevcut partilere karşı muhalefeti gerçekleştirmiştir. Hareket-parti(VV) tarafından 2010 yılındaki seçimlere katılma kararı alınması VV’nin partileşme sürecini başlatmıştır. Araştırmaya konu olan ikinci vaka ise İspanya’da 17 Ocak 2015'te kurulan 'PODEMOS hareket-partisidir. *'Indignados'* veya *'15 M'* toplumsal hareketlerinin devamı olarak ortaya çıktığı iddia edilen PODEMOS hareketi, yalnızca mevcut siyasi kurumlara karşıt olarak değil aynı zamanda söz konusu kurumlar içinde var olmayı amaçlayan siyasi bir örgütlenme kurmayı amaçlamıştır.

Araştırmada ilk olarak, iki vaka çalışması arasındaki karşılaştırma yapılmadan önce, hareketlerin ayrı ayrı değerlendirilmelerinin yapılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, araştırmanın ilk bölümünde, hareketin doğuşu, hareketin yapısal içeriği, partileşme süreci, vb. gibi bazı alt sorulara cevap aranarak VV’ye paradigmatik bir yaklaşım geliştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde, 'PODEMOS' hareketi, ortaya çıkmasındaki temel nedenler ve parti-hareketinin siyasi projeleri detaylı analiz edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise, ilk bölümlerde

birçok yönden ele alınan iki vaka çalışmasının karşılaştırılması hedeflenmiştir. Araştırmanın bu söz konusu karşılaştırmalı kısmı; “hareketlerin doğuşu”, “partileşme süreci”, “hareketlerin özneye yönelik yaklaşımları” ve son olarak iki hareket projesinin değerlendirilmesi gibi ayrıntılı bir dizi başlık üzerine yapılandırılmıştır.

Daha önce belirtildiği gibi, bu araştırma ampirik metotla gerçekleştirilmiş bir çalışma olmamakla birlikte iki vakayla ilgili bilgileri ve durumsal ayrıntıları analitik bir yaklaşımla inceleyen bir araştırmadır. Diğer yandan ,Araştırmada yukarıda belirtildiği özne-nesne gibi bazı felsefi göstergelerinin kullanılmasıyla fenomenolojik bir yaklaşıma doğru ilerlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca analizlerde kullanılan '*fenomenolojik çalışma*' teriminin Husserl ve Heidegger'in ortaya koyduğu varoluşsal bilgi veya bilime ilişkin olmadığını da açıklayalım.¹ Aksine araştırmada yararlanılan fenomenolojik çalışma yöntemi, felsefi paradigmadan uzaklaşmayı ve daha pratik bir yaklaşımı temsil etmektedir. Söz konusu yaklaşımda temel olarak sosyolog Charles Taylor'ın "*toplumların fenomenolojik araştırması yöntemi*"nden yararlanmaktadır. Dolayısıyla burada fenomenolojik bir hareket çalışmasına ulaşma denemesi olarak adlandırılan şey, hareketleri bütünlük içinde ele almaya ve anlamlandırmaya çalışan bir bilgi geliştirme hedefidir. Araştırma, spesifik olarak hareketlerin ortaya çıktığı siyasal yapıların tarihlerini, ilgili yapılarda siyasal-ideolojik eklemlenme durumlarını, hareketlerin kurucu unsurlarını ve hareketlerin yükselişini analiz ederek kapsamlı bir çalışma geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, toplumsal hareketlerin sorunlarına otantik çözümler bulmanın bir yolu olarak ve toplumsal koşulların tamamen özgül ve kapsamlı bir şekilde ele alınmasına yönelik Taylor'un fenomenolojik yaklaşımından yararlanılmalıdır. Son olarak, araştırmada ele alınan söz konusu fenomenolojik yaklaşım; felsefinin varoluşsal disiplininin terimleriyle açıklanan bir model olmamakla

---

¹ Sosyal hareketlerin fenomenolojinin felsefi anlamı açısından incelenmesi farklı çalışmalarda görülebilir. Örnek olarak, **Peyami Vahabzadeh, 'Articulated Experiences: Towards a Radical Phenomenology of Contemporary Social Movement'**; State University of New York Press, 2003

birlikte, vaka incelemelerinin kapsamlı bir şekilde ele alınmasını destekleyen bir modele aittir.

1.2. Örneklerin Karşılaştırılma Nedenleri

Metodolojik çerçevenin aydınlatılması açısından en önemli meselelerden biri, bu vaka çalışmaları üzerinde neden araştırma yapıldığının açıklanmasıdır. Bu doğrultuda, İlk vaka çalışması olarak VV hareketi seçilmiş ve araştırmanın ilk planlamasına göre yalnızca bu örnek üzerinden çalışmanın yürütülmesi amaçlanmıştı. Ancak araştırma sırasında, ikinci bir vaka olarak PODEMOS hareketi seçilmiş ve araştırmanın kapsamı genişletilmiştir. Böylelikle araştırmanın konusu olan vaka sayısı ikiye çıkmış ve bu vakalar karşılaştırmalı biçimde ele alınmıştır.

Bu iki hareket yüzeysel olarak bakıldığında, post-materyalist nedenlere(cause) sahip olmaları ve politik ötesi tanımlanmaları nedeniyle benzetilebilir, ancak araştırmaya göre, bu makul bir yargı değildir çünkü söz konusu hareketlerin eklemlenen davaları kategorik olarak farklıdır. Bu noktada, konu hakkında yapılacak analizler, eklemlenmiş davaların kategorik değişimine odaklanmalıdır. Bu bağlamda VV eski tip bir dava olan klasik sömürge karşıtlığı davasını, yani kendi kaderini tayin davasını eklemlerken; PODEMOS ise yeni toplumsal hareketlerin post-materyalist davasını eklemlenmektedir. PODEMOS'un post-materyalist davası, iktidar alanının değişimini sınırlamamakla birlikte bu alanı etnik-kültürel alanlara genişletmekte ve iktidarı temelden şekillendirmeyi hedeflemektedir.

VV hareketinin ilk çalışma örneği olarak seçilmesine ilişkin karar, araştırmayı yürüten kişinin VV'nin hitap ettiği toplumun bir ferdi olması ve VV hareketinin bazı faaliyetlerine katılmış olması dolayısıyla verilmiştir. Ferdियet bağı bir kenara bırakılacak olursa, VV gibi bir hareketi incelemek, toplumsal hareketlerin temel

perspektiflerini analiz edebilmek adına önemli bir saha çalışmasıdır. Bu nedenle, çalışma örneği olarak ilk vaka seçiminin yapılandırılmış bir model veya yaklaşımla gerçekleştirilmediği sonucuna varılabilmektedir. Bu doğrultuda araştırmada, VV hareketi hakkındaki şüphelerin ve düşüncelerin izi sürülmek istenmiştir. İkinci vaka çalışmasının olarak PODEMOS'un seçimi ise VV 'nin seçimi gibi "siyasi habitus" ile alakalı bir durum olmasa da, bazı spesifik kriterlere göre belirlenmiştir. İlk kriter olarak, incelenmesi düşünülen hareketlerin coğrafi sınırlanmasına gidilmiş ve örnek seçimi Avrupa bölgesinde son zamanlardaki hareketlerin gelişmeleri göz önünde tutularak yapılmıştır. Böylelikle ikinci vakanın seçiminde alan, Avrupa sınırları içerisinde belirlenmiş ve bu sınırlar içerisinde sol bir argümanla eşit statünün sürdürülmesi konusunda VV'ye benzer bir yaklaşıma sahip ikinci vaka çalışması olarak PODEMOS seçilmiştir. VV hareketinin, yalnızca politik krizlerin kurumsallaşmasına indirgenecek bir hareket olmadığı aksine temel bir siyasi paradigma doğrultusunda kurulmuş olması düşüncesi ve PODEMOS'un da benzer bir temel paradigmaya sahip olması araştırmanın analizlerinde karşılaştırmalı bir metodu belirlemede en önemli etkidir.

2. VV OLUŞUMUNU ANLAMAK: ÖZKENİN DİSARTİKULEŞMESİ

'Ex nihilo, nihil fit'

Kosova, Yugoslavya'daki en son sanayileşmiş toplum olmasına rağmen (İslami: 1982), sosyal girişimcilik fikri tarihsel bilinçte yerleşmişti; bu nedenle siyasi hareketlenmenin yabancı olunmayan bir olgu olduğunu varsaymak mümkündür. Açıkça görülüyor ki, önceki yüzyıl boyunca, toplumsal girişimcilik² yapısal nedenlere dayanarak mobilizasyon hakkının kullanılmasıyla birlikte dile getirilmektedir. Kosova toplumu, Gamson'un (1976: 23) 'hareketlenme' kavramını *'diğer araçlarla politika'* olarak tanımlamanın uygun görüldüğü bir toplumu temsil ediyor. Kosova'nın, özellikle geçen yüzyıl boyunca tarihi gelişimini gözlemlediğimizde, toplumsal girişimciliğin çoğunlukla amaçlı bir şekilde siyasal gündemi oluşturmak için pasif olmayan ve kurumların dışında örgütlenen eylemler sayesinde örgütlendiği görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal girişimcilik; sürekli olarak sisteme karşı farklı nedenlerle bir araya gelebilen bir toplum modeline karşılık gelir.

---

² Sosyal hareketleri ve siyasal hareketleri iki tür sosyal girişimcilik olarak ayırt etmek çok önemlidir. Touraine'nin paradigmasında bu ayırım açıkça ulaşılmaktadır ve ona göre toplumsal hareketler etik-ahlaki amaçlarla harekete geçirilmekle birlikte kültürel alanda örgütlemektedir. Ayrıca, bu tür bir sosyal girişimciliğin faaliyeti, iktidara teşebbüs etme açısından saf siyasi süreçle sınırlı değildir. Siyasi hareketler bu şartlara uyumlu bir şekilde örgütlenemiyor. Açıkçası, hareketlerin bu kategorilere ayrılmasının değerlendirilmesi zordur çünkü toplumsal hareketlerin değişmeyen gerçeklikler olarak şekillenemez, yani hareketler değişimi deneyimleyen aktörler olma eğiliminde olmasından dolayı ayrımı zorlaştırmaktadır. Sosyal hareket, etik-ahlaki sebeplere dayanan bir takım nedenlerle meydana gelebilir, ancak kendisini kurumun politik iktidarın bir aktörüne dönüştürme adımı dejeneratif bir adımdır. Bu nedenle siyasi hareketler etik-ahlaki açıdan yoksun oldukları için en yüksek şekle ulaşmamaktadır.

Yugoslavya'nın dağılma süreci, Federasyonun her bir ülkesinin milliyetçi hareketleri güçlendirme eğilimleri yaşadığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde milliyetçi partilerin ve hareketlerin hegemonikleşmeyi temsil eden eğilimlerinin ağır bastığı görülmektedir. Aynı zamanda, farklı siyasi söylemlerin Kosovada yer aldığına tanık oluyoruz. Diğer yandan, barışçıl bir gündeme dayanan ve seçkin bir akademisyen grubun temsil ettiği LDK, kuruluş tarihinden Kosova savaşına kadar eşsiz bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Kosova'nın Demokratik Birliği(LDK), Kosova'nın Yazarların Birliğinden kaynaklanmış olan bir partiydi. 90lardan Kosova'nın bağımsızlığı kadar, hegemonik bir siyasal örgütlenme temsil etmekteydi.

LDK'in barış projesi, Kosova toplumunun doğrudan tanıklık ettiği duruma göre anakronistik bir politika olarak görülebilir. Buna karşın barışı korumaya odaklanan LDK eklemlenmesinin halk tarafından desteklenmesi, Belgrad'daki ırkçı-milliyetçiliğe dayanan, neo-faşist rejimin³ iktidarının yükselişiyle çelişkili bir durum oluşturmaktadır. LDK'nin kuruluşundan Kosova Savaşı'na kadar olan dönem, disartiküleşmenin ilk dönemini oluşturmaktadır. Diğer yandan, disartiküleşmenin ikinci döneminin olgusu Kosova'da Birleşmiş Milletler Misyonu (UNMİK)⁴ adlı misyonun gerçekleştirilmesiyle meydana geldi. Öznenin disartiküleşmesinin iki döneme ayrılması gerekmektedir: ilk dönem; Yugoslavya'nın dağılması sırasında, savaş öncesi siyasi özneleştirme sürecinde öznenin disartiküleşmesini içeren dönemdir. İkinci dönem ise, Kosova toplumunun UNMİK olarak bilinen uluslararası misyonu gözetimi altında olduğu dönemdir. Daha spesifik olarak bu kısım UNMİK'i siyasi özne faaliyetleri perspektifinden ele almakta,

---

³ Neo-faşist rejim teriminin aşırılık gündeminde geliştirilen politik bir düzen olarak okunması tavsiye edilir. Bu tür rejimler milliyetçiliğe dayanarak, etnik ya da kültürel bir topluluğu kamusal yaşamdan, dolayısıyla bir bütün olarak insan kategorisinden dışlar. Yugoslavya bağlamında, etnik Arnavut azınlığa karşı böyle bir projenin örgütlendiğini besbellidir ve bu proje soykırım boyutlarıyla sonuçlandı.

⁴ UNMİK, Birleşmiş Milletlerin Genel Kurulunun onayladığı 1244 Kararıyla kurulmuş bir misyondur. Aşağı yukarı, geçici bir dönem içerisinde Kosova'yı hüküm vermek amacıyla 1999'da kurulmuş olan bir misyondur. . Kosova'nın bağımsızlığa ilan ettikten sonrası, Misyunun yetkileri görünür biçimde düştüler. 1244 Karar'ın belgesi aşağıdaki ekte bulabilirsiniz: <https://unmik.unmissions.org/united-nations-resolution-1244>

statik yapıyı temsil eden UNMIK ile siyasi özne arasındaki ilişkiyi açıkça göstermektedir.

VV'nin ortaya çıkması, öznenin, “hegemonlaşması” açısından birbiriyle rekabet eden siyasi söylemler içindeki rolü sorgulanarak anlaşılabilir. Ayrıca, VV'nin kuruluşunun kökenleri, Yugoslavya'nın dağılmaya başlamasından VV oluşumuna kadar Kosova'da toplumsal tabanında yerleşmiş olan memnuniyetsizliğinin kurumsallaştırılması ile ortaya çıkarılabilir. Hareketin kavranışını öznenin itici gücü olarak algılamak daha mümkündür; dolayısıyla hareketin ruhani lideri, toplumsal durumdaki hoşnutsuzluğu anlama açısından hareket için söz konusu ideal toplumsal tavrın farkındadır. Bu nedenle analiz açıkça bu anlayışı ortaya koyarken, hareketlenme için de yapısal iç nedenler yaratma zorunluluğu bulunmadığını ispatlar. Tam olarak, mevcut sisteme karşı var olan gerçeklik üzerinde hareket örgütlenebilir ve bu hareketin misyonu ‘mevcut insanlık halini radikalleştirmektir’. (Kurti, 2007, s. 51) Sonuç olarak, VV'nin oluşturulmasını hem iktidarın baskısı, hem de teknolojik ve kültürel araçlar tarafından kontrol altında tutulamayan bir öznenin *disartiküleşmesinin* göstergesi olarak düşünebiliriz.

Kosova'daki Arnavutların disartiküleşmesine ilişkin bir ayrıntı vermeden önce Alain Touraine paradigmasında kurulan “*disartiküleşmiş özne*” kavramının kuramsal açıklanması gerekmektedir. Özne kavramı; toplumsal hareketlerin okumalarında “türdeş belirlenimcilik” olarak adlandırılan olgunun bir parçasıdır. Türdeş belirlenimcilik farklı tanımlayıcı isimleri ve merkezileşmiş genel bilgiyi eleştirmektedir. Aynı zamanda özne kavramı bu eleştirinin bir bölümünü temsil etmektedir çünkü post-yapısalcılığın gelişmesi ile birlikte, özne kavramının esnek kullanımı söz konusu olmuştur. Araştırmanın hedefi, günümüzde toplumsal bilimlerde yer alan '*özne kavramının ortak bir kullanmasından uzaklaştırmaktır*'.

Öznenin disartiküleşmesi, öznenin ontolojik varlığını açıklama girişimi olarak nitelendirilmemektedir. Özneyi “kuramsallaştırmanın” önemli bir kısmı, ruh, bilinç gibi psikolojik meselelere aittir, ancak yukarıda kullanılan disartiküleşme kavramı varlığın psikolojik gerçekliğine dayanan kavramsal bir çerçeve değildir. Söz konusu araştırma bu ontolojik bilgiden ayrılmıştır ve siyasal öznenin yabancılaşması gibi politik gerçeklikleri ölçmeye çalışmaktadır. Özneyi anlamlandırma perspektifini açıklığa kavuşturma girişimi, Touraine’in paradigmasında ontolojik(öznel) bilginin önemli bir yer tutması nedeniyle daha da bulanıklaşmaktadır. Bu yüzden insanın öznelliğini de aydınlatan bir paradigmadır, ancak, öznenin gerçekliği ile ilgili kesin bir ayırım vardır: *öznel ve nesnel*. Disartiküleşmiş özne, Touraine'nin kuramlaştırmasının nesnel kısmından kaynaklanmaktadır. Tam olarak, öznenin siyasal olarak önemsizleştirildiği durumu açıklayan toplumsal hareketlerin, siyaset sosyolojisine ait gerçekliğinin nesnel kısmını açıklamaktadır. Özne disartiküleşmiş durumda olduğunda, kurumsal politikanın öznenin bağımsız olarak şekillendirmektir.

Prietto “kalıcı sosyoloji” (Prietto; 1989, 11) olarak adlandırdığı Touraine'nin “eleştirel post-yapısalcılık” paradigmasında, her toplumsal hareketin temel özelliğinin çatışma olduğunu savunmaktadır. Toplumsal hareket, ‘*neden (cause)*’ üzerine hareket eden sosyal aktör tarafından kurumsal çatışmayı temsil eder (Touraine, 1985: 12; 2014: 67). Örneğin, 18. yüzyılın sosyal girişimciliği “*özgürlük*” gerekçeleri üzerine kurulurken, 19. yüzyıl sosyal girişimciliği “*adalet*” gibi gerekçelere dayandı. 20. Yüzyılın sosyal girişimciliği ise, Touraine'nin “*etik-kültürel*’ harekete dayalı nedenler üzerine inşa edilmiş, materyalist determinizmin gerçekliğini aşarak güçlendirilen ve çoğulcu örgütlenmeyi temsil eden “*yeni toplumsal hareket*” olarak adlandırdığı üstün bir duruşa yükseldi. Yeni toplumsal hareketler etik-kültürel gerekçeler üzerine inşa edilmişti ve devlet otoritesinden bağımsız olarak işlevselleştirilmişti. Basitleştirilmiş bir

şekilde, modernitenin *meontolojik*⁵ dönemindeki yeni toplumsal hareketler, özne ile devlet arasındaki arabulucu rolünü üstlenmiştir. Bu nedenle öznenin siyasi artiküleşmesiyle, '*entegreleşmiş özne*'⁶ tamamlayan olasılıkları ortaya çıkarmaktadır. (Touraine, 2012: 138; 2006:11)

Öznenin aktifleşmesi açısından Touraine'nin vurguladığı bir diğer önemli konu, sosyal hareketlerin farklı seviyelerde ve farklı biçimde örgütlenmeleridir. Her hareketleştirilen çatışma '*kültürel-etik*' gerekçeleri devam ettirenler gibi üstün bir girişimi temsil etmemekte ve bu çeşitlerden birinin '*öznenin disartiküleşmesi*' olgusu üzerine örgütlenmiş olduğu bilinmektedir. Touraine bu hareketin türünü ele alırken, toplumsal girişimciliği makro-düzeyde geliştirilen politikaya karşı ulusal yansımaları örgütlenme olarak görüyor. Bu politika, milliyetçi bir bakış açısıyla toplumun savunmacı bir refleksle örgütlenmesine yol açmaktadır, çünkü kurumların içindeki gelişmiş siyasal süreçte özne, siyasi varlık olarak 'disartiküleleşmiş' bir yapıya kavuşmuştur. Disartiküleleşmiş özne, politik olarak ilgisiz bir duruştur ve politik süreç öznelerden bağımsız bir biçimde şekillenmektedir. Ayrıca 'disartiküleleşme' durumundaki öznenin girişiminin ana özelliği, savunma niteliğidir. Sonuç olarak, öznenin bu girişimcilikteki etkinliği, yeni toplumsal hareketlerinin taşıdığı 'üstün' gerekçeler bağlamında öznelleşme olarak kabul edilemez çünkü özne siyasi partilerden özerk bir hareketlenme biçimini temsil etmez. Bu girişimin ana özelliği sisteme karşı bir tepkidir ve çoğu zaman partileşmenin gelişmesiyle ortaya çıkmaktadır.

---

⁵ Touraine'nin görüşüne göre ilk adımda modernite insanlığa yönelik ontolojik bir algı üzerine kurulmuştur. Bu nedenle, 19. yüzyıla kadar uzayan ilk modernite dönemi, insanlığa yönelik ontolojik bilgi üzerine meydana gelmiştir. Bu dönemden sonra, insan toplumsal ve psikolojik tabiatına ilişkin eleştirel okumaların yayılmasının etkisiyle modernite, bir varlığın yoksun olan meontolojik döneminin biçimini almaya başladı. Bu dönem Alain Touraine eleştirmenine tabidir ve aynı zamanda anti-hümanist duruş olarak da tanımlanabilir.

⁶ Touraine'nin eleştirel post-yapısalcılık paradigması, öznenin gelişme konusunda nesnel alanı ile subjektif alanın arasında açıkça bir ayrım içeriyor. Yukarıda iddia edilen paradigma, bu iki önemli gelişme alanı öznelleştirme sürecine entegrasyonuna duyulan ihtiyacı kabul etmektedir. Bu modelin uygulanmasıyla, öncelikle topluma ait olduğunu kabul eden ve toplumun nesnel düzeninden ihtiyaç duyduğu kadar fırsat verilmesini gerektiren bütünlük yahut 'entegreleşmiş özne' oluşacaktır. Bu özne Touraine tarafından entegreleşmiş özne adlandırılmaktadır.

2.1. Disartiküleşmenin İlk Dönemi: Savaş Öncesi Dönem 1993-1999

Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başlangıcında milliyetçiliğin yükselişini görmezden gelmek imkânsızdır. Ancak, Balkanlar'ın tarihi ve antropolojik gelişimi yakından incelendiğinde, Yugoslavya'nın dağılması sadece Habermas'ın '*milliyetçiliğin harekete geçirilmesi*'(Habermas, 2013; 14) olgusuyla, veya Laclau'nun "*popülizmin patlama anı*" (Laclau, 2007, 117) tanımıyla açıklanamaz. Bu nedenle bu konunun dikkate alınması gereken tarihsel gelişiminin gözlemlenmesi ve yakından sorgulanması gerekir çünkü '*Yugoslav toplumu*' fikrinin reddedilmesinin, Balkan toplumlarında kolektif alt-bilinçliliğin çekirdeği olan milliyetçiliğin kökenlerinin yeniden aranmasına yol açtığı düşünülmektedir. Fakat en barışçıl ve iyimser bir dönemde bile, Yugoslavya etnik temelli var olan '*siyasileşmiş ahlak*'(Arendt, 2003) olgusunu alt etmeyi başaramadı. Federasyonun bir kısmının yüce veya seçilmiş ırk fikri, özneyi aktifleştiren düşünce biçimine dönüştürdü. Bu fikir özellikle Sırp milliyetçiliği gibi radikal eğilimi olan ideolojiler üzerinde etkili oldu.

Yugoslavya dağılmaya başladığında, her ülke düzeyinde siyasi tartışma, Federasyonun geleceğini yönelik '*çift kutuplu*'⁷ siyasi eklemlenme ekseninde gerçekleşmiştir. Bu eklemlenmelerin hegemonikleşme süreci, özellikle Hırvatistanda milliyetçi projeye sahip olan Hırvat Demokratik Birliğin (HDZ) iktidara gelmesiyle ve Sırbistan'da Sosyalist Partisinin büyük siyasi zafer yaşamasıyla sonuçlandı. Toplumun gündemini dönüştürme açısından '*çift kutuplu*' siyasi tartışma söz konusu ülkelerde milliyetçi eklemlenmeler lehine gelişti. Bu tartışmaların gelişmesi sayesinde, politik gerçekliğin nasıl şekilleneceği belli oldu ve genel olarak politika, tarihi hatıraları siyasallaştıran bir sahne olduğu için her toplum köklerine geri dönerek siyasal projeyi

---

⁷ Siyasi tartışmaların aynı soruna farklı yaklaşımları benimseyen iki daldan dile getirildiği bir durum. Yugoslavya'da bu süre zarfında, her Cumhuriyet'te kolektif geleceğe ilişkin tartışmalar benzer mantığıyla yürütüldü.

yeniden vurguladı. Bu siyasi tartışmaların gelişme eğilimleri Federasyonun geleceği açıkça ortaya koydu: dağılma.

Yugoslavya toplumları içindeki farklı siyasi eklemlenmelerin sonucu olarak her toplumun ulus-fikrine geri dönüşü, Kosova'da tamamen farklı gelişme eğilimleri yaşadı.

Kosova'daki bu çift kutuplu eklemlenmenin dengeli bir şekilde geliştirilemediğini hatırlatmakta fayda var. Kosova'nın siyasi düzeninde '*kendi kaderini belirleme fikrinin*' savunucuları bastırıldı, çünkü bu fikri savunanlar Kosova'nın siyasi statüsünü belirleme, yahut çözüm olarak savaş gibi "*etkin direniş*" alternatiflerini de benimsemişlerdi. Kosova örneğinde LDK iktidarın bir bloğu olarak Yugoslavya fikrini reddetmeyen ve ana amaç olarak barış projesi ilan eden bir siyasal parti olarak ortaya çıktı.

Kosova Yazarlar Birliği içerisindeki akademisyenler öncülüğünde 1989'da kurulan LDK hareketi, Kosova'nın siyasi düzenine etkin şekilde hükmeden bir hareket-partisini temsil etmektedir. Kıyaslanamaz bir eklemlenme olarak inşa edilen LDK'nın politika-oluşturma anlayışı bu araştırma açısından belirleyici göstereceğedir. Daha da açık söylemek gerekirse, LDK'nın siyasi projesinin '*post-festum*' bir bakış açısından incelenmesi, aşağıdaki soru üzerine ışık tutmalıdır: LDK'nın seçkinleşme eğilimleri yaşayan paradigmasında, özne ile nesne arasındaki ilişkinin çözümü nedir?

Akademisyenlerin partisi olarak bilinen LDK'nın gündem şekillendirici söylemlerini güçlendirmesi, araştırma açısından iki kategoride çelişkili bir ilişki içerisindedir: zaman ve mekan. Milliyetçilik Yugoslavya'nın her köşesinde geleceğe yönelik çözüm olarak değerlendirilirken, LDK'nın parti politikasının asıl amacı ise, insancıl bir yaklaşım olarak barışı korumaktır. Bu araştırmaya göre, LDK insani değerler konusundaki paradigmanın farkında olmaktan ziyade, '*hedonistik*' bir yaklaşım

benimseyen politik bir projeyi temsil etmektedir. Bu olağanüstü siyasi gelişmelerin ortaya çıktığı dönemde, LDK'nın parti-politikasını öznenin açık teşebbüslerinin etkileyebilmesinin mümkün olması gerekirdi. Oysa LDK'nın hegemonlaşmasının aynı zamanda seçkinci bir düzenin yükselişi olarak da görülmesi gerekmektedir. Bu seçkinci düzende siyasi yaşam özne eylemlerinden bağımsız bir şekilde gerçekleştiği için, 'öznenin disartiküleşmesi' oldukça somut bir duruma denk düşmektedir. LDK örneğinde, yabancı ve güçlü ülkelerin önerileri gibi faktörler politika-oluşturma sürecinde belirleyici olurken, özne siyasi açıdan önemsizleştirip, politik alandan dışlanmaktadır. 'Dişartiküleşme', daha spesifik olarak, öznenin faaliyet ve düşüncelerinin kamusal gündemi şekillendirici girişimleri olarak yer almadığı toplumsal bir duruşa tekabül etmektedir. Dahası, özne ve yapı arasındaki kopuştan kaynaklanan hareketleşmenin alanları açıklamaktadır.

LDK döneminde, önemli siyasi tartışmalara öznenin katılımının kısıtlanması söz konusu olmuştur ve bu durum LDK içindeki seçkinci karar-verme düzeyinin etkinliğini arttırmıştır. 90'lı yılların başından VV'nin kurulmasına kadar, LDK siyaset belirleme sürecinde özneye odaklanan politikalardan ziyade, rasyonel olarak oluşturulmuş politikalar benimsemiştir. LDK'nın projesi öznenin toplumsal durumuyla yakından ilgilenen ve onun politik tutumunu yansıtan bir rejim kurmayı başaramadı. Söz konusu parti öznenin hiç bir şekilde etkilenmeyen bir siyaset paradigması sürdürdü ve açık bir şekilde özneyi disartiküleşmiş durumda bırakan bir politik yaklaşım benimsedi. Bu açıdan bakıldığında, uzam ve zaman kategorisine göre, LDK döneminde siyaset organik olmayan ve seçkinci bir mesleğe dönüşmüştür. Bu paradigma doğrultusunda, barış zorunluluğu eklenmeye egemen oldu ve özne ise bu paradigmanın aksine fiziksel varlığını sürdürebilmek için gönüllü olarak örgütlenen direniş faaliyetlerine katılım gösterdi.

LDK yönetimi ilk andan itibaren Kosova meselesinin '*uluslararasılaştırılması*' gibi jeopolitik kavramları icat ederek, etnik bir şekilde bölünmüş olan toplum için köklü çözüm aramadı. LDK, özneyi kamusal aktör haline getirmeyi hedefleyen pratik çözümler oluşturmak yerine, Arnavutların kamusal alandan dışlanan '*Sırbistandaki apartheid*' sisteme karşı aldatıcı politikalar ortaya koydu. Bu siyasi proje, Arendt'in siyaset anlayışının içerisinde '*şeytanin görünümü*'nü hatırlatan Miloseviç neo-faşist rejimine karşı koymak yerine, sorunu '*meselenin uluslararasılaşması*' soyut kavramıyla çözmek gerektiğini savunmuştur. LDK döneminde öznenin aktif olarak direnme girişimleri, ilk olarak Kosova'da LDK'nın kurduğu kurumlarda ve daha sonra Sırbistan'da da ret değerlendirmeleri yaşadılar.

Kosova'da LDK'nın politikalar aracılığıyla yerleştirilmiş barış paradigması, 90'lı yılların başında zirveye ulaşmıştır. Bu durum LDK tarafından Kosova ile Sırbistan arasındaki anlaşmazlığa çözüm bulmanın tek yolu olarak ilan edilen Dayton Konferansı'na kadar varlığını sürdürmüştür. Fakat bu Konferans hem Kosova sorununu gündeme almadığı hem de anlaşma olarak ortaya çıkan nihai belgenin Kosova'nın statüsü ile ilgili hiç bir tavsiyede bulunmadığı için LDK'nin söyleysel hegemonik durumuna zarar vermiştir. Bu şartlar altında, LDK'nın barış projesinde Kosova'nın kurtuluş noktası olarak tanımlanmış olan Uluslararası Konferansın, normalleşmiş baskının ve etnik olarak bölünmüş toplumun devamlılığında başka sonuçlara vardığı görülmemektedir. Dayton Konferansı'ndan sonra LDK, dogmatik olarak savunulan barış fikrinin değerini kaybetmesiyle, öznenin disartiküleşmesi duruşunu anlayan ve bu iki katlı disartiküleşme olayına karşı tamamen özne merkezli bir girişim ortaya koyan, LPK ve sivil toplumun diğer örgütlerinin savunuculuğunu yaptığı etkin bir direniş fikirlerin yayılmasına tanıklık etti.

'İki katlı disartiküleşme' kavramıyla, iki düzeyde disartiküleşmiş bir bakış açısına sahip olunabilmesi gerçeğine açıklık getirilebilir. İlk düzey Sırbistan gibi özneyi nesnelleştiren dış yapının varlığıdır. İkinci düzey ise mevcut disartiküleşmeye karşı bir panzehir örgütü olduğu iddia edilen LDK tarafından oluşturulmuş kurumlardır. Siyasi oluşum olarak LDK, özneyi 'kendi kamusal gelişiminin' taraftarına dönüştürdü ve siyaseti seçkinlerin mesleği haline getirdi. Yukarıda açıklandığı gibi, LDK ilk önce disartiküleşmiş öznelerin kamusal cephesi olarak algılanmasına rağmen, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde meşruiyetini ve halkın güvenini yitirmeye başladı. Bu süre zarfında, LDK toplumdaki uzak bir kurum olarak algılanmıştır.

Bu argüman doğrultusunda, savaşın ortaya çıkması Kosova toplumunun altyapısal düzeyde eklemlenmesinin uğrağını andırmaktadır. Bu gelişmenin net bir şekilde analiz edilmesi, UÇK'nin⁸ oluşumunu yalnızca milliyetçi perspektiften değil (elbette örgüt Sırbistan'a karşı silahlı direniş anlamına gelmektedir) aynı zamanda oluşum olarak şekillendirilmiş olan LDK'nin barış söyleminden bir kaçış olarak dikkate alınmalıdır. Kosova'da hakim olan analiz yöntemiyle UÇK'nin doğuşu, mevcut siyasal gerçekliğin devamlılığı olarak algılandı. Ancak, araştırmaya göre LDK'nin ve UÇK'nin iki farklı söylemsel yaklaşım arasındaki tamamlayıcı ilişki varsayımının kabul edilmesi mümkün değildir. UÇK, eklemlenmelerin birbirini tamamlamanın ötesinde, LDK'nin liderliğinin sürdürdüğü disartiküleşme sürecine karşı bir güç olarak ortaya çıkmıştır ve bu nedenle bir eklemlenme anına işaret etmektedir. Başka bir yandan Kosova savaşının ortaya çıkması, daha önce başlamış olan LDK'nin barış fikrinin değer yitirme sürecinin son evresini temsil etmektedir. Bu dönemde bile LDK barışçıl bir gündem oluşturmuş ve diğer toplumsal örgütleri reddetme yaklaşımını sürdürmüştür. Örneğin, 1997

---

⁸ UÇK(Ushtria Çlirimtare e Kosoves) Kosova'nın Kurtuluş Ordusudur. Kabaca, 1997'in sonuna doğru giderek sahneye çıkmış olan bir toplumsal örgütüdür. UÇK, Sırbistan'ın devlete karşı örgütleneceğini birlikte, kendisi Kosova'da resmen LDK'nin politikası kabul etmeyen bir örgüttür. UÇK, Sırbistan'a karşı gerilla yöntemi uyguladı ve çoğunlukla kırsal bölgelerde örgütlendi. UÇK, açıkçası kırsal örgütün özellikleri taşıyordu. Savaşın bitmesinden sonrası, Rambuje Anlaşmasına göre TMK'ye dönüştürdü.

baharında öğrencilerin tarafından yapılan büyük protestolarını kınadı veya UÇK Komutanı ve ailesinin vahşice öldürülmesi olayıyla ilgili yapılan mülakatlarda LDK, UÇK'yı toplumun tabanında kurulan organik bir kurum değil, Sırbistan tarafından kamufle edilen gruplar gibi tanıma konusunda tutarlılığını sürdürdü. (Rugova, 1998).

Bu disartiküleşme analizi, genel anlamda Kosova'daki toplumsal hareketleşme sürecini incelemeye çalışmaktadır. Dar anlamda, hegemonik siyaset anlayışının özneyi resmen siyasetten uzaklaştırdığı olgusunu açıklamaya çalışır. Bu dönemde siyaset bir toplumsal girişim olmaktan çıkmıştı. Bu durumun başlıca sebepleri, siyasetin sadece eğitilmiş insanlara indirgenmesi ve teknokratik bir girişime dönüştürülmesiydi. Bu açıdan bakıldığında, UÇK'nın yükselişi toplumun tabanında yalnızca Sırbistan'a karşı değil, aynı zamanda VV'nin lideri, seçkin siyasetten bir utanç işareti olarak da görülüyor ve Kurti'nin belirttiği gibi "UÇK ve VV, toplumun gözlerini açtığı iki andır" (Kurti, Diziluzionimi)

2.2. Disartiküleşmenin İkinci Dönemi: Uluslararası Misyon Yönetimi

Sırbistan askeri güçleri tarafından işlenen insanlığa karşı suçlara sert bir cevap olarak sunulan NATO'nun 78 günlük uzun müdahalesi, savaşın sonuçlanmasıyla birlikte Sırbistan'ın bürokratik ve askeri kurumlarının Kosova'dan uzaklaştırması anlamına da gelen, şartlı bir teslim kararını beraberinde getirdi. Bu müdahale gerçekleştirildikten sonra Kosova, Birleşmiş Milletler'in 1244 sayılı Kararı'yla oluşturulan UNMIK misyonunun yönetimine girdi. UNMIK rejimi Kosovalı Arnavutların bakış açısından 'özgürlük' duruşu olarak algılansa da, bu dönem aslında ikinci disartiküleşme aşamasının başlangıcıdır. Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan bu misyon, tarafsız bir politika amaçladığı için II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'daki en korkunç suçların genel af kapsamında değerlendirmesine yol açtı. Örneğin, misyonun başındaki Koushner, savaş boyunca meydana gelen bütün olayları

“*kardeşler arasındaki savaş*” olarak nitelendirdi. (Koushner, 1999, 2) Üstelik, misyon en başından itibaren, çok etnikli bir toplum fikrinin şekilendirmesiyle tarihsel bir *'tabula rasa'nın* oluşturulması olarak nitelendirilebilecek bir plan tasarladı. Açıkçası bu fikir geçmiş olayların toplumsal hafızadan silinmesi demektir. Bu durum ise mağdur tarafın yalnızca tanınmamasına değil, aynı zamanda adalet isteme hakkından da mahrum bırakılmasına yol açtı .

UNMİK, Kosova'nın tarihsel gelişimi göz ardı eden bir yaklaşımı benimsedi ve Kosova'nın siyasi statüsünü çözme konusunda *'organik olmayan bir müzakere sürecini'* destekledi. UNMİK misyonu hem statik hem muhafazakâr bir siyasi-yapı şeklinde çalışmalarını yürüttü. Ayrıca, UNMİK rejimi olarak, tarih gibi, toplumun ontolojik gerçekliğine karşı kararlar aldı. UNMİK tarafından benimsenmiş tarafsızlık politikası, Kosova'ya yönelik eski siyasi yaklaşımını kurumsallaşmış tavır olarak yeniden canlandırılması için Sırbistan'a bir fırsat vermiştir. Uluslararası misyonun Kosova'nın siyasal statüsü konusunda benimsediği yaklaşımın tek nedeni toplumsal memnuniyetsizlik olmamakla birlikte, UNMİK'in bu yaklaşımı benimsemesinde meşruluğunu kaybetme olgusunun asıl neden olduğunu söylemek mümkündür.

UNMİK'in politikasının sadece çok-etnikli devlet fikri üzerine örgütlenmesinden dolayı iktisadi perspektifinden çözümler üretememiş ve bu durum toplumsal refahın kötüleşmesine yol açmıştır. UNMİK, Kosova'da savaş sonrası dönemdeki yönetim misyonunu sadece çatışmanın panzehiri olarak anlamlandırdığı için Kosova toplumsal yapısının dinamiklerini iyi analiz edememiştir. Kosova'nın toplumsal koşulları UNMİK'in çok-etnikli toplum fikri yerine Kosova'nın toplumsal dinamiklerini iyi analiz ederek *'teknokratik'* bir yapılandırma programı oluşturması gerekirdi. UNMİK, tarihsel olarak karmaşık yapıya sahip bir ülkeyi yönetmek için uzmanlar, profesörler vb. *'teknokratik'* personellere ihtiyaç duymaktadır. Oysa ki

bünyesinde bu teknokratik kurum ve kişilerin mevcut olmaması durumu, UNMIK'in yüzeysel tarihi konulara odaklanmasına yol açmıştır. Bu durum yapının öznelliğini sorgulamayan siyasal sistem kurma fikrine sahip UNMIK misyonunun, mağdurlar ve suçlular arasında fark gözetmemesi durumunun bir göstergesidir.

Araştırmaya göre toplumsal hoşnutsuzluk hareketlenmenin temel faktörüdür. Bu bağlamda UNMIK politikaları, alt-yapıda⁹ hareketleşme motivasyonun belirgin hale gelmesine neden olmuştur. Belirgin hale gelen bu motivasyon ise VV'nin hareket planını taslağını oluşturmuştur. UNMIK'in oluşturduğu Kosova'daki kartelleşmiş siyasi sistemde partilerin organik olmayan işlevsel araçlara dönüştürülmesi VV'nin söz konusu kartel dışında karşı bir tepki olarak kurulmasını sağlamıştır.

Kosova'nın kartelleşmiş siyasal sisteminde, LDK siyasi-parti olarak kuruluş ideolojisindeki çizgide örgütlenmeye devam ederken, Kosova Halk Hareketi'nin (LPK) '*aktif direnişi*'ni savunan grubun ise önemli düşünsel değişimler yaşandı. LPK'nin eksi üyeleri tarafından UÇK adıyla örgütlenen önemli bir kısım Kosova Demokrat Partisi'ni(PDK)¹⁰ oluşturdu fakat UNMIK kuruluşuna karşı olmak özelliğini kaybederek, kartelleşmiş siyasal sisteme entegre oldu. Ayrıca PDK politikalarını pragmatist gündem ile yürüten ve ideolojik açıdan esnek bir parti olarak örgütlemeye başlattığı için kartelleşmiş siyasi sistemi bir parçası haline getiren bir dönüşüm yaşadı. Dahası, bu partileşme gelişimi, “disartiküleleşme” olarak adlandırılan olgu için çok önemlidir çünkü özneyi dışarküleleşmiş duruma birakan mevcut partilerin ve hareketlerin dönüşümüdür. Özellikle bu konuda 'LPK olarak sosyalist örgütünün bir dalından gelen

---

⁹ Bu kavram 'tabana ait' açısından kullanılır. Bu çalışmada 'altyapı' kavramı, iktisadi yapısal kuramlarının(Marksizm) tanımladığı gibi kullanılmıyor.

¹⁰PDK(Kosova'nın Demokratik Partisi), savaşın bitmesiyle kurulmuş olan bir partidir. PDK, Kosova'nın siyasal gelişimlerine mühim rol oynayan partilerinden birisidir. Geçmişte meydana gelmiş siyasi sürecinde 'etkin dirençe' savunan insanların bir birleşme olarak olmasına rağmen, kurulduğundan sonrası geleneksel yaklaşımı tersleşip güncel koşullarına karşı boyun eğdirildi. Özellikle PDK'nin Kosova siyasal statüye yönelik konumu incelenirse, Parti, mevcut sistemin bir aracı olarak dönüştürüldüğünü söylemek mümkündür. İdeolojik açıdan, eski eylemcilerin 'Marksist boyutları' tersleşip, sağcı politikalar savunmaya başladılar.

PDK örneğinde, düzen karşıtı örgütün mirasının terk edilmesidir. Öznenin disartiküleşme için toplumsal tabanı oluşturan olgu, partilerin dönüşme sürecidir, VV'nin eylemci öznenin disartiküleşme duruş içinde doğmuş olduğunu varsaymakta fayda var. Fakat, bu açıklamada netleştirmek gerekir ki, '*kendi- kaderini belirleme*' fikri toplumun organik bir eklemleme olmakla birlikte, bağlamsal gelişmeler VV'nin güçlendirmesini mümkün kıldı. Kendi-kaderini belirleme fikrinin yeniden ifade edilmek fırsatları 'disartiküleşmiş öznenin' duruşundan ortaya çıkarır, çünkü bu tip duruşundan memnuniyetsiz olan kitle doğmuş olmaktadır. Durumu yapısal bir krize denk düşmektedir.

VV'nin kurucusu Albin Kurti, toplumsal gelişmelerin bir gözlemcisi olarak, "Hareket" başlıklı yazısında, Kosova toplumundaki hoşnutsuzluğun varlığını kavradığını ortaya koymaktadır. (Kurti, 2007: 98). VV'nin eylem için mevcut durumun nedenini(cause) organik olarak yerine getirmesi gerektiğini düşündüğünü belirtti veya kendisinin açıkladığı gibi: "*hoşnutsuz özne yaratmaya gerek yok, sadece birbirimizle buluşmamız ve örgütlenmemiz gerekiyor*". (Kurti, 2007: 98). Kurti'nin bakış açısından, UNMİK rejimi Sırbistan'ın Kosova'daki saltanatını durdurmasının ötesinde, bir özgürlük duruşu temsil etmiyor.

VV'nin analize göre UNMİK Kosova'daki çoğunluk için yabancılaşma gerçeğini simgelemektedir. Kurti'nin özgürlük çözümlemesi, öznenin ancak siyasi varlığın *kendi-kaderini belirleme hakkının* tanınmasıyla gerçekleştirilebileceği ve bunu kabul etmeyen sisteme karşı, direniş ideal girişimi olduğu argümanına ulaşmaktadır. Temel olarak, 'özne tarafından ifade edilecek olan "öz-irade" kolektif irade özgürlüğün ilk adımı ve temelidir.' (Kurti, 2007: 125) Elbette, VV'nin kurucularının gözünde, UNMİK'in baskının sürekliliğinden başka bir şeyi temsil etmediği sonucuna varılabilir. Buna göre Kurti UNMİK'in eleştirisini üç argüman üzerine tesis eder: birincisi ve temel

olanı, tarihi olaylarla ilgili olan yukarıdaki ‘tarafsızlık politikası’dır. İkincisi, Kosova’nın siyasal statüsünün çözümüyle ilgili olarak, daha doğrusu demokratik olmayan fikre karşı, yani öznenin iradesine odaklanmış çözümdü. Üçüncü ise VV’nin verdiği odaklanma açısından daha az önemli olan, UNMIK’in ortaya çıkışından beri profesyonel olmayan yönetimidir.

VV örgütünün düzen-karşıtı mantığının ilk sebebi, mağduru ihmal politikasına katkıda bulunan UNMIK’in ‘tarafsız’ yaklaşımı olarak algılanmasıdır. VV’nin analizi, kanlı savaşla sonuçlanan tarihsel çelişkilerin tarafsız politikanın meseleleri olamayacağına inanıyor. Ayrıca, savaş anılarını bilinçdışı alana sokma sürecine başlatılmış olan ve çok-etnikli devlet stratejisi tarafından oluşturulan bu ‘UNMIK’in çekimserlik politikası, hakaret edici politikalardır. UNMIK’in sürdürdüğü gibi bir yaklaşım, kamusal ve kolektif hatıraların silinmesi anlamına gelen “tabula rasa”nın tarihsel duruşuna ulaşma girişimlerinden farklı algılanamaz ve bu UNMIK’in kurumsal olarak güvenilirliğini yitirdiği noktadır. VV’nin analizine göre, savaş sırasındaki olaylarla ilgili tarafsız politika üzerine geleceğin politik kimliğinin inşa edilmesi imkânsızdır, yani işa edilecek politik kimliğin savaş olaylarına ilişkin düşüncelerin yansımaları olması gerekmektedir. Mesela, Kurti’nin düşüncesine göre, savaş sonrası otoriteyi (UNMIK) yarattı, mağdurların itibarını olması gerektiği gibi iade etmeyi başaramadı ve ona göre çok-etnikli bir toplumun politik projesi adına olayların silinmesine ulaşmasının istendiği söylenebilirdi. Bu duruşta Kurti, siyasi öznenin bir rejimin yönetim nesnelere dönüştürüldüğünü, UNMIK’in ne toplumun yönetimi için gerekli asgari bilgiye sahip olduğunu, ne de demokratik bir şekilde seçildiğini düşünüyor. Kurti’nin değerlendirmesi, UNMIK döneminde siyasetin iki farklı gerçeği temsil eder, ilk kurumun içerisinde ve ikincisi alt-yapıdan gelen yaklaşımıdır. Kurumsal düzeyde, siyaset yalnızca mevcut kartelleşmiş sistemdeki siyasetçilerinin boyun eğme

sanatıdır; ve ikinci düzeyde kurumsal olmayan düzeyde, alt-yapıda organik bir teşebbüs olarak, yanı öznenin gerçekleştirdiği bir girişimdir. (Kurti, 2007: 99)

Söz ettiğim UNMIK'in siyaset planları, yani tarafsız politika beyanının bir türevi olarak, Kosova'nın siyasi statüsü sorunu veya gelecekte siyasi statüyü çözmek için hangi yol veya yöntemin kullanılabilceği sorusu, VV'nin eleştirisinin diğeri ve ana boyutudur. Kosova tarihinde dava olarak iyi bilinen ve VV tarafından savunulan ilk yöntem, 'referandum' gibi dönüşümün ortaya çıkarabileceği tek demokratik tutumdur. Yani siyasi statüyü çözmek için daha ılımlı bir yöntem olan "kendi-kaderini tayin hakkının" kullanılmasıdır, yahut Kurti'nin vurguladığı gibi, *'kolektif özgürlüğün temelinin kendi-kaderini tayin'* olduğunu'(Kurti, 2007, 147). Ancak tam olarak burada, UNMIK ile temel çelişki ortaya çıktı, çünkü UNMIK'in gündemi, bu süreçte öznenin içerilmesini reddediyor. Kosova'nın Arnavutları ile Sırbistan arasındaki köklü anlaşmazlıkların çözüm yollu müzakereleridir, yanı uluslararası düzeyde kabul görmüş bir çözüm için tek bir yöntem olarak müzakere öneriyordu. Bu süreçte, uluslararası misyon tarafından benimsenen politikalar öznenin kendi politik gerçekliğine anlam verme becerisine sahip bir aktör olmadığı, daha ziyade temel özelliklerini kaybetme eğiliminde olan ve nesne duruşuna tabi tutulan bir gerçeği yaratmıştır.

Yukarıda belirtildiği üzere, UNMIK misyonunun Kosova'nın geleceğine yönelik kalıcı çözümler sunamaması VV'nin toplumsal bir hareketlenmeyi örgütlenmesinin temel motivasyonu olmuştur. UNMIK Kosova toplumu üzerinde olumsuz sonuçlar meydana getiren politikalar oluşturmanın yanı sıra bağımsız Kosova devleti fikrine ters düşen 'statükö' durumunu ortaya çıkaran politikalar da benimsemiştir. Misyonun iki yetkilisi olan King ve Mason, UNMIK'in "her koşulda barışı" savunan ve 'statüko'nun oluşumuna katkı sağlayan bir misyon olarak faaliyetlerle bulunduğunu iddia etmektedirler. Bu bağlamda UNMIK yalnızca barışı dile getiren ve hatta kalıcı çözümler

getirmeyen bir barışı ‘başarı’ olarak değerlendiren bir misyon haline gelmiştir. VV kurucularının UNMIK'in bu yönetim planının eksikliğini iyi analiz etiklerini söyleyebiliriz. Bu analizlerden birinde Kurti UNMIK yönetimi altında refahın eksikliğine dikkat çekmekte ve bu yönetimi, her toplumsal sorunun etnik belirsizliklerle ilişkilendirerek, uzmanlaşma içermeyen yönetiminin özelliklerini gizlemeyi amaçlamakla suçlamaktadır.

Kosova’da yerleşik UNMIK rejimi, öznenin siyasi katılımı açısından, savaş öncesi dönemde olduğu gibi ‘öznenin disartiküleşmesi’ mümkün kılan bir misyondur. Bu doğrultuda özne kendi kamu sorunlarından dışlanmıştı ve bu durum Kurti'nin tanımıyla “siyasetin çöküşü” (Kurti, 2007) olgusuna atfediliyordu.

Toplumsal gerçeklikte öznenin apolitikleştirilmesini açıklayan siyasetin çöküşü kavramı, seçkin siyaset oluşturma egemenliğini ve siyasetin ‘teknokratik’ bir yapıya dönüştürüldüğünü ortaya koymuştur. Bu bağlamda, siyaset-oluşturma süreci öznenin katılım ile politikayı rasyonalize etme kabiliyetini dikkate almaksızın, öznenin bağımsız bir şekilde gerçekleşiyordu. VV'nin eylemci-düşünürlerin açıklamalarında görüldüğü gibi, hareket'in görevi, özne ve siyasal sistemdeki kurumlar arasındaki bağlantının yeniden kurulmasıdır. Bu amaç VV'nin paradigmasında esas meseleyi temsil eder. Kurti'nin analizine göre, öznenin dışartiküleşmesi sürecinde iki aktör vardır: ilki, UNMIK'in, özne karşısında sorumluluk taşımayan yönetim yapısı, ikincisi ise Kurti adlandırmasıyla UNMIK platformu içindeki ‘kooperatif politikacılar’.¹¹ Söz konusu iki aktörün birleşmesiyle, kontrollü bir siyasi konjonktürde öznenin disartiküleşmesi gerçekleşmiştir. Buradaki ikinci aktör, yerel siyasi partiler, bu işbirliğiyle UNMIK'in kartelleşmiş siyasi sistemine entegre olmuştur.

---

¹¹ ‘İşbirlikçi siyasetçiler’ ifadesi, kendi içinde ulusal bir ihanetin içeriğini de içeren bir terim olarak anlaşılmalıdır. Siyasal farkındalık düşük düzeyde olduğu için, kamusal tartışması genellikle orada başlar ve orada biter. Bu nedenle, bir kişiyi bu şekilde etiketlemek inkâr etmenin bir yoludur. Bir politikacı veya siyasi parti düzeyinde, böyle bir etiket imajın imhası anlamına gelir.

VV'nin eleştirel analizleri, hareketin tamamen diğer siyasi partilerden farklı olarak kuruluş-karşıtı bir rol üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır. VV yalnızca kartelleşmiş siyasi partileri eleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda söz konusu kurulu sisteme karşı özneyi aktif haline getirmeyi amaçlamaktadır. VV'nin söz konusu kurulu sisteme karşı geliştirdiği bu hareket motivasyonun yöneldiği önemli bir başlık da sivil toplum ve medyadır. Sivil toplum ve medya öznenin kamusal gelişimindeki sorumluluğunu reddeden bir yaklaşımı sürdürerek, öznenin iktidar erkine tartışmasız tabi tutulmasını amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, VV'nin lideri öznenin duruşunun disartiküle olmuş haline getirildiğini iyi analiz edebilmiştir. Ona göre özne tarafından böyle bir duruş sergilenmesi yalnızca UNMİK'in siyaset-oluşturma modelinin bir sonucu değil, aynı zamanda misyonun nihai sonuca ulaşmasının ön-şartı olarak da kabul ediliyordu. Kurti “Uyanış” kitabının önsözünde, öznenin bütün durumlarını Bertrand Rusell'in ‘rüya’ kavramıyla açıklamaya başlamaktadır. Bu açıklamaya göre, UNMİK'in ‘bağımsızlığı’ nihai amaç olarak vurgulaması öznenin siyasal varlığının bağımsızlık söylemleri ile kontrol altına alınması sağlamıştır. UNMİK'in söylemin rasyonelleştirilmesi ile özne bilincini aldatıcı bir uyku duruşuna hapsedildi. Kurti'ye göre bu durumun çözümü, insanları için uyanmayı mümkün kılacak ortamları oluşturmaktır. Spesifik olarak bu çözüm öznenin, hayal edilenden farklı olan nesnel gerçeklikle tanışmasına yardımcı olabilecek entelektüel faaliyetlerde bulunma fikrini öngörmektedir. Kurti'ye göre, özne ‘ahlaki-etik’ gerekçelerle meşgul olan eylemci-düşünürler vasıtasıyla inşa edilen toplumsal hareket içerisinde cesaretlendirilmelidir. Rusell'in kullandığı kavramsal çerçeve göre, VV'nin analizi öznenin uyanışını mümkün kılan ve nesnel gerçekliği inşa eden bir analizdir. Bu bağlamda bir oluşum olarak VV, siyasi yapı ile özne arkasındaki ilişkiyi yeniden kuran organizasyondur. (Kurti, 2007: 5)

2.3. Memnuniyetsizliğin İfadesi Olarak: Mart İsyanı

Bu bölüm şimdiye kadar kullanılan kuramsal anlatıyı pratik bir vaka çalışmasıyla açıklamayı hedeflenmektedir. Kurumlar içerisinde sınırlandırılmış Kosovadaki siyasal süreç, toplumun önemli bir kısmının bu süreç dışarıda bırakılmasıyla özneyi disartikuleşmiş bir duruşa konumlandırmıştır. Bu siyasal dışlanma olgusu, Kosova'da isyan olayları zemin hazırlayan gerginliği meydana getirdi. Bu durumun en iyi örneklerinden birisi savaştan sonra meydana gelen 'Mart İsyanı'dır. Üç Arnavut çocuğun Sırp komşuları tarafından saldırıya uğradığı ve ölü bulunduğu olayların ardından Kosova'da, çoğu Kosovalı Arnavutlar olmak üzere, Sırp'ların bulunduğu şehirlerde eylemler gerçekleşmesiyle büyük bir isyan çıkmıştır. Ancak bu araştırmanın analiz yönteminde, etnik nefretçiliğe dayalı açıklayıcı paradigmadan kaçınılmış ve öznenin hareketleşmesi için sosyolojik nedenlere dayalı açıklamalara yer verilmiştir. Dahası, bu araştırma toplumsal memnuniyetsizliği meydana getiren UNMIK'in politik projeleriyle ilgilenmekte ve yapısal nedenlere dayanarak doğru analizin bulunmasını hedeflemektedir.

Kosova'da bu dönemde siyasi gelişmeler en yoğun gündeme sahipken, tarihsel süreç içerisinde siyasileşmiş etkin özne politikaya katılımdan dışlanmıştır. Özne ile yapı arasındaki ilişkinin kopuk olması gerçeği toplumsal boşluk veya statüko yarattı. Bu konjonktürde öznenin hızlı bir şekilde harekete geçmesinin altında, kendisini nesneleştirilen seçkin siyasi sisteme karşı tutumu yatmaktadır. VV hareketin kurucuları, özellikle Kurti, 'disartikuleşmiş' öznenin kendiliğinden harekete geçmesi gerçeğini iyi analiz etmiştir. Kurti'nin söz konusu analizine göre, VV'nin toplumun hareketlenme motivasyonunu oluşturmaya çalışmasına gerek yok; aksine, VV politikalarının mevcut durum ve memnuniyetsiz özne üzerine inşa edilmesi yeterli

olmaktadır. Bu bağlamda VV Kurti'nin ısrarla vurguladığı mağdur özneler arasında “biz duygusunu” yaratmalıdır. (Kurti, 2007: 148)

Diğer yandan Kurti, toplumsal ve siyasi gelişmeleri analiz ederek Mart İsyanları ile VV arasındaki doğrudan ilişkiyi kavradı. Ona göre, “Mart” isyanları toplumun gerçek fenomenini temsil ediyordu ve isyanın kendiliğindenliği, siyasi durumun önemli bir boyutunu ortaya koyuyordu. Mart isyanları durumu UNMIK'in bakış açısında kendi otoritesine itiraz edilmesi sıradışı ve tehlikeli bir gelişmeydi, ancak VV'nin kurulmasıyla UNMIK'e karşı toplumsal tavır normalleşti. Bu durum toplumsal memnuniyetsizliğin kanunlaştırılması olarak VV tarafından planlanan siyasi projedir.

2.3.1. VV Hareketinin Yükselişi

Araştırmanın bu bölümünde VV hakkında daha önce verilen genel bilgilerin aksine detaylı bilgiler ele alınacaktır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki kamusal alanda radikal bir hareket algısına maruz bırakılan VV hakkında spesifik analizler şimdiye kadar yapılmamıştır. Bundan dolayı VV hareketi bilimsel tartışmalarda gizemli bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Hareketin tarihini açıklayan belgeye göre (Historiku, 2005: 1) VV hareketi 2005 Haziranında eski-eylemciler ve aydınlar tarafından KAN'ın (Kosova Eylem Ağı) siyasal bir yapıya dönüştürülmesiyle oluşturuldu. Hareketin lideri Kurti'ye göre VV düzen-karşıtı altı-yapısal bir örgüt olarak kurucu ideolojisini oluşturmuştur. Bu bağlamda VV, Kosova'nın tarihsel perspektifinde ve geleceğin inşasında önemli yer tutan adalet ve eşitlik gibi ‘etik-ahlaki’ gereklilikleri savunmak üzere kurulmuştur. Hareket, yeni bir siyasi fenomen doğrultusunda kurulmak yerine parti politikası olarak var olan toplumsal hoşnutsuzluğun giderilmesini amaç edinmiştir..

VV toplumsal hoşnutsuzluğu gidermek için kurulmuş bir örgüt olsa da, diğer yandan popülizmin bir ‘boş göstergesi’ ele alınması gerekmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, UÇK’dan sonra VV, siyasi bir hayal kırıklığının ikinci bir ‘göstergesi’(Kurti, 2007: 209) ve nesneleştirilmiş ‘öznenin’ örgütsel bir şekilde yeniden doğuşu (Kurti, 2007: 52) olarak düşünülmelidir.

VV’nin önemli isimlerinden Konjufca’nın psiko-analitik bakış açısıyla geliştirdiği analize göre, toplumsal memnuniyetsizlik neden-olgu ilişkisi çerçevesinde gerçekleşmektedir. Konjufca’ya göre libidinal içeriklerin bastırılması söz konusu içeriklerin varlığını ortadan kaldırmayı başaramamakta, sadece farklı bir şekilde meydana getirmektedir. Bu bağlamda özneye yönetilmiş baskı hoşnutsuzluğu yok edemedi ve özne sadece kendisini savunmakla kalmayıp bu hoşnutsuzluğu siyasi alanda ifade etmeyi de gerekli gördü. Bu yüzden, bu analizde VV “sağlıklı olmayan toplumsal bedenin semptomatik bir varlığı olarak ele alınmıştır.”(Konjufca, 2005: 3).

Bu araştırmanın ilk kısmı, ‘disartiküleşme’ kavramının toplumsal tabanın oluşturulmasıyla VV’nin kurulması arasındaki bağlantıyı açıklamayı çalışmıştır. Araştırmanın bu kısmı ise VV’nin hareket yapısını, siyaset-oluşturma yaklaşımını ve geleceğe bakış açısını kavramayı hedeflemektedir. Temel olarak, öznenin kurumsal disartiküleşmesi, siyasi eklemlenme açısından toplumsal alanda önemli bir olguyu temsil eder. Bununla birlikte, öznenin kamusal alandaki bu disartiküleşmiş durumu, kendi içinde bir potansiyel barındırır da hareketlenme için doğru bir stratejinin kurulması gerekmektedir.

Araştırmaya göre VV, toplumdaki hareketleşme fırsatlarından strateji oluşturan bir alt-yapıdır. Fakat araştırma VV’nin toplumun ulaştığı en üst siyasi seviye olması iddiasını eleştirel olarak analiz etmektedir. Kosova’daki siyasi hareketlenmenin tarihsel gelişiminde, VV’nin iki nedenden dolayı, savaş sonrası dönemde siyaseten en yüksek

seviyeyi temsil etmediği söylenebilir. İlk neden olarak, VV'nin özneyi harekete geçirmeyi amaçlayan yeni ve özgün eklemlenme politikaları yerine, var olan nedenlerin yeniden yorumlamayı tercih etmesi gösterilebilir. İkinci neden olarak, VV'nin özneyi çok yönlü değerlendirmek yerine performatif bir biçimde kullanması gösterilebilir. VV'nin kuramsal gelişimi, ne toplumun siyasal eklemlenmesinin yeni bir aşaması ne de siyasal düşüncenin verimli bir evresini temsil eder. Aksine, VV mevcut tarihsel nedeni(cause) farklı bir bağlamda, yeniden hayata geçirme ve toplumsal olarak dışlanmış özneleri kurumsal bir politikaya ulaştırma misyonuna sahiptir.

Kuramsal tartışmaların yanında, VV'nin varoluşunun toplumun hangi siyasi duruşu temsil ettiği olgusu gibi daha ampirik olan bir tartışmaya adım atmak kaçınılmaz görünmektedir. Ancak bu, VV'nin hareket ve parti olarak iki ayrı dönemde ele alınmasıyla mümkün olacaktır. Söz konusu dönemlerden ilki, toplumsal hoşnutsuzluğun 'eklemleyici' bir göstergesi olarak hareket halinde; ikincisi ise, Kosova siyasi sisteminde VV'nin partileşme sürecidir. Araştırmaya göre VV kurulduğunda, mevcut siyasi partilerden farklı olarak radikal bir organizasyon olarak ortaya çıktı. Dahası, ideolojik olarak eşitlik ve adalet fikrini felsefi düzeyde ele alacak kadar cesur ve donanımlı eylemcileri içinde barındırıyordu. İlk dönemin aksine, partileşme sürecinin başladığı ikinci aşamada, hareket ilk dönemdeki siyaset-oluşturma mantığına aykırı olarak sıradan bir siyasi aktöre dönüşmüştür. Sonuç olarak, hareket ve partileşme şeklinde ikiye ayrılarak ele alınan VV organizasyonu bu söz konusu iki dönemin kendine özgü olay ve olguları analiz edilerek incelenmelidir.

2.3.2. Hareketin Parti Öncesi Dönemi

Araştırmanın ilk bölümünde de belirtildiği gibi VV hareketi, Kosova'da UNMIK tarafından yasaklanması amaçlanan 'kendi-kaderini belirleme' fikrini yeniden ifade eden bir girişim olarak ortaya çıktı. 'Kendi kaderini belirleme' argümanı, Kosova'nın

savaş sonrası döneminde toplumsal tabanda karşılığı bulamamış bir duruşu temsil ediyordu, çünkü UNMİK tarafından söz konusu argümanın eklenmesi, toplumsal bilincin derinine kök salmış olan milliyetçiliği uyandırmanın bir yolu olarak algılanmaktaydı. Bu bağlamda ‘kendi-kaderini belirleme’ argümanının, Kosova’daki uluslararası yönetimin geçersizliğini benimseyen bir paradigma olduğunu söyleyebiliriz. VV hareketinin bu paradigma üzerine kurulması, UNMİK’e karşı eleştirel analizlerin ve dirençli eylemlerin temel motivasyonu oluşturmuştur. Ayrıca, VV parti öncesi dönemde, ‘kendi kaderini tayin etme’ siyasi projesiyle toplumsal memnuniyetsizlik eğilimlerini kanunlaştırmaya çalışan bir oluşum olarak değerlendirilmelidir. Bu kanunlaştırma olgusu, ‘özgürlük’, ‘adalet’, ‘eşitlik’ gibi iç içe geçmiş ‘etik-ahlakı’ kavramlar kümesi ile geliştirilmiştir. Fakat, VV bu ‘etik-ahlakı’ kavramlar kümesinden kanunlaştırma bağlamında istifade etse de, hareketin kendi analizinde epistemik ve dilsel varlığını başarılı bir şekilde meydana getirememiştir.

Kosova’da otoriter yönetimin imajı, toplumsal hoşnutsuzluğu ortaya çıkaran ve sürdüren ana kaynak olarak şekillenmiştir. Bu imajın şekillenmiş hali savaştan önce Sırp yönetimi, savaştan sonra ise UNMİK’in demokratik olmayan misyonudur (Kurti, 2007; 120). VV tarafından misyona yöneltilen eleştiri, misyonun demokratik olmayan bir kurumsal yapıya sahip olmasıdır. Kurti’nin analizlerinin odağı, Kosova halkının sorumluluğunu taşımayan ve uluslararası yönetimi kabul etme sürecinde muazzam güç ve yasal hakkın sahibi olan UNMİK misyonun söz konusu kurumlarının ortadan kaldırılmasıydı. Bu doğrultuda VV’nin analizleri ve eylemleri incelediğinde, hareketin kuruluşundan itibaren özgürlük temelli bir hareket planı belirlemiş olduğu görülmektedir. VV manifestosu şöyle bir cümle ile başlar: **‘Özgürlük verilmez, özgürlüğün olmadığı durum yabancılaşmadır.’**(Manifesto i VV) Özgürlük kavramı bağlamında VV hareketinin demokratik bir toplum olarak idealize ettiği durumda iktidar, öznenin faaliyetlerini sınırlayan ‘statik’ örgütsel yapı değil, öznelerin serbest

düşüncelere sahip olduğu mutlak gerçekliktir. VV'nin "*öznenin nesneleştirilmesi*" gibi demokratik olmayan gerçekliği iyi analiz ettiğini söyleyebiliriz, fakat hareketin demokrasi kavramı doğrultusunda yaptığı 'esnek ve sınırları belirlenmeyen tanım hakkında kanaat oluşturmak güçtür. (Agon Hamza, Mbi Vrasjen). ; Kurti, 2007; 96; Enis Sylstarova, Le te behemi si popujt tjeret, Popull i lire'.)

Tartışmaya göre, VV'in eklemleme paradigması 'özgürlüğün yüceltilmesiyle' yakından ilgilidir çünkü disartiküle olmuş öznenin durumunun giderilmesi bakımından özgürlük olgusu önemli bir yer tutmaktadır. Bu duruma ilaveten, VV hareketi özneyi politik olarak yücelten özgürlük ve demokrasi kavramı arasındaki nedensel ilişkiyi analiz etmiştir. Bu analizine göre, öznenin '*artiküle olmuş duruşu*', ne siyasal sisteme, ne de kamusal alana politik açıdan olumsuz bir durum teşkil etmez. Aksine, özne ile siyasi yapı arasında etkin bir ilişki inşa edilmesi gerekmektedir. Demokratik toplum öznenin etkin olarak siyasal sistemde bulunduğu bir yapıdır. Alexandra Channer makalesinde Birleşmiş Milletler misyonunun Kosova'nın özgürlük temelli demokratikleşme modelini kabul etmemesini eleştirmektedir. (Alexandra, 2007: 2). Channer analizinde, uluslararası misyonu siyasi öznenin kamusal rolüne engel olduğu gerekçesiyle eleştirmekte ve VV'nin politikalarının siyasi öznenin yeniden yükselişini mümkün kılacak bir yapıda olduğunu savunmaktadır. (Alexandra, 2007)

Öznenin etkin duruşu yalnızca Kosova özelinde anti-sistemik bir duruş sunmuyor, üstelik bu duruş ideal bir toplum oluşturma fikrini içinde barındırıyor. VV'in amacı mevcut sisteme karşı ikonoklastik bir argüman geliştirmek ve bunu eyleme dönüştürmektir. Dahası mevcut sistem karşıtlığı VV'in ontolojik gerçekliğini oluşturmaktadır (Hamza, 2007: 3). Bu durumu Kurti'nin "*özne olmanın kanıtı direniştir*" (Kurti, 2007: 187) ve '*sabır tutumu sapkınlıktır*' (Kurti, 2007: 125) sözleri de kanıtlamaktadır.

VV'nin paradigması salt felsefi bir saptama gibi görünse de, paradigmanın temeli *'kendi-kaderini belirleme'* fikrinin yabancılaşmış öznenin eklemlenmesi olgusuyla oluşturulmaktadır. Bu eklemlenme UNMIK'in mevcut rejimine karşı radikal bir girişim olarak değerlendirilse de, siyasi özgürlüğün toplumun temel özelliği olarak yeniden kurulması için gerçekleştirilmesi gereken bir eylemdir. Bu olgu Konjufca'nın Zizek'i analiz ederek ulaştığı, hareketin etkilerini tanımlamak için kullanılan *"demokratik olmayan sisteme demokratik yollarla itiraz edilmesi"* yorumuna benzemektedir.(Konjufca, 2004). Eklemlenme ve eylemlerin değerlendirilmesi konusunda, siyasi özgürlük ve demokrasi arasındaki yapısal bağı göz önünde bulundurmak gerekir. VV hareketinin lideri Kurti'ye göre Kosova'nın siyasi yapısındaki eksik taraf, yapay demokratik bir statü değil, özne ve buna bağlı olarak toplum için temel unsur olan *"özgürlük"*tür. (Kurti, 2007: 67). KAN'ın VV'ye dönüştürüldüğü hareketin ilk dönemine bakıldığında, öznenin eklemlenmesinin demokrasi ve özgürlük arasında bir bağ kurulması fikriyle paralel olduğu gözlemlenmektedir. Öznenin siyasal yapıya katılmasının temel motivasyonunu, söz konusu kavramlar arasında kurulacak nedensel ilişki belirleyecektir. Sonuç olarak özgürlük ve demokrasi arasında kurulacak nedensel bağ, *'kendi kaderini tayin etme'* talebini meydana getirecek ve bu durum mevcut statükodan çıkış yolu olacaktır.

2.3.3. Hareketleşme ve Partileşme Dönemi Arasındaki Temel Sorun Üzerine

Araştırmanın bu kısmı hareketin nasıl oluştuğu sorusunun toplumsal ve politik bağlamda açıklanmasını ve VV hareketinin partileşme döneminde benimsediği dönüşüm modelini ele alınacaktır. VV'nin partileşme süreci, bir hareket olarak kurulmuş örgütün siyasal yapıya girmesine ve iktidarı hedeflemesine katkı sağlamıştır. Fakat, VV'nin toplumsal bir hareketten siyasal partiye dönüşmesi süreci kendine özgü karmaşık ve detaylı analiz gerektiren bir süreçtir. Sistem-karşıtı bir hareket modeli

olarak kurulan VV hareketi tarihsel olarak ortaya çıkan diğerk sistem-karşıtı ulusal hareketlerden etkilenmiştir. Bunun yanı sıra, hareketin önemli bir eylemci kanadı da, ortodoks Marksizminden ilham alarak tanımlanmamış bir “devrim” fikrini gerçekleştirmeyi hedeflemişlerdir.

Hareketin partileşme sürecinde UNMİK’in, *‘kendi kaderini belirleme’* argümanına sahip olan VV’yi seçimlere kabul etmeme düşüncesi VV’nin seçimlere katılma sorununu oluşturmuştur. Bu sorun VV ile UNMİK rejim arasındaki ilişkileri olumsuz olarak etkilemiş ve krizin eşğine getirmiştir. UNMİK’in ABDli temsilcisi Tina Kaydanov'un hareketi 'Kosova için iyi bir gelecek istemeyen örgüt' olarak değerlendirmesi bir krizin bir dışavurumudur. (Channer, 2007). Aynı şekilde, VV hareketi misyonun varlığını sorunların kaynağı olarak değerlendiriyor ve kalıcı çözümü toplumsal girişimlerin misyona karşıt bir tutum sergilemesinde görüyordu. VV’ın ünlü eylemcisi Konjufca’nın da belirttiği gibi, ‘kısmi değişim önemli kazanımlar elde edemezdi’. (Glauk Konjufca, 2004: 2; 2005)

Hareketin UNMİK ile ilişkisini Kurti'nin yazılarında daha açık bir şekilde incelemek mümkündür. Kurti’ye göre UNMİK sistemi içerisinde oy kullanma gibi pasif bir girişim öznenin etkin siyasi katılımı açısından bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü bu şekildeki pasif bir siyasal katılım söz konusu sistemin meşruiyetinin kabulü anlamına gelmektedir.(Kurti, 2007: 190) Bu doğrultuda VV, sistemin sahici bir dönüşüm geçirmesi gerektiğini düşünmektedir. Konjufca’nın iddiası göre, durumun çıkış yolu yalnızca sistemin tahrip edilmesidir ve bu *“mumyalanmış öznenin yeniden doğması”* anlamına da gelir. (Glauk Konjufca, 2005: 1)

VV hareketi kurulduğu ilk günlerden itibaren, sistem karşıtı ve radikal faaliyet fikrini savunmuştur. Bu sistem karşıtı ve radikal faaliyet fikri sistemin kısmi değişiminin yetersiz kalacağı düşüncesiyle oluşturulmuştur.(Konjufca, 2005: 3) Mevcut

sistemde kısmi bir değişim yerine sahici bir yapısal bir dönüşümün öngörülmesi, VV hareketinin politikalarını belirlemede temel motivasyon kaynağı olmuştur. VV'nin böyle bir dönüşüm fikrine sahip olması, hareketi söylemsel bir düzeyde reddeden UNMIK'in eylemsel olarak da reddine yol açmıştır.

VV'in sistem karşıtı bir görüşe sahip olması gerçeği, hareketin siyasal kurumlar dışında eylemde bulunmalarını zorunlu kılmıştır. Fakat VV'nin, sistem karşıtı eklemlenmesinin belirsizliğini dikkate alması gerekmektedir. KAN'dan VV'ye dönüşüm süreci başladığından bu yana, eylemcilerin önderleri olarak kabul edilebilecek önemli bir kısım, hareketin nedenine(cause) çelişik bir tutum içerisinde olmuşlardır. Örneğin Kurti'nin analizlerinde, hareket içindeki sistem-karşıtlığı ile ilgili tartışma çerçevesinde devlet vazgeçilmez bir otorite olarak kabul edilmektedir. Dahası VV hareketi, UNMIK rejimine karşıt tutuma sahip, etkin öznelerden oluşturulmuş otantik siyasi otorite oluşturma misyonuyla şekillenmiştir. (Kurti, 2007). Hareket içerisinde devletin vazgeçilmez olduğunu savunan diğer önemli isimler olsa da, devlet otoritesinin bütünüyle gereksizliğini ifade eden ve hareketin karar-verme sürecinde önemli yer tutan eylemcilerin de varlığı söz konusuydu. Bu grubun önemli isimlerinden Hamza'ya göre, devlet yalnızca *“adaletsizlik üreticisidir”* bu nedenle VV adalet ve özgürlük ideallerine dayanan bir siyasi sistem oluşturma misyonunu amaçlamalı ve *“devleti söndürmesi”* gerekmektedir. (Agon Hamza, 2005: 5). Bir başka düşüncesinde Hamza, VV'nin misyonunun yalnızca yargı düzenini değiştirmek olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve yasal düzeni bütünüyle değiştirmeyi hedeflemesi gerektiğini vurgulamaktadır. (Hamza, 2009: 2). Hareket içerisindeki farklı çelişik fikirlerin varlığı, Glauk Konjufca, Besnik Pula, vb. gibi önde gelen aktivistlerin düşüncelerinde de açıkça gözlemlenmektedir. Konjufca, düşüncelerinde ulusal bir kendini kaderini belirleme fikrini savunurken, diğer yandan kapitalist sistem fikrine karşı ontolojik bir temelde karşıt fikir geliştirmiştir. (Glauk Konjufca, 2005: 2). Öte yandan VV'nin lideri Kurti,

hareketi mevcut disartikuleşmiş toplumsal durum üzerine kurulu bir örgüt olarak tanımlarken(Kurti, 2007:52); aktivistlerin önemli bir kısmı ise hareketi ana hedef olarak devrimin belirlendiği Marksist bir analiz perspektifine doğru taşımaktaydı.(Pula, 2004: 2)

VV'nin yalnızca sistem dışı misyonlar edinmesi politikasının yerini hem sistem dışı hem de sistem içi eylemlerde bulunma kararı alması Kosova'nın bağımsızlığında önemli rol oynadı. Kosova'nın bağımsızlığı VV tarafından ağır eleştirilen bir planla ilan edilmiş fakat bu planla ulaşılan bağımsızlık VV'nin partileşme sürecinin başlamasını sağlamıştır. Bu bağlamda VV'nin sistem karşıtı eylemlerinin ve eleştirel tartışmalarının yöneldiği kaynak Ahtisaari planı¹² olmuştur. Örneğin, 2007'nin Şubat ayında düzenlenen Ahtisaari planı karşıtı protestoda iki eylemci hayatını kaybetmiştir. Fakat, Ahtisaari planına yapılan sert itirazlara rağmen, bu plan doğrultusunda meydana gelen Kosova'nın bağımsızlığı, VV hareketinin partileşme sürecini başlatmıştır. VV UNMIK'in kurduğu sistem içerisinde radikal ve sistem karşıtı duruşundan dolayı yer alamamıştır. Bağımsızlığını yeni kazanmış Kosova'nın siyasi kurumları her ne kadar yetersiz ve yapılanmasını tamamlayamamış olsa da VV'nin partileşme sürecinin temel nedeni olmuştur.

2.4. Zamanın Ötesi: VV'in analizi

Araştırmanın bu kısmında VV, zamanın ve örgütsel koşulların ötesinde bir bakış açısıyla ele alınacaktır. VV, çelişik fikirlere sahip ve uyumsuz özellikteki eylemcilerden oluşan bir harekettir. Bu bağlamda VV, mevcut toplumsal durumun rasyonel bir şekilde değerlendirilmesinden yola çıkan ve Laclau'nun '*boş gösterge*' olgusuna benzer yapıda kurulan bir örgüttür. (Laclau; 2015) VV hareketi içerisinde gelişen

---

¹² **Ahtisaari Planı**, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin talebi üzerine, Kosova'nın statü sorunuyla ilgili müzakere, eski Finlandiya Başbakanı Martti Ahtisaari'ye atfedildi. 2007'nin sonunda ve 2008'in başlarında Ahtisaari müzakerecisinin başkanlık ettiği diplomatların takımı, Ahtisaari Paketi adı verilen Kosova'nın statüsünü çözmeye bir planıyla geldi.

tartışmalardan ve farklı aktivistler tarafından yazılmış makalelerden anlaşıldığı kadarıyla, hareketin kuruluşundan beri benimsediği neden(cause), aktivistlerin önemli bir kısmı tarafından benimsenmemekte ve eleştirilmektedir. Diğer yandan hareket içindeki aktivistlerin, özellikle post-Marksistlerin, kavramları belirsiz bir şekilde kullanmaları ve tamamen tautolojik bir mantıkla kuramları bağlamsallaştırmaları söz konusu olmuştur. Bu durum hareketin analitik bir belirsizlik içine düşmesine neden olmuştur. Benzer şekilde, VV'nin barışçıl olmayan ve sistem karşıtı eylem politikaları, hareketin zorunlu olarak '*siyasi örgütlenme*'¹³ imajını yaratmıştır. Varsayımsal olarak VV hareketi 'kendi-kaderini belirleme' fikrine uygun bir eklemlenme amacına sahip olmasaydı, eylemcilerin çoğunun toplumsal girişim için başka bir alternatif neden(cause) bulacakları iddia edilebilirdi. Çünkü eylemciler, VV ile toplumsal sorunlar arasında organik bir bağ yerine araçsal bir bağ kurmuşlardır. Hareketin ahlaki-etik kusursuzluğu üzerine yaratılan imajına rağmen, VV'nin siyasal' bir yapı olarak, iktidarın rakip bir kurumu olarak değil, iktidarı amaçlayan örgütsel bir amaçla kurulduğu iddia edilebilir.

VV hareketinin, Kosova tarihinde önemli bir yer tutan "kendi-kaderini belirleme' fikriyle ilişkili olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, 'kendi-kaderini belirleme' fikri hareketin eklemlenici bir 'uğrak'ı olarak düşünülmelidir. Fakat VV'nin kuruluş felsefesi olarak kendi-kaderini belirleme fikrini uğrak olarak belirlemesine rağmen, VV içerisindeki çelişik fikirler hareketi 'boş gösterge' haline getirmişlerdir. Hareketin kendi-kaderini belirleme fikrini, toplumbilimciler araçsal bir mahiyette değerlendirme eğiliminde olsa da VV, özne tarafından etik-ahlaki değerler açısından olumlu bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu bağlamda kendi kaderini belirleme fikrinin tarihsel gelişim içerisinde eski bir kökeni

---

¹³ Bu terim kullandığımızda yalnızca '*siyasi*' bir örgüt kasteder. Açıkçası bu şekilde hareket iktidarı arayan bir aktöre indirgenmiştir. Bu anlamda, hareket daha geniş bir toplumsal veya organik organizasyon olmasının özelliğini yitirmiştir. Hareket, öznenin iradesini birleştirme özelliği ve iktidarın ötesinde olmasının karakteri kaybetti.

olduğu fikri savunulsa da, günümüzdeki toplumsal sorunlarda da güncelliğini koruyan tartışmalara yol açmaktadır. VV hareketi kendi kaderini belirleme fikrini, UNMİK'in bu duruma itiraz edeceğini bilmesine rağmen benimsemiştir. VV'nin bu bilinçli kararı Kosova'nın siyasi düzeninde sistem karşıtlığı imajıyla meşruiyet elde etme amacı doğrultusunda alınmıştır.

Ayrıca hareketin örgütlenmiş durumunun ilk dönemdeki en önemli özelliklerinden biri, sosyal hareketin yaratıcı olmayan bir biçimde düzenlenmesidir. Bununla birlikte VV'nin sistem karşıtı hareket etme amacı doğrultusunda şiddet içeren eylemlerde bulunması, yıkıcı bir örgüt imajıyla değerlendirilmesine neden olmuştur. Önde gelen eylemci Glauk Konjufca'nın makalesinde, hareketin Batı siyasi düşüncesinin temel fikriyle uyumlu hale getirilmiş bir siyasi örgütü temsil ettiği vurgulanmaktadır. Dahası, eleştirel düşüncenin vazgeçilmez bir parçası olarak '*alternatif sunma*' açısından, Konjufca VV'yi Kosova halkının 'kendi-kaderini' belirleme hakkının kullanılmasının uğrağı olarak görmektedir. Ancak VV'nin kurumları mevcut sisteme alternatif oluşturacak siyasi örgütlenmeye sahip değildir. Dahası hareket, eylemin içeriksel yetkinliğinden ziyade dış görüntüsüne önem veren bir bakış açısına sahiptir. Sözelimi bu tür eylemler, faaliyetlerin altında yatan kuramsal derinlik yerine kalıcı çözümler getirmeyen yapısal özellikler üzerine yoğunlaşmıştır. Şiddet içerikli bu eylemler hareketin kurucu ideolojisiyle örtüşmektedir. Bu bağlamda, VV'nin bazı eylemci-düşünürlerinin yaklaşımları analiz edildiğinde hareketin hedeflerine dair kapsamlı yorumlara ulaşılabilir. Örneğin, Pula'nın düşüncelerine göre, VV hareketi devrimin "*praksisini*" temsil etmektedir (Besnik Pula, 2005: 2). Benzer şekilde, aktivist Hamza'nın düşüncelerine göre, VV 'kendi-kaderini' belirleme fikri dışında örgütsel bir gerçeklik olarak devrimi gerçekleştirecek ve "*vahşi eylemlerle yasal ve toplumsal düzeni değiştirecek*"tir (Agon Hamza, 2008: 3). Konjufca'nın değerlendirdiği gibi, VV "*sistemi bir bütün olarak*" değiştirecek olan örgüttür.(Konjufca, 2005) VV hareketi,

içerisinde çelişik fikirler barındıran bir örgütlenme olsa da, karar alma mekanizmasında birkaç önemli isim vardır. Söz konusu mekanizma Kosova'nın siyasi statüsünün çözümü ve bunla alakalı Ahtisaari Planı gibi kritik meselelerde sert eleştirilerde bulunmuş fakat çözüm konusunda dikkate değer bir alternatif sunamamıştır. Hareketin meselelere alternatif sunamamasının üç önemli nedeni vardır. İlk neden olarak, VV hareketinin, Schmit'in dost ve düşman ikilemi üzerine inşa edilen bir siyasi örgüt olarak kurulması gösterilebilir. Bu bağlamda VV entelektüel katılım sağlayarak çözüm üretmek yerine, dış düşman olan Sırbistan'a yönelik kamuoyunu Kosova içindeki düşmanı odağına yönlendirerek politikalar oluşturmuştur. İkinci neden olarak, hareket içindeki çelişik fikirlerden dolayı VV'nin gerekçelendirilmemiş ana bir fikre sahip olmaması gösterilebilir. Üçüncüsü neden olarak ise, aktivistler arasında çözüm adına yapılan siyasi tartışmanın, soyut ve pratik olmayan kuramsal bakış açısıyla değerlendirilmesi gösterilebilir.

Toplumsal hareketler geçici oluşumlar olarak ele alındığı takdirde 'kendi-kaderini belirleme' doktrine sahip olan VV'nin hareket dönemi söylemsel düzeyde kalmış bir biçimde 'boş gösterge' olgusu kapsamında değerlendirilebilir. Partileşme dönemi kapsamında harekete yakından bakıldığında, bir parti olarak VV'nin mevcut partilerin ideolojik kutuplaşmasının sona ermesinden dolayı ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Partileşme döneminde sol bir argüman doğrultusunda politikalar ortaya koyan VV'nin yanı sıra neoliberal politikalar benimseyen diğer partiler mevcut siyasal sisteme koşulsuz eklenmişlerdir. Neoliberal ideolojinin politik olarak benimsemesi Avrupalı ülkelerinde salt ideolojik bir boyuttayken, Kosova'da devlet merkezli bir bakış açısıyla mevcut sisteme eklenme şeklinde gerçekleşmiştir. Bu durum, neoliberal politikalar benimseyen partilerin sol argümanlara dayanan politikalar üretmemesinin meşruiyet kaynağı olurken, sol argümanlar üzerine politikalar ortaya koyan partilerin temel motivasyonu olmuştur. Fakat Avrupa'daki neoliberal gelişmelerden farklı olarak

Kosova neo-liberal uygulamaların kötü bir örneğini teşkil etmektedir. Bu bağlamda, VV neo-liberalizmin diğer partiler tarafından yorumlanma biçimine itiraz etmiş ve kendi ideolojik perspektifini bu itiraz üzerine kurmuştur. Kosova'nın söz konusu dönemindeki hakim bakış açısına göre, sol bir argümanı savunmak kamusal açıdan tehlikeli görünmekteydi. Bu bakış açısı Kosova'nın siyasal düzenin 'post-ideolojileştirmiş bir sisteme' entegre olduğunu kanıtıdır. VV ise söz konusu sisteme karşıt bir argüman geliştirilerek kurulmuştur.

VV hareketi kuruluş yıllarında, toplumsal yapıda disartiküle olmuş öznenin etkinleştirilmesi için mevcut sorunları fırsata çevirmeyi amaçlayan bir organizasyon olarak faaliyetlerde bulunmuştur. Söz konusu yıllarda VV, kendi kaderini tayin etme fikrini hareketin temel motivasyonu olarak belirlemenin yanı sıra, farklı ideolojilerdeki eylemcilerin düşünsel karşılık bulabildikleri bir oluşum olmuştur. Bu doğrultuda, farklı ideolojik perspektife sahip eylemcilerin bulunduğu hareketin tek bir odağa sahip olmadığını söyleyebiliriz. Hareketin bu çok odaklı yapısı, hareketin önde gelenleri tarafından bir '*direnış bloğu*'nun(Starova, 2010: 2) inşası yahut '*sivil toplumun uyanma*' anı (Pula, 2002) olarak idealist perspektifte değerlendirilirse de hareket, kimlik bozucu çoğunluğu içerisinde barındırdığından dolayı '**boş gösterge**' olarak değerlendirilebilir.

Hareketin eylem planlama yöntemi, kullanılan araçlar, örgüt içindeki karar alma mekanizmaları hakkında objektif verilere ulaşılmasa da VV'nin eylemcilerin anlattıkları hikayeler analiz ederek söz konusu olguları anlamaya çalışılacaktır. Eski eylemcilere göre, karar-verme modeli, çok küçük ve kapalı bir eylemci grubunun iradesiyle şekillendirilmiştir. Söz konusu bu yönetici elit, politikaları irrasyonel bir tutumla belirlemiş ve öznenin siyasi etkinliğini göz ardı etmiştir. Partileşme sürecinde hareket, etkin ve aydın siyasi özne yerine iktidarı hedefleyen politikalarını kayıtsız şartsız destekleyecek seçmen profilini tercih etmiştir. Bu tercih, hareketin kuruluş

felsefesine aykırı olmakla birlikte, bir siyasi parti olarak VV'yi olumsuz yönde etkilemiştir.

Partileşme döneminde, VV'nin pragmatist parti politikalarının en önemlilerinden birisi diğer partilerden VV'ye üye kabul edilmesidir. Bu doğrultuda VV, ideolojik olarak tamamen farklı bir örgütü temsil eden Fryma e Re(FER)¹⁴ partisinden bir grup seçmeni parti üyesi olarak kabul etmiştir. VV'nin diğer partilere kapı araladığı bu dönem, hareketin geleneksel bir siyasi aktöre dönüştüğü ve 'sıradan' bir organizasyon olarak varlığını sürdürdüğü dönemdir. VV'nin önde gelen eylemcileri, harekete yapılan bu katılımları geçmişin günahlarını yok eden bir tür "*kutsal temizlik*" olarak yorumlamışlardır. Eylemci Starova koalisyon durumunu da bu bağlamda değerlendirmiş ve VV- LAN (LDK, PDK, AAK) koalisyonunun¹⁵, partilerin geçmiş biyografisinin arınmasına yardımcı olacağını savunmuştur. (Starova, 2010). Hareket içerisindeki eylemcilerinin ahlaki-etik algılamaları, kamu yararı için mücadele ettiği düşünülen hareketin yüceltilmesine neden olmakta ve bu yanlış siyasi özne açısından tehdit oluşturmaktadır. Bu durum öznenin kabiliyetini göz ardı etmekte ve özneyi liderlerin amaçlarına hizmet eden performatif bir nesne haline getirmiştir. Bu durum siyasi alanın dışında tutulan öznenin disartiküleşmesinin ilk dönemi olan 90'lı yıllara ve UNMİK dönemine karşıt bir biçimde öznenin kamusal alana doğru ilerlemesi olarak algılansa da, söz konusu dönemlerden özsel olarak farklı bir tutum benimsenememesine yol açmıştır. Çünkü özne hareketin liderleri tarafından belirlenen ideolojik programlara uyumlaştırılmış bir şekilde eylemlerin edimsel bir uygulayıcısı rolüne yerleştirilmiştir.

---

¹⁴ **FER**, ideolojik olarak merkez partide yer alan 2011 yılında kurulan bir partiyi temsil ediyor. Kuruluşun(establishmentin) kabulü altında doğan siyasi bir örgütü temsil etti. Seçimlerin başlarında bu parti çok düşük bir başarı elde etti, daha kesin olarak asgari olan eşiği geçemedi. Bu sonuçlarla parti dağıldı ve en önde gelen eylemcilerin grubu VV'ye gitti.

¹⁵ **VLAN**, 2014 seçimlerinden sonra bütün siyasi partilerin koalisyonunu temsil ediyor. PDK küçük bir farkla kazanmıştı ve yönetimi yapma meşruiyeti yoktu. Diğer partiler, PDK'yı müşteri partisinin doğası ve kendisi iktidara dönüştürülmüş bir parti olarak suçladı. Bu nedenlerden dolayı, yeni bir PDK yönetiminin yeni dönemini önlemek için, yönetimin oluşturulmasını engelleyen şartlarla tek bir koalisyonda toplandılar.

Edimsel hale getirilen özne, VV'nin sosyal girişimlerinin, öznenin politik düşüncesinin özünü desteklemediğinin göstergesidir.

VV, partileşme stratejisiyle hareket dönemindeki temel argümanlarını siyasal alana taşımayı hedeflemiştir. Bu bağlamda partileşme döneminde diğer partilerden VV'ye katılımı öngören “açık kapı politikası” uygulamaya konulmuştur. Fakat VV hareket döneminde dahi benimsediğini iddia ettiği sol-ortodoks model üzerine politikalar inşa edememiş ve bu yüzden ‘tek-özne’ veya ‘monolitik-özne’ stratejisini hayata geçirememiştir. Hareketin kuruluş dönemine yakından bakıldığında, VV'nin hegemonlaşmanın tek yolu olarak öznenin çokluğunu kabul eden bir örgüt olduğu gözlemlenmektedir. Partileşme sürecinde uygulanan “açık kapı politikası”, önde gelen aktivistler Boiken Abazi ve Enis Starova'ya göre bir strateji değişikliği olarak yorumlansa da, hareketin ilk dönemdeki çelişik fikirlerin varlığı göz önünde bulundurulduğunda bir değişiklikten bahsetmek imkansız hale gelmektedir.

Partileşme döneminde, yeni üyelerin, özellikle de ideolojik bakış açısını “merkezci” olarak ilan eden FER'in üyelerinin politika oluşturma sürecinde önemli etkileri olmuştur. FER'in politika etkin rolü ve “merkezci” ideolojik tutumu, anarşist-sol düşünceye dayanan grupla arasında içsel bir rekabet ortamı oluşturmuştur. Dahası bu içsel rekabet VV'nin ideolojik bakış açısını temelden etkilemiş ve partiyi sistem karşıtı bakış açısından, İskandinav kapitalizmi tarafından ideal tip olarak kabul edilen Yeni-Keynesyen bir toplumsal-demokrasi savunucusu konumuna çekmiştir. Diğer yandan söz konusu dönemde gerçekleşen içsel mücadelede “merkezci” bakış açısına sahip FER'in üstün gelmesi, VV'nin sosyal-demokratik bir parti olarak istikrarlı bir imaja sahip olmasını sağlamıştır. FER'in etkin çalışmalarıyla geliştirilen strateji VV'nin kazandığı seçim desteği dikkate alındığında başarılı bir modeli temsil etmektedir. Bu süreçte eylemciler arasındaki uzlaşmazlık her zamankinden daha fazlaydı ve bu durum

eski ve yeni eylemcilerin birliğinin sağlanması gibi konularda fikir ayrılığına yol açmıştır. Bu fikir ayrılıklarına rağmen iki eylemci grup arasındaki karşıtlığın geçici bir uzlaşmayla sonuçlanması, VV'nin farklı fikirlerin varlığını ortadan kaldırmak için oluşturduğu bir strateji olarak değerlendirilebilir. VV bu stratejisiyle, iktidarını güçlendirmek için var olan hegemonik durumunu yeni bir hegemonik yapıya dönüştürmeyi hedeflemiştir. Siyasal bir parti olarak FER'in VV'ye eklenmesi, parti programının ahlaki-etik değerler gibi soyut temeller üzerine oluşturulması yerine, yolsuzluk ve iltimas gibi gündelik sorunlar ekseninde oluşturulmasına neden olmuştur. FER partisinin bir üyesi olan Shpend Ahmeti'nin başkentte yerel seşimleri kazanması, benimsenen söz konusu politikaların kamuoyunda karşılık bulmasının bir sonucudur.

2.5. VV'ye Yönelik Hakim Bakış Açışının Eleştirisi

VV hareketinin yükselmesiyle birlikte kamuoyunda parti ile ilgili tartışmalar yoğunlaşmıştır. Akademik çevrelerde yapılanlar da dahil olmak üzere tartışmalar nesnel bir sonuç vermemektedir. VV üzerine yapılan ana akım tartışmalar hareket hakkında derin bir analiz yapmamakla birlikte, hareketin ilk dönem itibariyle saf ve organik bir örgütlenme olduğu düşüncesini desteklemektedir. Söz konusu ana akım tartışmalara göre hareketin partileştiği dönem diğer toplumsal gruplara ve siyasal partilere VV'ye katılım imkanı sunmasından dolayı açık bir örgüt haline gelmiştir. Ana akım yaklaşımlar, VV'yi Kosova'nın siyasi tarihinde en üst bir uğrak olarak değerlendirmiş ve VV'nin öznenin siyasallaşması adına politikalar oluşturduğunu savunmuşlardır. Oysa ki, öznelmiş olarak değerlendirilen durum öznenin performatif olarak kullanılmasından başka bir şey değildir. Bu ana akım yaklaşımların VV hakkındaki bir diğer değerlendirme de VV'nin demokratik bir imaja sahip olması durumu üzerinedir. Zizek'in 'seçim yanılısaması' kavramına dayanarak bu değerlendirmeye, VV'nin Kosova siyasi sisteminde yarattığı demokratik durumdan dolayı eleştiri getirilebilir.(Konjufca,

2004: 2) Bu eleştiri doğrultusunda hareketin mutlak demokrasinin genişlemesini amaçlayan bir siyasi proje olduğu söylenebilir. VV Kosova'nın tarihsel olarak siyasal düzende var olan anti-demokratik işleyişin farkına varmış ve öznenin de siyasal eklemlenme adına bu farkındalığa ulaşabileceği bir uğrak olmuştur.

Bu araştırma ana akım yaklaşımlar tarafından yapılan değerlendirmelere eleştirel bir yaklaşım getirmekte ve kendi paradigmalarıyla bu değerlendirmeler doğrultusunda ortaya konulan tezleri çürütmeye çalışmaktadır. İlk değerlendirme ele alındığında, partileşme döneminin ilk kısmını oluşturan KAN'dan VV'ye geçiş aşamasının çok odaklı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda VV'nin kalıcı kuramsal değerler üzerine inşa edilmemiş bir örgüt olduğu iddia edilebilir. Parti içerisinde neoliberal, sol ve sağ ideolojik fikirler barındıran VV, kuruluşundan itibaren farklı fikirlerin temsil edildiği açık bir organizasyon olma özelliğine sahiptir.

Hareketin kuramsal olarak '*boş gösterge*' olarak değerlendirilmesine neden olan durum hareket içindeki çelişik farklı fikirlerin varlığıdır. Bu bağlamda hareket, kuruluşundan itibaren VV, temele dayalı tehlikeli bir devrimci düşünce grubundan ziyade herkese açık olarak inşa edilmiş bir kuruluşu temsil eder. Yukarıda ana hatlarıyla belirtildiği gibi, partileşme döneminde VV, hareketin 'açık blok' argümanı ile politikalarını oluşturmuştur. Bu argüman, hareketin dönüşümünü adına mevcut stratejiyi değiştirmeyi zorunlu kılmış ve hareket, kendi misyonuna yardımcı olabilecek her eylemci ve kamusal kişi için açık bir blok haline gelmiştir. Hareketin kurucu eylemcileri "açık blok politikası" nı partileşme dönemine özgü bir strateji olarak görmektedirler. Bu tutum doğrultusunda söz konusu eylemciler hareketin ilk dönemini saf bir oluşum olarak göstermeyi amaçlamaktadırlar. Hareketin partileşme süreci ise, eylemciler tarafından iktidarın kazanılması için zorunlu bir geçiş aşaması olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ana akım yaklaşımlar VV'yi bir yandan felsefi bir

temelde siyaset oluşturana organizasyon olarak değerlendirirken diğer yandan da VV'nin siyaset-oluşturma mantığının 'pragmatik' bir kurguyla açıklanabileceği olgusunu reddetmektedir.

Ana akım yaklaşımların değerlendirmelerine dayanılarak oluşturulan hakim bakış açılarından biri de VV'nin bireyin znelleşmesi adına bir uğrak teşkil ettiğidir. Fakat VV'nin bireyin znelleştirilmesi konusundaki politikaları ve iddiaları çelişkiler barındırmaktadır. VV hareketinin paradigmasında tarihsel bağlam içerisinde önemli bir yer verildiği tartışmasız doğrudur. Bu doğrultuda, hareket, Kosova tarihinde var olan klasik bir siyasal öznelleşme fikrinin aktüel bir yorumuyla bireyin zneleştirilmesini amaçlamaktadır. Fakat bu fikrin gerçekleşmesi, öznenin VV tarafından performatif bir biçimde ele alınması ile imkansız hale gelmiştir nk hareket bireyin zneleştirilmesi paradigması doğrultusunda onu edimsel bir nesne haline getirdiğinin farkına varamamıştır. Bu nedenlere dayanarak, hareketin özneleştirme paradigmasının özneyi ideal konumuna taşıyamadığı söylenebilir. Kurti'ye göre öznelleştirme, 'sistem karşıtı eylemlerde bulunarak kendi özgürlüğünü ilan etmek'tir (Albin Kurti, 2007: 137). Benzer Şekilde Hamza'nın makalesinde de öznenin sistem karşıtı eyleminin kutsal olduğu fikri ele alınmakta ve öznenin 'varlığının gerekçesi' olarak değerlendirilmektedir.(A. Hamza, 2007). Hareketin önde gelenlerinin değerlendirmelerinden anlaşılan kadarıyla, öznenin aldatıcı halden uyandıran sistem karşıtı eylemlerdir ve bu eylemler bireysel bir girişim değil, hareketin devrimci aydınları tarafından geliştirilen kolektif bir faaliyettir. Dolayısıyla hareketin özneleştirme paradigması, öznenin salt zihinsel bir uyanışını amaçlamamaktadır. Bu nedenle, VV'nin benimsediği öznelleşme paradigması, hareket içerisinde geniş çaplı olarak tartışılmamış ve öznenin performatif değerlendirilmesi söz konusu olmuştur. Bu durum, mevcut siyasi yapı içerisinde pasif bir mahiyette baskı altında tutulan öznenin, VV'nin özneleştirme paradigması doğrultusunda aktif bir baskı altında tutulmasına neden olmuştur. Bu nedenle VV'nin 'pasiflik paradigması'na

söylemsel olarak getirdiği çözüm, hiper-aktif söylemsel bir baskıya dönüşmüştür. Özne ve politika arasındaki ilişki de söz konusu iki baskı üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda hareketin paradigmasının, öznenin ontolojik boyutlarını yeterince analiz edemediği söylenebilir.

Ana akım yaklaşımların değerlendirmeleri sonucunda oluşan hakim bakış açılardan sonuncusu, VV'nin demokratik bir model olduğu savunusudur. VV'nin demokratik bir model olduğunu savunan söz konusu ana akım yaklaşımlara göre, öznelendirilmiş aktör, eylemci-düşünür grubunun ideal bir koşul olarak tanımladığı temel misyonların başarılmasında sadece araçsal bir rol oynamaktadır. Araştırmanın önceki kısımlarında ele alındığı gibi, hareketin karar alma mekanizması az sayıda eylemci tarafından oluşuyordu. Bu durum, yönetim politikasında müzakereci karar-alma durumunun olmadığı anlamına gelmekte ve VV'yi diğer siyasal partiler ve toplumsal hareketlerden farksız bir konuma getirmektedir. Söz konusu farksızlık, VV'nin ahlaki-etik açıdan saf olarak değerlendirilen imajını zedelemekte ve karar alıcı eylemcilerin nesnel politikalar üretmelerini engellemektedir.

Pejoratif bir tutum olmasına rağmen, indoktrinasyon kavramının hareketin misyon olarak üstlendiği öznelendirme paradigmasını açıklayabileceği söylenebilir. Hareketin bu paradigma doğrultusunda eylemcilerle ilişkisi, hareketin eylemciler üzerinde mutlak tahakkümü şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, entelektüel birikime sahip genç aktivistlerin birçoğu, hareket içinde geliştirilen bilgi materyalini veya kısmi bilgiyi tautolojik formatlarda yeniden şekillendirerek indoktrinasyonun son halini oluşturmuşlardır. Bu indoktrinasyon girişimiyle, VV'ye üye aktivistlerin, özellikle entelektüel yetenekleri olanların, üniversiteler, medya vb. gibi toplumun önemli ortamlarına misyoner olarak gittikleri söylenebilir. Söz konusu aktivistler, bu misyon doğrultusunda farklı ölçeklerde gerçekleştirdikleri etkinliklerle VV ağını kamusal

alandaki genişletmişlerdir. Bu fenomeni daha psikolojik bir perspektifte ele alırsak, Kanadalı psikolog Jordan Peterson'a göre, VV'nin, varlığı totaliter ideolojilerde köklenmiş hareketi temsil etmektedir. Bu ideolojilerde insan sadece toplum içinde bir anlama sahiptir ve kolektif bir yaratık olarak algılanır.

VV var olan mevcut sisteme karşı bir örgütlenme olduğunu iddia etse de Zizek'in "seçim yanılması" olgusu doğrultusunda özneyi kontrol altında tutmayı amaçlayan, sisteme eklenmiş bir partidir. VV'nin hayal kırıklığına uğramış öznenin rol modeli olma iddiasını temellendirmesi için yapması gereken, hareketin iç yapısının demokratik bir biçimde düzenlenmesiydi. Oysaki VV, milletvekili seçilebilme örneğinde de gördüğümüz gibi mevcut durumun demokratik olmayan çelişik yapısının farkına varmıştı çünkü seçilen vekil parlamentoda yasal ayrıcalığa sahip değildi ve seçilen organ UNMIK misyonunun başkanı olarak Birleşmiş Milletler'in özel temsilcilerinden biri olan üst ve dış otoriteye tabiydi. VV'nin demokratik olmayan iç yapısının işleyişine, başkanlık seçimlerinde hareketin manevi lideri Albin Kurti yerine Visar Ymer'in başkanı seçilmesi ve Kurti'nin yarıştan uzaklaştırılması örnek verilebilir. Ayrıca, siyasi iktidara ilgi duymayan bir imaj yaratan Kurti hareketin öncü konseyinin de yardımıyla, kendi strateji için Ymeri'yi başkan seçtirmiştir. Bu strateji, VV içindeki iktidarı liderin kişiliği dışında ve hareketin kendisini de lider merkezli olmayan bir örgüt olarak sunmak için oluşturulmuş yanıltıcı bir planlamadır. Oluşturulmak istenilen bu imajın aksine VV, iktidar yarışının ötesine geçememiş siyasal parti ve toplumsal hareketlerin sıradan gerçekliğini temsil ediyordu. Bu duruma örnek olarak, VV'nin Parlamento'daki 12 milletvekilinden oluşan grubunun ve başkent dahil 2 şehrin belediye başkanının 2018'de partiden ayrılmasını verebiliriz.

Bu anlamda, VV, mevcut sistemin açmazlarını ortaya koymuş ve özneyi siyasal katılımının gerçekleştirileceği vaatleriyle yanılmaya sürüklemiştir. VV, araştırmada

daha önce belirtilen demokratik olmayan durumu ya da Glauk Konjufca'nın tanımıyla "oylamanın önemli olması ve seçim yaptığımız yanılması" olgusunu (Glauk Konjufca, 2004: 1) meydana getiren sistemdir. VV'nin kuruluşunda, eylemcilerin iradesi üzerine şekillendirilmiş bir hareket olma argümanı önemli bir yer tutmaktadır. Fakat süreç içerisinde kutsal unsur olarak kabul edilen 'eylemcilerin iradesi'nin önemsizleştirildiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, VV'nin küçük bir grup düşünür-eylemci tarafından yönetilen, stratejik ve tamamen seçkinci bir plan üzerine şekillendirilmiş örgüt haline geldiği iddia edilebilir. VV, mevcut siyasal düzenin yanlısamlarına karşı bir tutum geliştirerek kurulmuş olsa da, partileşme döneminde iktidarın kazanılması adına benzer yanlısamlar üzerine politikalar inşa etmiştir

Daha önce kısımlarda da değinilen ana akım yaklaşımların eleştirisi Kurti'nin VV'yi "*en yüksek siyasi momentum(uğrak)*" olarak değerlendirmesi de ele alınarak tamamlanacaktır. Söz konusu yaklaşımların değerlendirilmesinin sona ermesinden sonra amaç VV'yi ahlaki-etik açıdan sivil bir din olarak algılayan fetişist argümanların nihai eleştirisidir. Hareket, mevcut toplumsal öfkeyi bir altyapı olarak siyasi projeye indirgediği ve Kosova'nın siyasi açmazlarının çözümünü neoliberal bir sistem içerisinde gördüğü için 'en yüksek siyasi uğrak' olarak değerlendirilemez. Aksine VV, Kosova'nın tarihsel sorunlarını hakkında kalıcı çözümler üretilmeyen ve yeni siyasi ve öznenin yaratılmadığı seçkinci bir uğrak olmuştur. 'En yüksek siyasi uğrak'ı temsil eden parti-hareket olmanın yegane koşulu öznenin artiküleşmesi yoluyla toplumsal dönüşümün gerçekleştirilmesidir.

2.6. VV'nin en büyük başarısı

Toplum bilimcilere göre, toplumsal hareketlerin politik kazanımlarının göstergesi mevcut siyasal kurumlar içerisinde yer almanın niceliksel ve niteliksel değeridir. VV'nin politik kazanımının en büyük göstergesi olarak yerel seçimlerde elde

ettiği başarı gösterilmiştir. Bu bakış açısı yanlış olmamakla birlikte VV'nin politik başarısının değerlendirilmesi açısından yetersiz kalmaktadır. VV'nin 2014'teki yerel seçimlerinde Başkent'te belediye yönetimini kazanması ve 2017 genel seçimlerinde birinci parti olarak parlamentoda 32 sandalyeye sahip olması söz konusu değerlendirmelerin yetersizliği adına verilebilecek örneklerdir. VV'nin kazandığı somut başarılar yerine kamusal alanda oluşturduğu söylemsel hegemonya ele alındığında VV'nin asıl başarısını bu durumu olduğu gözlemlenmektedir. VV'nin kuruluş döneminde söyleşmek olarak benimsediği 'kendi-kaderini belirleme fikri' hakim neoliberal düşüncenin yanında önemsiz bir düşünceydi. Sırbistan ile uzlaşma sürecinin mevcut siyasi seçkinler nezdinde değer kaybetmesiyle, VV'nin 'kendi-kaderini belirleme' fikri yalnızca toplumsal tabanda değil siyasi partiler açısından da önem kazanmaya başlamıştır. Bu söz konusu koşullar içerisinde VV, hakim paradigmanın tarihsel bilgi eksikliğini ortaya koyan ve bilgiye dayalı teknokratik yönetimi öngören bir hareketti temsil etmektedir. Diğer yandan da hakim paradigmayı meşru bir dava olmamakla ve seçkin yapılarından dolayı eleştirir. Bu bağlamda VV, hakim paradigma tarafından oluşturulan uzlaşma sürecini öznenin siyasal alandan dışlanarak elitist bir düzeyde olması yönünden eleştirmektedir. Bu süreç VV tarafından başarısız olmakla suçlanmış ve Kantçı bir perspektiften 'yeni çatışmaların tohumu ekecek' bir barış antlaşmasıyla somutlaşmıştır.

VV hareketi kuruluşundan bu yana, uluslararası misyon ve Kosova'nın geleceğine yönelik faaliyetlerin bağımsızlık adına kalıcı bir çözüm ortaya koyamayacağını savunmuştur. Üstelik, UNMIK'in Sırbistan'ın 'Kalıcı Dönüşü' argümanına hizmet eden adem-i merkezîyetçi siyasi bir projeyi hayata geçirmeyi hedeflediği VV tarafından savunulmuştur. VV, milliyetçi siyasi çağrının yükselişini mümkün kılmak için geleneksel örgütlenme eğilimine sahip olan ve sol morfolojiye yeniden eklenmeyi temsil eden bir harekettir. Diğer yandan VV hareketinin kamusal

alandaki kazandığı desteğin, Kosova'nın bağımsızlığından birkaç yıl sonra başladığı söylenebilir. Söz konusu toplumsal desteğin temel motivasyonu, Kosova'nın Sırbistan ile müzakerelere devam etmesine yönelik uluslararası baskının varlığı olmuştur. Çünkü, Kosova toplumunun çoğunluğu, özellikle Arnavutlar, için bu süreç sorunların kalıcı çözümü adına alternatifler sunmayan bir yabancılaştırma projesidir. Balkan bölgesinde iki ulusal toplumu tarihsel bir “boş sayfa” yahut ‘*tabula rasa*’ konumuna yerleştirme çabası olarak nitelendirilen bu sürecin VV tarafından eleştirilmesi, harekete toplumsal bir taban oluşturmuştur. Bu bağlamda VV'nin, savaş dönemi tarihsel suçların yeniden ele alınması gerektiği; müzakere eden gruplar arasında eşit ve onurlu ilişki kurulması ve Sırbistan'ın politikasına ilişkin olarak uygulanan mütakabiliyet önlemlerinin savunulması fikirleri söz konusu olmuştur. Süreç, güçlü ülkelerin baskısı ile hayata geçirilmiş ve temsili olmayan siyasi elitlerin kalıcı çözümler öngörmeyen anlaşmaları ile birlikte bir ofis süreci modeli şeklinde gerçekleşmiştir. Bir hareket olarak VV'nin, yükselmesine yardımcı diğer bir faktör ise, yeni kurulan bir ülke olarak Kosova'nın, uluslararası arenada kurumları yeterince inşa edilmemiş tehlikeli bir imajla lanse edildiğinin ortaya konulmasıdır. Milliyetçiliği bitmemiş bir proje olarak kabul eden ve ulusal gündeme dönüş yapan VV'nin yükselişi, PDK, AAK ve Nisma partilerinin oluşturduğu mevcut Kosova hükümetinde en üst seviyeye kadar kademeli bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu söz konusu hükümet, VV'nin karşıt görüş geliştirdiği, barışçıl bir paradigma benimseyen partilerin bulunduğu bir yapıyı temsil etmektedir. VV söyleminin toplumsal tabanda karşılık bulan hegemonik bir söyleme dönüşmesi, diğer siyasi partilerin politika yapım süreçlerinde de “*politik benzeşme*” şeklinde bir etki meydana getirmiştir. VV tarafından eleştirilen siyasi paradigmaya sahip olan partilerin koalisyonunu temsil eden Başbakan Haradinay'ın son kararı, VV'nin söylemsel hegemonyasının diğer partiler üzerindeki etkisinin bir delilidir. Sırbistan menşeli ürünlere değerinin % 100'ü oranında vergi koymaya karar verilmesi durumu bu etkinin

bir göstergesidir çünkü VV, kuruluşundan itibaren Sırbistan'a ekonomik bir yaptırım fikrini savunmaktadır. Bu yaptırım kararının uygulamaya konulması VV'nin söylemsel hegemonik başarısının kanıtıdır. VV'nin bu ve benzeri söylemsel başarıları, siyasal eklemlenme durumunu amaçlayan diğer toplumsal hareketler ve siyasi partiler için emsal teşkil etmektedir. Bu yaptırımlar için alınan kararlar doğrultusunda Kurti-Haradinay ilişkisi , Margaret Thatcher'ın en büyük başarısını tanımlarken “en büyük başarıyı Tony Blair'dir” cevabı ile karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilebilir. Thatcher'ın cevabı içsel düzeyde o dönemde yaratılan neo-liberal fikirlerin söylemsel hegemonyasını yansıtmakta ve bir İşçi Partisi'nin adayı olan Blair'in hakim söylemsel paradigma doğrultusunda politikalar oluşturmasına neden olmaktadır. Bu nedenle İngiliz solunun neo-liberalizmin hegemonik durumuna maruz kaldığı iddia edilebilir. Benzer bir şekilde Kosova örneğinde, VV'nin söylemsel hâkimiyeti, Haradinay'ın Sırbistan için alınan yaptırım kararındaki sert tutumunda gözlemlenmektedir. VV'nin söz konusu hakimiyeti, yalnızca farklı siyasal eklemlenme seviyelerinde değil, kurumsal politika biçimlerinde de konsolide edilmiş biçimde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, Kosova toplumunda, geri dönülmez bir biçimde VV'nin söylemsel hegemonyasının politikaya dönüşümü yaşanmaktadır.

Sonuç olarak, Hareket, partileşme döneminde gerekli koalisyonun kurulamaması gibi yapısal sorunlardan dolayı eklemlenme konusunda başarısızlıklar yaşamış olsa da, söz konusu dönemin ilerleyen yıllarında kurduğu söylemsel hegemonya sayesinde Kosova'nın siyasal düzeninde bir gerçeklik olarak yer almayı başarmıştır.

3. GEÇMİŞ VE BUGÜNÜN POST-MARKSİST ÇOCUĞU: *PODEMOS*

Geleceğin kadim bir kalbi var!

PODEMOS'un isyanı, ilk günlerinde İspanya'nın yerleşik medya düzeni ve entelektüellerin yazılarında yabancı bir olgu olarak kabul edildi. Dahası, İspanya devlet bağlamında çelişkili özellikler ile dolu olan bir siyasi proje olarak kınandı. Fakat toplumsal bir fenomen olarak hareketin kendisi yabancı bir durum olarak ya da Seguin'in tanımıyla "güncel olmayan" gerçeklik olarak kabul edilemez. Ayrıca, tanınmış İspanyol yazar Vincente Navarro'nun da açıkladığı gibi PODEMOS'un ortaya çıktığı sıradışı durum, yalnızca İspanya'nın tarihsel verileriyle bağlantılı ele alındığında anlam

kazanmaktadır. Navarro'ya göre, bu toplumsal isyanın kökleri tarihi yapıya dayanıyordu.(Navarro, 2015) Açık söylemek gerekirse, bu isyan İspanya toplumunun derin ideolojik kutuplaşmasındaki tarihsel gelişimin bir uğrağıdır. Bu isyanın gerçekliğı, Franco Rejimi esnasında ve Moncloa Pakti'ndan sonraki dönemde politikalar kolaylıkla algılanabildi(Sidney Tarrow, 1976; 14) ve bu nedenle Pakt PODEMOS lideri tarafından Pacto del Olvido (İglesias, 2015) olarak adlandırıldı. Ancak PODEMOS'un kurulması yalnızca tarihsel bir argümanla açıklanamaz çünkü bir tür tarihselliğın analizini tesis etmektedir. Tam da bu nedenle, ikinci bir tartışma alanı olması gerekmektedir. Bundan kaynaklı olarak PODEMOS, mevcut toplumsal ve politik durumu açıkça yansıtmı özelliğini de paylaşıyor. Bu tür bir eylem, “mali kesme” politikasına karşı toplumsal bir tepki çağrısında bulunuyor. (Navarro, 2014)

Tarihsel yapının gelişiminin özellikleri incelediğı taktirde, PODEMOS'u tamamen organik bir örgüt olarak anlamlandırılmasına imkanı vermektedir. Aslını söylemek gerekirse hareketin tabandan gelen tepkiler üzerine örgütlenip yapıya itiraz eden bir örgüt olarak anlaşılması gerekmektedir. Fakat hareketi-parti yorumlaması süreci kuruluşun toplumsal aktörler tarafından geliştirilmiş pejoratif değerlendirmeler aracılığıyla meydana geldi. İspanya'da medya, Franco sonrası rejim içindeki politik iktidarla bağı olan bir gücü temsil etmektedir. Bu nedenle PODEMOS söyleminin değerlendirmesi eleştirel olarak oluşturulmuştur. Bundan ötürü PODEMOS sürekli İspanya devletinde demokrasinin gelişimi için tehlikeli bir örgüt olarak şeytanlaştırıldı. Söz konusu bağlamında PODEMOS'u toplumsal durumun bir ürünü olarak algılanmadı, başka bir şekilde ifade edilirse yapısal memnuniyetsizlik durumunu politik bir projeye indirgenmesi için örgütlenmiş proje olarak anlamlandırılmadı.

PODEMOS'un gelişim sürecinin açıklanması gerekirse; kuruluşun değerlendirmesinde ana argüman, İspanyanın tarihsel gelişimine dayanmaktadır.

İspanya'nın modern tarihi ile PODEMOS bağıını koparma eğilimi, PODEMOS'un İspanya'nın "klasik isyan" modeline ait olmayan ve yabancı örgütlenme hareketini sekteye uğrattıyordu. Bu yaklaşımından ötürü PODEMOS tehlikeli örgüt listesine giriyor. Ancak kuruluşun teşvik ettiği değerlendirmede kritik bir çelişki var. Bir yandan hareket-parti tarihsel organiklik açısından yabancı bir örgüt olarak düşünölmekteyken, diğere yandan onun İspanya'nın ideolojik kutuplaşmasının artıran bir neden olarak görönlmesidir. Bu değerlendirmenin sonuçları çelişkilidir çünkü eğer ikincisi değere verilirse PODEMOS toplumun organik bir siyasi oluşumu haline gelmektedir. PODEMOS'un "yabancı oluşum" argümanı ideolojik-değere perspektifinden geliştirilmiştir. Özellikle Latin Amerika'daki "pembe dalga" olarak bilinen, sol hareketlerin bir kısmında PODEMOS liderlerinin ilişkisi söz konusu olmuştur. Toplum bilimci Chantall Mouffe'ın gözünde bu olgu "Avrupa'nın Latinizasyonu" olarak adlandırıldı(Mouffe, 2005 ;Errejon, 2011) ve PODEMOS'un bazı önemli eylemcilerin ideolojik yakınlığının yanı sıra Venezüella Cumhurbaşkanı Maduro'nun PODEMOS'a muhtemel finansman yardımını ile ilgili kuşklar ortaya çıktı. Bu suçlayıcı tahminler, PODEMOS'un yabancı olma niteliğı hakkındaki mevcut şüpheyi güçlendirdi.

Açık bir şekilde ifade etmek gerekirse PODEMOS'u "tarih dışı kategori"ye yerleştirme girişimi İspanya'nın tarihi bilinci ile bağlantısının kesilmesi girişiminin ana argümanıydı fakat son olan değildi. Bununla birlikte PODEMOS'a yönelik olarak, bu hareketin liderlerinin en düşük insani tavrın, yani memnuniyetsizliğı araçsallaştırılması için suçlandığı gibi ahlaki-etik terimlerle ilgili bir değerlendirme geliştirildi. Nitekim PODEMOS, demokrasi-sonrası(post-democracy) politikanın kavramsallaştırılması sürecini yıkmaya davet etmekle suçlandı. Ayrıca PODEMOS'a yönelik eleştirisi, hareket-parti liderlerinin en düşük insani tavrın, yani memnuniyetsizliğı araçsallaştırılması suçlaması gibi ahlaki-etik terimlere dayalı bir değerlendirme geliştirdi. Özellikle PODEMOS demokrasi-sonrası(post-democracy) karşı yıkıcı politikanın

kavramsallaştırılmasını teşvik etmekle suçlanmış oldu. Bu açıdan bakıldığında, parti hareketi siyasal gerçekliğin kavgalar ve çatışmalar yoluyla düzenlenmesine inanan bir örgüt olmakla sorumlu tutuldu, yani siyasetin, 'bilinmeyen özne'nin 'agonistik' bir teşebbüsü olarak düşünüldüğü, Chantal Mouffe tarafından geliştirilen 'çatışmacı' kavramın evcilleştirilmesi örneği olarak suçlandı. (Mouff, 1995; 1999; Olsun ve Lyn, 2005)

PODEMOS'un ortaya çıktığı bağlamda düzen algısı, mevcut İspanya'nın kartelleşmiş ve temsilsiz siyasi sistemi sorunlu bir etken olarak ele alma konusunda zayıf kalmıştır. PODEMOS toplumsal kriz durumunun, yani sosyal hoşnutsuzluğun kanunlaştırma süreci sayesinde bir siyasi bir alternatif haline getirilmesi, konunun özünü temsil ediyor. Dolayısıyla, parti hareketiyle mücadelede alt-yapıdaki memnuniyetsizliği kurumlar içinde benimsenmeye çalıştığı için düzeni büyük ölçüde tehlikeye sokan girişimdir. Bu anlamda, öfkeliilerin varlığı Gramsci'nin "*organik kriz*" olarak adlandırdığı duruma işaret etse de, mevcut düzenin temsilcileri tarafından yapılan eleştirilere göre, kendisi tehlikeli değildir. PODEMOS'un kurucuları tarafından mevcut durumun parlak bir şekilde okunması yoluyla, politik eklemlenme üzerine ulaşılan bir varlık olarak bir "halk"(people) inşa etme girişimi sorunun özünü sunmaktadır. Krizin en yüksek seviyesi, İspanya'nın kurumsal gerçekliği içinde örgütlenmesidir ve PODEMOS, onu yönlendirmek amacıyla kurulmuş bir mekanizmaya işaret etmektedir. Kesinlikle, bu nedenle PODEMOS tehlikeli bir örgüt olarak algılanmıştır.

PODEMOS, zamanın iki kategorisini içeren bir hareketi temsil eder: yalnızca geçmişteki sorunları değil, şimdiki zaman durumunu da yansıtır. PODEMOS'un yaratım sürecinde AB'nin sunduğu koşullar büyük bir rol oynamıştır. Ünlü Marksist filozof Zizek'in "*siyasetin sermayeden kaçırılması*" olarak tanımladığı fenomen, önemli bir rol oynamıştır (Zizek, 2015). Ancak PODEMOS'un ortaya çıkışı nedensel olarak

sadece politik 'mali kesme' faktörüyle ilintili olamaz. PODEMOS, mevcut toplumsal durumun solcu siyasal-ideolojik değerleri üzerine eklenerek, sağcı değerler üzerine kurulmuş olan Frankocu rejime karşı çıkmaktadır. Ünlü İspanyol iktisatçı Vincente Navarro, bu toplumsal isyanın köklerinin İspanyadaki sol ve sağ arasındaki tarihsel çatışmanın derinliklerinde bulunabileceğine inanıyordu. Daha doğrusu, bu durum İspanyol toplumunun klasik bir siyasi tezahürünü sunuyordu çünkü Franko'nun diktatörlük rejimi koşullarında, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında bu iki ideolojik bloklar arasındaki karşılaşması zayıf durumdaydı. En azından Franco'nun ölümünden sonra başlayan rejimin açılma sürecine kadar, rejime karşı örgütlenme kabiliyetini asgariye indirdi ve bu durum Pacloa Paktı ile sonuçlandı. Benzer bir bakış açısına göre, hareket-partisinin lideri Iglesias, PODEMOS'un teşkil etmesini mümkün kılanın neo-liberal ideolojinin egemenliği olduğunu iddia ediyordu. İlâveten PODEMOS, bu süre zarfında başlatılmış İspanya'daki demokratikleşme sürecinin ilgili beklentilerini karşılamadığı için radikal bir gündem olarak ve tamamen topluma ortak bir örgütlenme olarak da ortaya çıkmıştır.(Agustin ve Marco; 2018). Moncloa Paktnın imzalanmasının döneminden “öfkeli”in(indignados) hareketinin meydana gelmesine kadar kamu işleri seçkinler ya da 'kast' tarafından yönetildi ve 'gentes'lerin(halkın) yapısal hoşnutsuzluğuna neden olan bir rejimin güçlendirilmesiyle sona erdi. Bu nedenle Iglesias, bu paktına 'Pacto del Olvido' adını da vermektedir. Bir yandan 'Pacto del Olvido', İspanya'da demokratikleşme sürecine başlama fırsatı sunmuştu diğer yandan da Frankocu seçkinlerin kurumlara yeniden adapte edilmesini sağlamıştı. Bu Pakt, “gentes”e odaklanan bir demokrasi modeli oluşturma fırsatını kullanmış olmadı. Bu nedenle Macloa Paktı, İspanya'nın tarihinde ideolojik baskının olgusunu yok sayan ve Frankocu seçkinlerin sözde demokratik bir topluma yeniden adaptasyonunu mümkün kılan bir anlaşma olduğu için “unutkanlık paktı” olarak da adlandırılmaktadır.

Bu dönem siyasi parti düzeyindeki neo-liberal hegemonyanın ideolojik gelişme açısından sağlamlaştırılması ile karakterize edilir. İspanya'da olduğu gibi iki partili bir siyasi sistemdeki(Magone, 2004) bu olgu, PSOE'nin (Sosyalist Parti) tamamen neo-liberal politik modelin egemenliği altındaki düşüşünü düzenler. Bu koşullarda, geçmişte toplumun inşası sürecinde belirleyici olan Sosyalist Parti aracılığıyla “*unutkanlık paktı*”ndan PODEMOS'un oluşum sürecine kadar, İspanya’daki sol düşünce ve eklemleme , bir kriz yaşamaktaydı. PSOE, o zamana kadar toplum fikrinin eşit şartlarda dile getirildiği bir toplumsal etken olarak, “*kast*” ile “*gentes*” arasındaki bölünmeye dayanan mevcut politik düzenin bir aracı haline geldi.

Yukarıda tarif edilen şartlar altında, hareket partisi “*Franco-sonrası*” dönemin sadece toplumsal memnuniyetsizliğinin bir göstergesi değil, alternatifin eksikliğini aşan siyasi örgütlenmeyi temsil eder. Yani kendi içinde, bir “*praksis*”i işaretlemekle birlikte, sisteme karşı asıl alternatifini sunmaktadır. Hareketin sisteme yönelik eleştirisinin bir bölümünü tarihsel sürecinde yer alan gelişmelere odaklayan politik projedir. Daha kesin olarak, demokratikleşme süreciyle eşanlı olarak ortaya çıkan İspanyol devletinin Frankocu niteliğine itiraz etmektedir. Ayrıca, Samuel P. Huntington, “*unutkanlık anlaşması*”ndan sonraki dönemi, “*üçüncü demokratikleşme dalgası*”(Samuel Huntington) olarak değerlendirmiş, fakat “*unutkanlık anlaşması*”ndan sonraki toplumsal durum demokratik gelişmeyi temsil etmemektedir. Böyle bir “*demokratikleşme*” süreci, ‘*Frankocu rejim değerlerinden uzak durma*’ anlamına gelen ve dönüşüm sürecinin tamamıyla yeniden biçimlendirilmiş bir otorite yaklaşımıyla birlikte meydana gelmesi gerekmektedir. PODEMOS'un kurucuları açısından bakıldığında, Franko’nun yerleşik siyasal sistemlerinden uzak durma, demokratikleşme süreci için önemli bir unsurdur.

Böyle bir bağlamda, Frankocu rejiminin demokratikleşmesinin mutlaka rejimin dönüşümünü ima etmesi gerekir. Bu gelişmiş süreçte PODEMOS'un kurucularına göre “*unutkanlık paktı*” ndan PODEMOS'un kuruluşuna kadar, rejim dönüşüm sürecinden geçmediği için, yalnızca “Franko-sonrası” aşama olarak adlandırılabilir yeni aşamayı yaşamaktadır. Aslında, demokrasinin yerleşik sistem içindeki rolünü inkâr eden demokratik gelişme sürecinden PODEMOS adlı hareket partisi misyonunu da türetmiştir. Yani bu, İspanya'nın, Iglesias'ın tanımıyla, “*temsil yeteneği olmayan bir rejimin alt edilmesi*” yoluyla demokratikleşmesidir.

Tarihsel çelişkilerin sentezinin karakterini taşımasının yanı sıra, PODEMOS çağdaş bir olgudur. Bu, rejim tarafından güdülen ‘*mali kesme*’ politikalarına yönelik tabandaki tepkileri kurumsallaştırmasıyla oluşturmuş bir siyasi olgudur. Avrupa Birliği'ndeki büyük mali kriz, İspanya'yı AB'nin bütçe tasarrufu konusundaki önerilerini kabul etmeye mecbur bıraktı. Bu siyasi durum İspanyol toplumunu muazzam bir şekilde etkiledi ve İspanya'nın tabanındaki toplumsal başkaldırının çok baskın bir şekilde yükseldiği zemini hazırladı. Toplumsal eylem, ‘*Indignados*’ veya “*15 M*” hareketi olarak tanındı. Yukarıda belirtilen sosyal durum, yalnızca dış etkenler tarafından yaratılmadı. Meselenin özü, rejimin meşruiyeti, daha da kesin olarak, bu toplumsal koşulda kartelleşmiş bir siyasi sistemin varlığından kaynaklanıyor. Böyle iki kutuplu bir siyasal sistemde, iktidarın el değiştirmesi anlamsız bırakılmakta, yani politika-oluşturma açısından herhangi bir değişikliği yansıtmamaktadır. Bu durum, halihazırda bir tür “*la casta*” ve “*los gentes*” bölünmesi olarak bilinen, vatandaşın ekonomik ve politik önemi açısından derin bir sosyal uçurum yarattı. ‘*Indignados*’ biçiminde tabandan gelen çok güçlü hoşnutsuzluk koşulları altında, Complutense Üniversitesi'nde bir grup profesör uzun görüşmelerin ardından hareket partisini oluşturmaya karar verdi. Bu siyasi oluşum, bu oluşturulan proje ile krizin sosyal durumundan veya Iglesias'ın tanımıyla ‘*Gramsci organik krizi*’nden yararlanmayı

hedefleyecektir. (Carpentier ve Barts , 2006; Mouffe, 2013; Laclau, 2005)Madrid’de bir tiyatrodaki Iglesias’ın, hareketin misyonunu açıkladığı konuşmanın başlığı şu şekildeydi: *'öfkenin siyasi değişimde dönüşümü*. Bu açıdan bakıldığında, PODEMOS'un yaratıldığı isyancı sosyal malzeme, *mevcut rejimin“siyasetin profesyonelleşmesi”* mantığından kaynaklanmaktadır. İspanya’daki siyaset-oluşturma sırasında, öznenin eylemciliğini linç eden paradigmasının bir ürünüdür. Nihayet, PODEMOS'un siyasal söyleminde *“los gentes”* olarak bulunan vatandaş, apolitize edilmiş ve kamusal süreçlerin takipçisi halinde gelmektedir.

PODEMOS'un oluşumunu İspanya’nın siyasi sahnesini büyük ölçüde etkileyen hareket partisi olarak değerlendirdiğimizde, “deterministik” değerlendirme açısından var olan sapmayı dikkate almalıyız. Özellikle PODEMOS’un siyasi bir proje olarak ortaya çıkışını sosyal kriz durumuyla bağlamak mümkündür. Fakat böyle bir sosyal durum, PODEMOS'a eşdeğer bir şeyi temsil etmediği için derinlemesine araştırılması gerekir. Farklı bir şekilde açıklamak gerekirse, hareket partisi yalnızca krizden oluşmaz ve hoşnutsuzluğu araçsallaştırıcı bir kuruma indirgenmesi saf bir determinist bakış açısıyla yapılan bir değerlendirmedir. PODEMOS ne sadece memnuniyetsizliğe odaklanmış bir analizle başlamış, ne de eşitlik çağrısı yapan bir ideolojik proje olarak sonuçlanmıştır. Bütünlük açısından özgürleştirici bir siyasi projedir. PODEMOS'un siyasi projesi, konvansiyonel ve sıradan olmayan bir projeyi temsil etmekle birlikte, *'siyasetin profesyonelleşme'* yaklaşıma karşı çıkması sayesinde, *'gentes'* için de ulaşılabilir bir tür sosyal girişim haline getirme çabasıdır. Bu nedenle, PODEMOS projesinde kriz, değişimi amaçlayan bir projenin yaratılması için önkoşul olarak kavranmaktadır. Ancak PODEMOS başlı başına bir kriz durumundan kaynaklanan değil, yani yüzeysel bir yansıma ile sınırlı değildir.

PODEMOS'un “*krizin siyasi alternatifine dönüştürülmesi*” projesinde kurucu liderinin kişiliğinin temel özelliklerini taşıdığı unutulmaması gerekmektedir. Yani PODEMOS, ideal insan durumunun yaratılması konusundaki taahhüttür ve bu teşebbüs iktidarın gerçeğinin ötesinde bir tür rasyonelleşmesidir. Bu özellikle, iktidar veya yapının öznenin faaliyeti ile şekillendirdiği ve bu durumda öznenin “*iktidar-sonrası*”(post power) bir durumu yarattığını söylemek mümkündür. Complutense Üniversitesi'ndeki ilk dersinde, yeni bir profesör olarak Pablo Iglesias Turrion, öğrencilerini ‘*Ölü Ozanlar Derneği*’ filminin en önemli sahnesini taklit etmeye davet etmiştir ve bu sahne masalar üzerinde ayağa kalkan ve 'Kaptan, Kaptan'ım” diye haykıran öğrencilerin sahnesidir. Böyle bir hareket, bir yandan, o ortamdaki iktidarla yüzleşme yeteneğinin ve diğer yandan kaderini kendi ellerine almanın teşvik etmesinin kanıtıdır. PODEMOS formasyonunu yalnızca toplumsal krizin nedensel gerçekliği olarak veya görevi yalnızca iktidar olan hareket partisi olarak gören herhangi bir değerlendirme, küçültmeye dayalı bir yargıdır. PODEMOS çok renkli, çoğulcu bir organizasyon gerçeğidir ve başka özellikler de içerir. PODEMOS 'un en önemli özelliği “*siyaset- ötesine*” bir organizasyon olmasıdır. Yalnızca yönetimin değil, yönetim zihniyetinin de dönüşümünü isteyen siyasi bir platformu temsil eden- ‘*iktidarın rasyonelleşmesi*’ fikrini tanıyan bir sosyal girişimdir. PODEMOS hareketlenmesinin nihai sonucu, umutsuzca ifade edilen sadece eşit toplum değildir fakat insani gelişimin belirleyici otorite olarak iktidarı deşifre etmesidir. Bütünlüğünde PODEMOS'un etkinliği “*iktidarın insanileşmesi*” olarak- yahut “*iktidar-sonrası*” vaziyet olarak da adlandırılabilir.

Bu açıklamayı özetlersek, öncelikle PODEMOS hareketi İspanya'nın siyasi sistemine karşı bir dış olguyu göstermiyordu. İkincisi, hareket partisi, İspanyol toplumundaki eş zamanlı politik bağlamla açıklanamayan bir politik aktör de değildir. Fakat, geçmişte ve şimdiki sorunların ifadesi olmasıyla birlikte, kendi içinde bu iki göstergeye indirgenemez. Hareket-partisinin, İspanya tarihi içindeki ideolojik

çelişkilerin bir yansıması olduğu yadsınamaz. Aslında, hareket-partisi İspanya içindeki sol eklemelenmenin yeniden doğuşunu temsil ediyor. 'Pacto de Olvido' döneminden itibaren neo-liberal politikaların hegemonyasında rehin kalan "solcu eklemelenme" nin geri dönüşü söz konusudur. yadsınamaz. PODEMOS'un misyonu sadece kartelleşmiş sistem içinde bir karşı-hegemonyanın eklemelenmesinden ibaret değildir, aynı zamanda mevcut yönetim zihniyetini devirmek için de oluşturmuş kayda değer bir organizasyon olmasıdır. Dolayısıyla, yansıtıcı ilişkiyi ya da hareket partisi ile mevcut sosyal durum arasındaki bağı kırmak mümkün değildir. Aslında PODEMOS 'u 'yabancı olgu' olarak suçlama şeklindeki girişimler, sorunun özünden kaçınan yaklaşımlardır. PODEMOS, yalnızca mevcut sosyal kriz durumunun siyasi bir projeye dönüştürülmesini amaçlayan bir projeye imza atmadı. Ancak, yukarıda açıklandığı gibi, PODEMOS, bazı göstergeler tarafından klasik bir hareket partisinden daha fazlasını temsil ediyor. PODEMOS, özneyi harekete geçiren ve kuramsal bir temelin uyarlanmasında başarılı bir şekilde kendini gösterdi.

Hareket partisinin bu temel unsuru, sadece İspanya'nın tarihsel çelişkilerinin organik yansımasına ait değildir. PODEMOS'u harekete geçiren değerler çerçevesinin önemli bir kısmı *post-yapısalcılık* doktrinine aittir. Daha spesifik olarak, PODEMOS paradigmasında yerleşmiş öznenin yapının kontrolünden serbest bırakılması, post-yapısalcılık doktriniyle benzerlik göstermektedir. PODEMOS, öznenin yabancılaştırılmasının bir "*panzehirini*", yani yapının sağlanan kontrolünü aşan ve özgür bir sosyal özneyi teşvik eden bir paradigmayı temsil eder. Pratik anlamda, sosyal adaleti önemli bir unsur olarak kabul eden bir yaklaşımla konsolide edilen bir "çözüm"ü temsil eder. Bir noktada, PODEMOS'un siyasi projesi, Marksist-Gramsci teorisini post-yapısalcılık ile uzlaştırma girişimine ulaşmaya çalışan teorik bir paradigma olarak görülür, daha doğrusu Chantal Mouffe tarafından ifade edilen 'radikal sosyalizm teorisinin' ana girişimini içerir.' (Mouffe, 2014;). PODEMOS

hareket partisi, siyasi proje anlamında, politika oluşturma modelini dönüştürmeye çalışan bir plandan fazlasını barındırıyor. Mevcut durum yabancılaşmış bir duruma işaret ettiği takdirde hareket-partisi öznenin canlandırılmasını savunan bir makro projeyi temsil etmektedir. PODEMOS, “*aktif özne*” fikrini destekler, yani öznenin rolünü kamusal alanda rol almaktan gelecek öznenin dirilişine çağrı yapıyor.

3.1. PODEMOS’un Pro-Aktif Demokrasi Modeli

Muhtemelen aşağılayıcı bir şekilde yapılan '*popülizm*' kavramına yönelik 'chameleonic' içeriği nedeniyle, PODEMOS örgütü, İspanyol demokrasisi açısından tehlikeli popülizm olarak ilan edilen yargılardan birini tahrik etti. Teorik tartışma düzeyinde, popülizm literatüründe, popülist hareketler ile demokrasi arasındaki ilişkiye, '*bu hareketler demokrasinin durumu ile ilgili hangi işaretleri temsil eder*' gibi bir soruyla yöneltiyoruz? Toplumsal hareketlerin ve popülizmin tartışmalarında liberalizmin kuramcılara göre toplumsal eylemler, ülkenin demokratikleşme süreci için bir tehlike olarak kabul edilmektedir. Niteliksiz özne(unqualified subject), ara mekanizmaları yok eden ve hareketin lideri ile angarya bir ilişki kuran modelde, yani özneyi doğrudan siyasallaştıran ilişki kurmaktadır. Analizin bu genel özeti, merkezin gücünü belirten aracılık mekanizmalarının varlığına veya seçkin liderliğin varlığına duyulan ihtiyacı dikkate almaktadır. Bu paradigma, toplumsal hareketlerin varlığını, ülke demokrasisinin bozulma döngüsünün bir göstergesi olarak ve toplumsal hareketleri demokrasiye zarar veren mekanizma olarak anlamaktadır.

Bu paradigmaya karşı, tartışmanın farklı bir şekilde kuramsallaştığını görmek mümkündür. Bir başka bilim insanı grubu da(Laclau, Mouffe, vb) hareketlerin arkada kalan asıl nedeni olarak mevcut toplumsal durumu ileri sürüyor, yani hareketleri bir “*post-factum*” gerçeklik olarak anlıyor. Bu bağlamda, muhtemelen iç-demokrasinin eksikliği veya herhangi kriz durumlara bağlı olarak şekil alabilir. Ayrıca, bu paradigma

ile hareket, halkla ilişkilerin sorunsallaştırılmasının bir yolu olarak algılanmaktadır ve Laclau'nun gözleminde yalnızca siyasetin 'idare' boyutundan ayrılmak olarak da okunabilir. Bu kuramın kurucu babası Ernesto Laclau'dur ayrıca Pappazi gibi kuramcılar tarafından ilerletilmiştir. 'Hareketin' varlığını demokrasinin uygunsuz unsurlarını ortaya çıkaran bir gösterge olarak değil, daha çok yara(r)lanmış olan demokrasiyi yeniden canlandırmaya çalışan girişimler olarak algılıyorlar. İlk paradigmanın içgörülerinde, hareketlerin ortaya çıkması demokrasinin bozulmasının nedeni olarak algılanır. Aksine, ikinci paradigma, hareketin varlığını “demokrasinin bozulmasının bir sonucu” olarak ya da neo-liberal dönemde demokratik olmayan rejimlerin bir ürünü yahut durumu “*post-factum*” olgu olarak anlamaktadır.

Toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı hakkındaki bu bölünmüş görüş aynı zamanda PODEMOS'un meselesine için de geçerlidir. Esas olarak mevcut düzene yakın insanlardan gelen hareket partisi, varlığı İspanyol demokrasisine tehlike arz eden bir örgüt olarak değerlendirildi. Bu görüş, PODEMOS'un 'araçsalcı' (enstrumentalist) bir örgüt olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, PODEMOS'un şeytanlaştırılması türündeki bu değerlendirme, düzenin derin kriz zamanında doğrulayıcı bir söylem oluşturma zorunluluğundan geliyor. Ancak kendi içinde bu değerlendirme, hareket partisi ile ilgili makul bir yargıya işaret etmiyor çünkü hareket partisi, analizinin temelinde demokrasi yanlısı bir söylemi olduğunu açıkça ortaya koydu. İlk günlerden itibaren, PODEMOS kendi paradigmasını, öznel iradesini somutlaştırmaya çalışan örgütsel bir gerçeklik olarak belirlemektedir. Bunun devamı çok boyutlu bir sosyal aktör olarak özneyi, önce şekillendirip sonra İspanyol toplumunda kamusal sorumluluğu yeniden üstlenmesi için davet etmektedir. Dolayısıyla, bu sunuma göre, PODEMOS'un faaliyetinin nedenselliği farklı olacaktır; tam da demokrasinin yeniden canlandırılmasına yardımcı olacak bir girişim olarak ele alınmaktadır.

PODEMOS'un bu iki paradigma ışığında durumu görüldüğünden daha karmaşıktır. İlk planda, hareket partisi krizin yadsınamaz koşulundan türev bir örgüt olarak ilan etmekle birlikte, ancak daha karmaşık bir yapı olarak kabul edilmektedir. PODEMOS hareketi örgüt yapısı içinde tamamen demokrasiye dayalı bir model uygulamaktadır. Bu modele göre, eylemcin iradesi, hareket içindeki karar alma sürecini belirlemektedir ve hareket'in bu yaklaşımı dönüştürücü bir pratiğe denk düşmektedir. Bu, özellikle, kamusal siyasal gelişime ilişkin, öznenin rolü alternatifsiz bir sistem dahilinde 'oylamaya' düşürülmesi ve siyasal gelişmeyle ilgili önemli sorunların daha yüksek bir seviyedeki teknokratik seçkinlerin düzeyinde çözülmüş olmasıdır. Hareket partisinin İspanya'nın demokratik durumunu tehlikeye atan bir organizasyon olarak değerlendirilememesinin iki nedeni var. Birincisi, hareket partisini yönetmenin özsel modelinin, daha kesin olarak bir '*radikal demokrasi*' modeli uygulamasıdır. Bu model, vatandaşların rasgele ilk malzeme veya '*inputs*' sağladığı "*vatandaşların çevreleri*" gibi kişiselleştirilmemiş kurumlar geliştiren bir siyasi güç olarak hareket oluşturuyor. Yani, PODEMOS içerisindeki radikal demokrasi modelinde kararın genişlemeyle birlikte, siyasi liderler üzerinde farklı kontrol mekanizmaları benimsemiştir. İkincisi, hareket partisi platformu, politik gelişmelerden dışlanmış öznenin yeniden siyasallaştırılmasını savunan radikal bir demokrasi paradigmasını temsil ediyor. Bu yüzden, öznenin siyasi gelişimdeki rolünü durduran toplumun seçkinleşmiş siyasi sistemin panzehrini bulma endişeleyen bir toplumsal bir aktördür. Dahası, hareket partisi, cumhuriyetçi bir politik yaşama katılmak için temel özellikleri ya da gereklilikleri teşvik etmektedir.

Hareket partisinin toplumun demokratikleşmesi üzerindeki etkisinin tartışmak için, kuramsal düzeyde yapılan genel tartışmadan mutlaka kayması gerekir. Özellikle PODEMOS gibi hareket partilerinin ortaya çıkması bu şekilde değerlendirilmesi uygun değil. Bunun ötesinde değerlendirme, analizin pratik boyutuyla ilgili olmalıdır. Net

analiz, devletlerin mevcut durumlarını demokrasi perspektifinde açıkça açıklamalarını içermelidir. Bu anlamda, İspanya'daki PODEMOS'a itiraz eden siyasi düzen, toplumun seçkin elitist modelini benimseyerek, bu durumu Frankocu rejimden devrim yaratan bir oluşumu temsil etmez. Bu nedenle toplumun demokratikleşmesi için açık bir süreç geliştirmiştir. Hareket-partisi öncesindeki İspanyol demokrasisinin modeli, bu tür bir hareketin ortaya çıkmasının nedenini temsil etmektedir, yani neo-liberalist düzen yönetimi sırasındaki mevcut sosyal durum, özneyi alternatif olmayan sistem içinde oy kullanarak kendi varlığını doğrulayan bir aktör olarak apolitize etti. Ayrıca sıradan bir durum olarak '*casta*' ve '*gentes*' arasındaki boşluğun yaratılmasını mümkün kılmıştır. Bu nedenle, meselenin özü, siyaseti tamamen teknolojik bir mesleğe dönüştüren ve toplumsal eşitsizliği normal bir gelişme tavrı olarak rasyonelleştiren mevcut modeldir. Böyle bir rejimin önünde, PODEMOS yanlış olarak '*Pacto del Olvido*'dan çıkan demokratikleşme sürecinin kritik uyanışını temsil etmektedir ve sonuç olarak, demokratikleşme adına, toplumun mevcut demokratik olmayan tavrını radikalleştirilen bir altyapıya işaret etmektedir.

3.2. PODEMOS'un Sürgün Yolu: Kuramsal Mesele

PODEMOS, toplumsal isyanı dönüştürme projesi olarak ortaya çıktığında, Avrupa kıtasında ideolojik olarak farklı popülist hareketler büyük ölçüde yayılmıştı. Bu nedenle, toplumsal krizin daha yüksek bir seviyeye, yani kurumsal yaşama geçişini mümkün kılacak olan PODEMOS projesi aşağılayıcı bir değerlendirmeye maruz bırakıldı. Bu sol ideolojik gündem, büyük ölçüde toplumsal eşitsizliğe; "*caste*" ve "*gentes*" olmak üzere iki ekonomik sınıfa dayanan bölünme mücadelesine; Bankaların, özellikle Avrupa Merkez Bankası'nın neo-liberal İspanyol toplumundaki rolünün sert eleştirisine; teknokratik politika-oluşturma modelinin reddi için çağrıya odaklanmasına dikkat çekiyor. Mevcut düzenin bazı entelektüellerinin değerlendirmesine göre

PODEMOS, sadece demokrasiye ve İspanya'ya yönelik bir tehdit değil, aynı zamanda totaliter örgüt olarak değerlendirilen bir hareket-partisi izlenimini elde etmişti. PODEMOS'un inceden inceye analizi, hareket partisinin, Marksizm veya totaliter örgütler vb. gibi kolayca genel değerlendirmeye sokulabilecek bir kuruluş olmadığı gerçeğini ortaya koyuyor. Ayrıca, PODEMOS'un İspanya ve AB demokrasisini tehlikeye atan “radikal” bir hareket olarak algılanmasını reddediyor.

Bu tartışma ışığında, PODEMOS'un nihai çözüm biçiminde sunduğu “*sürgün stratejisi*”nin ele alınmasıyla, PODEMOS'un politik projesinin inşa edildiği kuramsal malzeme bütününe netleştirilebileceğini düşünüyorum. Toplumsal ve siyasi eşitsizliklerin ekonomik anlamda, özellikle de “*kast*” ile “*gentes*” arasındaki bölünme anlamındaki ifadeleri, hareketin, proleter hareketlerin bir vekili olarak değerlendirilmesine neden oldu. Harekete yönelik böylesi bir değerlendirme, PODEMOS'u klasik Marksist teorinin pratik bir kabulü olarak, daha doğrusu “proletarya” ile “burjuva” arasındaki bölünme fikrine dayanan bir örgüt olarak algılar. Fakat aslında, PODEMOS'un teorik özü hakkındaki değerlendirmem, bu tek renkli değerlendirmeden daha karmaşık bir gerçeklik içermektedir. Açıkçası, her analiz PODEMOS'un düzene karşı sol bir yaklaşımın benimsemesinin gerçeğini görmek zorundadır. Bu nedenle politik gündem, doktrin olarak neo-liberalizmin özünden sosyal bir çelişki olarak ortaya çıkan adaletsizliği dile getirmiştir ve fakat PODEMOS analizini sadece baskıcı ve baskı altında olan fikrine uyarlanmasından kaynaklı olarak düzen entelektüellerinin çoğu profesyonel değerlemelerinde bile Marksist hareketlerle ilişkilendirilmemelidir. Ancak, Franko sonrası düzende İspanya, sol grubun eylemlerine karşı olan isteksizlikten ve nefretten rasyonelleştirilmiş bir ülkeyi temsil etmiyor. Dahası, PODEMOS mevcut düzen için daha eşitlik temelli bir politika-oluşturma modeli taahhüdü olarak tarihsel platformda eşit toplum fikrini savunan çeşitli işçi ve komünist gruplarla ilişkilendirilmektedir. PODEMOS, bu kuramsal değerlerle yakın

ilişki içinde bir oluşum olarak görülen hareket-partisinin ulusal unsurların temel kısmından uzak durması kararından etkilenmiştir. İspanya'da bu ulusal kimliğin unsurları, Frankocu rejimin getirdiği değerleri taşımakla birlikte, neo-liberal hegemonyayı temsil eden politik sistemde, yani Frankocu ve Franko sonrası rejimlerde toplumsal bölünme(cleavage), bu ideolojik çizgiler üzerine dayanıyor. Bu rejimler sırasında, siyasi tartışmalar, eylemler ve isyanlar çoğunlukla farklı komünist örgütler ve işçi hareketlerin isimleri altındaki organize edildiği için, “Frankocu” ve “Franko sonrası” rejime karşı keskin bir eleştiri oluşturmayı hedefleyen örgüt, mutlaka Marksist yahut solcu değerleri kuramsallaştırıp bunlara eklenmiş olması gerekmektedir. İlk günden beri, PODEMOS korkutucu bir görüntü oluşturma misyonu ile değerlendirilmiştir. Mevcut yapının hareket-partisine yönelik böyle bir değerlendirmesi, PODEMOS’un, kimliği tarihe dayanan bir karşı-hegemonik organizasyon olduğunun anlaşılmasını kolaylaştırır.

PODEMOS'u tek bir kuramsaldan etkilenen bir örgüt olarak değerlendirmekten ziyade, PODEMOS’un formasyonunun daha karmaşık bir gerçekliği temsil ettiği olgusuna dikkat etmeliyiz. Bu nedenle, PODEMOS daha modern bir oluşum veya "post-Marksizm" tartışmalardan etkilenen bir oluşumdur. Bu hareketi, Marksist gündeme dayanan bir örgüt olarak betimleyen çocukça şüpheler, hareket-partisinin analizinde durumun 'sürgün stratejisi'(exile strategy)ni inceleyerek ele alınması gerekmektedir. PODEMOS'un siyasi projesinin baskıya dayalı söylemsel bir analizi benimsemesi açıktır ancak analizi hiçbir biçimde Marksist burjuvazinin proletaryaya yönelik baskısının analizine indirgenemez. Benim üzerinde durduğum nokta, PODEMOS'un projesinde baskının çok önemli bir boyutunun ekonomik eşitsizliğin toplumsal durumundan geldiği ekonomik anlamda geliştirildiğidir. Ancak, 'casta' ve 'gentes' arasındaki bölünmeye odaklandığı için, Laclau'nun post-Marksizm paradigmasının kuramsal değerini açıkça göstermektedir. Klasik 'praksisi'nden, yani 'burjuva'

konseptinden genişleyen 'gentes'in içindeki "toplumsal öznenin genişlemesi"ni kabul etmenin yanı sıra, bu genişleme, başka bir bakış açısıyla ortodoks Marksist bilgiden sekülerize edilmiş bir girişimi temsil eder. Bu sosyal girişimcilik sadece hegemonya karşıtı bir örgütlenme eylemi değil aynı zamanda çok özneli bir "halk"(people) kategorisini birleştirmenin benzerliklerini paylaşıyor. Dahası, PODEMOS'un söyleminde 'kast' ve 'gentes' arasındaki bölünme solo-iktisat içerikle tespit edilemez. Bu büyük atılım, İspanyol siyasal sisteminin profesyonelleşmesi olarak adlandırılan seçkinleşmenin ve "niteliksiz" öznenin dışlanmasına yol açan önemli bir olgunun sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. PODEMOS'un ekonomik eşitsizlik analizinin bağlamsal sorunlara ait olduğu gerçeğini anlamak önemlidir ancak bu duruma çözüm hareketin nihai misyonunu temsil etmemektedir. Nihai tavır veya durumun ideal tipi, öznenin uyandığı ve kamusal alandaki faaliyetinin yoğunlaştığı durumdur. Belki Iglesias'ın sözcükleriyle ideal tip "öznenin yapıya karşı uyanışı" olarak daha iyi ifade edilebilir.

Kendisinde Marksist varlığı tartışmalı olan bir post-Marksizmin (Zizek, 2014) kabul edilmesinin yanı sıra, bu çalışmaya göre de PODEMOS projesinin somutlaştırıldığı 'post-yapısalcılık' içeriği bulmaktadır. PODEMOS'u temelde farklı içeriklerin karışımına dayanarak, bunu daha karmaşık ve özgün bir yapı olarak inceledim. Bu açıdan bakıldığında, PODEMOS, öznenin siyasi yapısını öncelikle yapıya (devlete) kaybettiği, devletin ise AB gibi makro yapıya kaybettiği "iki katlı" bir analiz geliştirmiştir. Bunun panzehri, öznenin sadece yapıya karşı dağınık ve geleneksel muhalefeti biçiminde değil, aynı zamanda kamusal alanda da rolünü tekrar kazanması şeklinde de etkinleşmesidir ve böyle bir girişimin ana misyonu mevcut siyasi rejimin meşruiyetini değil, daha çok alternatif siyasi yapının temellerini oluşturmaktadır. Nihayet, teknokratik tavrından ziyade organik özelliklerine ve hareket tutkusuna dayanan ve profesyonel olmayan bir girişim olarak siyaset kavramını ortaya

çıkacaktır. PODEMOS rastgele bir projeyi değil, neo-liberal siyaset teknokratik bir mesleğe dönüştüren paradigmasının yıkılmasını hedefleyen bir ‘makro-projedir.’ PODEMOS projesi, yalnızca iktidara karşı direnişin gerekliliğini açıkça ortaya koyan post-yapısalcılık boyutu somutlaştırmamıştır. Ayrıca, öznenin iradesine odaklanan politikaları düşünen bir paradigmayı benimsemiştir.

PODEMOS adı altındaki proje İspanyol toplumundaki isyan durumuna bağlı olabilir ancak bağlamsal örgütlenmeyi temsil etmez. PODEMOS'un siyasi projesi sadece hoşnutsuzluğu temsil etmekten daha ileri gitmekle kalmayan ‘teknokratik iktidar’ tuzağının ötesine geçme ihtiyacını ifade eden ‘meta-söylemdir.’ Toplumun ideal tipini ya da duruşunu belirleyen bir paradigma, biçimde özne yoluyla şekillendiği ve siyasete biçimlendirme mekanizması olarak iktidar, öznenin etkinliği ile form almaktadır. Vatandaşın, PODEMOS'un kendi organlarında resmileştirdiği 'vatandaşlar çevreleri' gibi, ‘öznenin’ kendi organlarda karar verme sürecinde bulmasını yöntemi, tekrar eden biçimde hareket partisinin tabana dayanarak bir politika-oluşturma sisteminin inşasına verdiği önemi bir kez daha kanıtlıyor. Bu nedenle, PODEMOS kamu sorunlarını yönetmek anlamında bir proje olarak eşit bir toplumu desteklese de, eşitliğin nihai çözüm olmadığı kanaatindeyim. Vatandaşların katılımını gerektiren karar verme sürecinin genişlemesi, hareketin nihai başarısıdır ve toplumu mevcut rejimin ötesine taşıyacak, mevcut düzenin dönüşümünü mümkün kılacak olan şeydir. Bu yalnızca direnişin neden olduğu bir hükümet değişikliği değil; nadiren oluşan bir büyük ya da dönüştürücü yönetimin zihniyet değişimidir.

Son olarak, PODEMOS, yazarlar Laclau ve Mouffe'un post-Marksizm kuramında yer alan örgütsel bir yapıya, bir hareket partisini temsil ediyor. Bu yazarların kuramı, Marksist bilgiyi ve post-yapısalcılığı uzlaştırma çabasıdır, PODEMOS'un hareket partisi kimliğini oluşturma konusunda çelişkili özellik

yaratmasına neden olan bu akademik girişimdir. Bu teori üzerine inşa edilmiş olması PODEMOS'a iki açıdan kritik cephane sağlıyor. İlk olarak, genişletilmiş bir karşı-hegemonik bloğa ulaşmak amacıyla, her öznenin kategorisini tanımlayıp kendi eklemlenme sürecini tamamlamaktadır. İkincisi, seçkin siyaset algısı karşıtı olarak, neo-liberal toplumun seçkin doğası, yani siyasetin profesyonelleşmesi yoluyla vatandaşın politika oluşturma sürecine katılımını engelleyen bariyerler oluşturmuştur. PODEMOS, bazı analizlerde çelişkili eğilimler olarak görülebilecek bu iki kritik çizgiyle ilişkilidir. Bu yaklaşım tamamlayıcıdır çünkü PODEMOS'un siyasi projesi, otorite veya iktidarın kontrolünden kurtulmasını savunurken öznenin özgüllüğünü tanıır. Oluşturulan toplumsal blok, bloğa farklı özne kategorilerinin sunulması çağrısında bulunur ancak öznenin farklı özelliklerinin gelişmesini ve serbest bırakılmasını temel amaç olarak da kabul eder. Dolayısıyla, karşı-hegemonik blok yaratma sürecinde 'öznenin' özneliği kaybetmemekle birlikte, sürecin sonunda da yok edilemez. Bu yaklaşım, her kategoriye açık olan sosyal bloğa ulaşma eğilimleri ile çelişkili bir ilişkide uyarlanmamıştır. Ayrıca PODEMOS politikasının "sürgün stratejisi", öznenin otorite kontrolünden kurtarılmasına dayanmaktadır; ve bu, siyasetin teknokratik bir meslek olmaktan çıktığı bir "post- iktidar" tavidir. PODEMOS'un ortak değerlendirmesinde kategorik bir misyon olarak sıralanmış olan 'eşitlik çağrısı', varsayımsal bir tavra aittir. Toplum yönetimine bir yaklaşım olarak eşitlik, yalnızca bir faktörle yani öznenin '*post-iktidar*' durumu tarafından belirlenir. Öznenin etkinleştirilmesi, PODEMOS projesinin kategorik bir koşuludur. Özgür gelişmekte olan bir özne olgusunda, otorite Zizek'in "iktidarsız iktidar" açıklamasıyla benzer biçimde şekillenir.

3.2.1. Mevcut İdeolojik-Semantik Tipolojinin Ötesinde: Alternatifin Praksisi olarak PODEMOS

Alt-yapısal yönetimin modelinin sahibi olan ve kitlesel aktivasyon yöntemlerine verilen önem nedeniyle PODEMOS, etkinliği geleneksel ideolojik-semantik tartışmaların bir devamı niteliğindeki sol kanat hareketine indirgenmiştir. Nitekim, PODEMOS siyasi projesi, lideri İglesias'ın “mali kesme” dediği şeye karşı, yani İspanya toplumunun düşük ekonomik alanlarının yeniden ortaya çıkmasını etkileyen toplumsal gündem yoluyla radikal bir muhalefet olarak örgütlemiştir. Çoğunlukla bu nedenlerden dolayı, hareket partisi ideolojik olarak solcu bir örgüt olarak kabul edilmiştir. Ayrıca “halk” hareketi-partisi fikrinin söylemsel açıdan eklenmesi, çoğunlukla kelimenin aşağılayıcı anlamında kullanılan bir popülist örgütlenme algısı kazanmıştır. Bu değerlendirmenin her iki kısmı da doğrudur ancak hareket partisi mevcut sistemin ideolojik-semantik önlem araçlarıyla ele alınırken, analiz hareket partisinin özünü, mevcut kuruluşun dönüştürmesinin misyonunu açıklamamış oluyor. Bu tür bir değerlendirme, toplumsal durumu başka bir duruşa taşıma misyonunu ölçmekte başarısız olmaktadır. Bu anlamda PODEMOS, mevcut sistemin üstesinden gelme misyonunu üstleniyor, daha kesin olarak, kendisini ideolojik-semantik matrislere uymayan bir örgüt olarak görüyor. PODEMOS analizine göre, bu sistemin yukarıda belirtilen “ideolojik-semantik” paradigması, ideolojik tartışmaları “önemsiz” kategorisinde eşitlemiştir. Bu argüman çizgisinde PODEMOS, bu mevcut 'ideolojik-semantik' tipolojiyle ele alınabilir gibi görünmüyor çünkü ideolojik tartışmanın içerikleri önemsizleştirilmiş duruma düştü.

Parti hareketinin ayrıntılı bir analizi, ilk olarak PODEMOS'un 'ideolojik ötesi' içeriğini aydınlatmalıdır, yani hareket-partisinin anti-sistemik anlamına gelen bir yaklaşımı açıklaması gerekmektedir. Bu bakış açısına göre, parti-hareketinin

araştırması, siyasi partilerin gelişmesi alanında, daha doğrusu solcu partilerin siyasal eklemlenmesini 'ifadesiz' duruş içinde bıraktığı neo-liberal hegemonya olgusunu da göz önüne almalıdır. Bu, özellikle, Mouffe'un 1980'lerin sonlarında başladığına inandığı bir süreçtir. Bu süre zarfında, siyasal partilerin geliştirdiği siyasal projeler, yani politika-oluşturma biçimi "*ideolojik tek standartlaşma*"ya tabi tutulmuştur. Bu olgu, sol siyasi partilerin, sağcı politikayı izlenecek bir rol model olarak kabul edildiği bir dönüşüm sürecidir ve sol eklemlenmenin rehine olarak kaldığı bir dönemi temsil eder. Bütün bu olgu, ideolojik olarak farklı siyasi projelerin çözüm önerileri bakımından büyük ölçüde farklı olmadığı sosyalist siyaset fikrinin değer kaybetmesine işaret ediyor. Dolayısıyla, siyasi bir olgu olarak, Batı siyasi sistemlerindeki ideolojinin rolünü, siyasi partilerin 'ideolojik tartışmalarının tek boyutlulaştırılması' şeklinde kaybetmesi olarak bile anlaşılabilir. Süreç anlamındaki tüm bu olgu, aşırı normatif veya "hümanist olmayan" nitelikte doğayı içeren bir "demokratikleşme" modeli ile desteklenmiştir. Daha basit bir ifadeyle, siyaseti "racio" temelini son resmine indirgeyen ve aslında neo-liberalist sistemin "seçkin siyasi modelinin" birleştirilmesini gerektiren bir süreçtir. Günün sonunda, sağcıyı eleştirmeksizin kabul etmeye yönelik bu yabancılaşma sürecinde, alternatifler üretebilecek siyasi partiler sönmüştür.

Bu olgunun siyasal partiler alanındaki neoliberal hegemonyanın pekiştirilmesi olarak adlandırıldığı Avrupa ülkelerinden biri de İspanya idi.(Carolyn, 2008) İspanya'nın siyasi sistemi iki büyük partili bir sistemi temsil ediyor ve tam da İspanya'daki bu olgunun neoliberal kamu gündemlerinin egemenliği şeklinde sonuçlanmasına neden olmuştur . Bu olgu, bu siyasi partiler, yani PP (Partido Populares), tarafından hayata geçirilmiştir. Bu parti, düzenin en yakın aktörü olan hatta bazen eşanlamlısı olarak da anlaşılan ve Frankocu Rejimin eklemlenmesinin sürekliliğini sembolize eder konumdadır. İkinci parti ise sol bir parti olan ve Frankocu rejime karşı tarihsel muhalefetiyle tanınan PSOE'dur. Daha farklı bir şekilde açıklamak

gerekirse, bu iki partili sistemin kökleri ideolojik ve tarihsel olarak muhalif ilişkilere dayanıyor olsa da neoliberal hegemonya, siyasal sistemin bu dönemde ideolojik olarak “standardize edilmiş” bir ikiliğe işaret eder. Bu süre zarfında, Sosyalist Partinin siyasal eklemlenmesi, neo-liberalizmin söylemsel baskınlığına maruz kalmıştır. Bu süreç PSOE'yu mevcut kuruluşun önemli bir aktörü haline getirmiştir. Sosyalist Partinin tarihsel arka planı olmasına rağmen halka, işçi haklarına karşı eşitlikçi bir tutum sergilemek gibi toplumsal davaları örgütleyen bir organizasyon olsa da bu süre zarfında mevcut düzene ciddi eleştiride bulunmayan, kendisini düzenin toplumsal aktörüne çeviren bir dönüşüm yaşadı.

Sosyalist Parti, sistemin aracına dönüştürülmüş ve yeniden düzenle uğraşmayı kesin olarak mümkün kılmıştır. İspanya'da neo-liberalizmin egemenliği altındaki durum, sadece politika-oluşturma alanını etkilememiştir. Buna ek olarak İspanya bağlamında neo-liberalizmin güçlendirilmesi olgusu, İspanya'daki Frankocu seçkinlerin siyasi hayata yeniden kabul edilmesini mümkün kılıyor; bu olgu farklı sosyalist gruplar tarafından sağlanan tarihsel direnişlerin önemsizleştirilmesi anlamına geliyor. İşte bu dönem, Frankocu rejimin gerçeğinin sağlamlaştırılmasını da temsil ediyor ve bu konu, İglesias'ın 'Pacto del Olvido' olarak bilinen 'Pacto del Moncloa' adını taşımasının nedenidir. Bu argüman ışığında, bu aşamadaki İspanyol siyasi sistemi alternatif eksikliğinden mağdur olmuştur. Dahası, özellikle ideolojik olarak farklı politikalar izlemesi gereken farklı aktörler benzer siyasi projelerinde buldukları için, ideolojinin öneminin kaybetmesine yol açtıkları söylenebilir. Bu nedenle bir hükümetin, bir başkasıyla değişime yoluyla yönetimin farklılaşması anlamına gelmiyor, artık iktidarın değişmesi yönetiminin dönüşümüne işaret etmiyor- tam olarak sembolik, yüzeysel ve dönüşümcü olmayan bir değişim olduğu ortaya çıktı.

Bu koşullarda PODEMOS, ideolojik açıdan sol kanat politikalara odaklı bir hareket partisi olarak değerlendirilmek için uygulamaya konması gereken ideal tipolojiye uymamaktadır. PODEMOS, misyonu ideolojinin bu toplumsal tavrını değiştirmek olan bir rgt belirtir. Bu yüzden ideolojiyi politika oluşturma sürecinin önemli bir unsuru olarak yeniden şekillendirmeye çalışır. Bu gerçekleşmedikçe, mevcut ideolojik-semantik tipoloji, hareket partisi faaliyeti için yetersiz bir değerlendirme sunuyor. İlk planda, PODEMOS'un siyasi projesinde sol ve toplumsal yaklaşımı benimsediğini iddia edebiliriz. Ancak İşpanya toplumunda kriz durumunu kurumsal düzeyde kanunlaştıran bir proje olarak, hareket partisi ideolojik açıdan yönlendirilmiş bir organizasyondan daha ziyade, ideolojisiz sisteme karşı bir zm olarak vücut buluyor. PODEMOS'un *'post-iktidar'* durumu önemli bir kıstası temsil ediyor ve bu mevcut koşulların ötesine geçen bir adım olma niteliği arz ediyor. Böyle bir *'post-iktidar'* duruş sırasında öznenin etkinliği serbest kalmayacak, aksine bu faaliyet ideolojik hale yeniden şekillendirilmiş olacak. Söz konusu rgt, var olan dönemde sadece sistem karşıtı bir yaklaşım benimseyerek ideolojinin siyasi rolünü tekrardan hatırlatıyor. Bu nedenle, daha da kesin söylemek gerekirse PODEMOS, sistem karşıtı yaklaşımı sistemde mevcut ideolojik yönelimi tanımlanmayı reddederek, siyasal gerçekliğin önemli bir matrisi olarak ideolojiye yeniden dönme yolunu inşa etmeyi amaçlıyor. Yani ideolojiğin gerçekliği yitirdiği yerlerde, belirli bir ideolojik yaklaşımı benimseme ile kendini tanımlamış olmamaktadır. Aksine, özünde ideolojiyi önemsizleştiren sisteme itiraz ettiği takdirde ideolojik bir şekilde eklemlenmiş olmaktadır. Kuşkusuz, hareket partisi'nin ideolojik kimliğin tanımlamasını reddederek, ideolojisiz kalan sistemin durumunu açıklamaktadır. İdeolojik olarak farklılaşabilmek için, öncelikle ideolojik olmayan politik tavrının kaldırılması gerekir.

PODEMOS'un politik projesi, sistemin ideolojiyi önemsiz bir ayrıntı şeklinde nemsizleştirdiği durumlarda radikal bir karşı-eklemlenme modeli sağlar. Sistem karşıtı

bir örgüt olarak değerlemenin yanı sıra, hareket partisinin de alternatiflerin '*praksis*'ini temsil ettiği söylenebilir. Bu anlamda, PODEMOS'un varlığının anlamı, var olan ideolojik-semantik tipolojisine tabi olamaz çünkü bu eski modeli yahut sistemi temsil etmektedir. Bu nedenle, siyasi eklemlenmenin üstün "ideolojik olmayan" durumu, hareket partisi faaliyetinin neden olduğu ürünlerdir. PODEMOS, bir kısmı ideolojik terimlerdeki aktivasyondan daha fazlası olan alternatif katılımın 'uygulamasını' temsil eder. Bununla yetinmeyip var olan "ideolojik olmayan" rejimin yenilmesini amaçlayan, sistem karşıtı gündemdeki etkinleşmeyi yaratır. Hareket-partisi, hem özneyi toplumda yeniden siyasallaştırmak için protesto yöntemlerini kullanmış, hem de kurumlara katılma istekleriyle ortaya çıkmıştı. PODEMOS alternatif sunan bir oluşum olarak çok sayıda değer, yorum, analiz ve eylemler ortaya koymaktadır - bu yüzden benim düşünceme göre, olağandışı bir yaklaşımı, yani '*praksis*'e dayalı bir alternatifi temsil eder.

3.2.2. Hareket ve Parti Arasındaki PODEMOS

PODEMOS'un gelişim döngüsündeki ele alınacak önemli bir konu da hareketin dönüşümü veya kurumsallaşmasıdır. Daha spesifik olarak, toplumsal hareketlerin literatüründe, toplumsal hareketlerin 'kurumsallaşması' olarak tanımlanmış olan, yani girişimin ortaya çıktığı ilk zamanlarda kitlesel memnuniyetsizlikten ve kurumsal hayata katılım için meşrulaştırılmış olan belirli bir siyasi projeye dönüştürme sürecidir. Bu konuyu inceden inceye düşünecek olursak, kurumsallaşmanın ilerleyişi açısından PODEMOS, bu süreçteki çok özel bir girişim tarzı nedeniyle özel bir hareket partisini temsil eder. Açıkça ifade etmek gerekirse, liderlerinin öncülüğünde PODEMOS kurumsallaşma sürecini, kültürel gücün akıllı kullanımı üzerine yoğunlaştığı için parlak ve yaratıcı bir biçimde yönetmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bilindiği gibi PODEMOS, '*öfkeli*' olarak anılan hareketle resmi olarak yalnızca bağlantılı değildi;

bu iki olay arasındaki ilişki organikdir çünkü hareket-partisinin liderlerinin açıkladıkları gibi, ‘*öfkeli*ler’in doğduğu kriz durumunda kritik bir rol üstlenmiştir. Bu anlamda, bu iki ‘uğrak’ arkasındaki ilişki yansımali ve organikdir. PODEMOS lideri, Iglesias’ın siyasi eklemlenme fırsatlarını doğru ve yaratıcı bir şekilde kullanarak İspanya toplumundaki derin kriz durumunu veya Gramsci’nin sözleriyle “organik krizi” aydınlattığını hatırlayalım. (Iglesias, 2015) TV şovları 'La Tuerka' ve 'Apache' sayesinde kriz fikrini daha açık bir hale getirdi. Toplumsal durumu farklı bakış açılarına eklemlenmesi, düzeni yaratıcı bir biçimde zorladı. Bu nedenle faaliyeti, isyan çağrısıyla siyasi öznenin uyanması için “yollar” inşa etme kavramına hapsedildi.

Açıkçası, PODEMOS'un parti önceki durumu ‘*öfkeli*ler ' veya '15 M'dir, bu nedenle PODEMOS'un sosyal akışı '*öfkeli*ler'den geliyor, fakat bu hareketle eşit tutulamaz. Anladığım kadarıyla hareket-partisi, Iglesias’ın açıkladığı anlamda ‘*öfkeli*ler’ hareketinin bir derlemesi olarak görünüyor. PODEMOS; “*indignados*” durumunu siyasi bir projeye dönüştürmeseydi var olan kuruluş, krizi absorbe edebilirdi bu nedenle hareket yapısal krizin absorbe olma riskinden etkilenmiş bir projedir. Bu açıdan, iki nedenden dolayı siyasi projenin kriz durumundan çıkarılması zorunlu olmuştur. Birincisi, bazı durumlarda sistem uyarlama işlemi sayesinde, var olan direnişin bastırılıp entegre edilir yani isyanı kuruluş içinde sokmanın önlenmesi için, onu daha yüksek düzeyde örgütlenmek gerekmektedir. İkincisi, isyan durumu mutlaka bir kurumsal alternatif üretmelidir. Bu nedenle isyanın politik bir projeye indirilmesi, mevcut kurumlara katılma niyeti anlamında, gereğinden fazladır.

Yukarıdaki açıklama doğrultusunda, PODEMOS'un kronolojik analizi '15 M'yi sadece İspanyol toplumunda ilk isyan işareti olarak değil ayrıca Frankocu rejimin hegemonyasının mevcut haline meydan okuyan radikal bir sosyal organizasyon olarak da görmektedir. Errejon'un kanaatine göre, '15M', '*karşı hegemonik*' bir örgüte aittir.

(Errejon, 2015; Errejon ve Guijaro 2015). Bu toplumsal ayaklanma tam olarak 'Puerta del Sol' şehir meydanındaki '15 M' protestolarıyla başladı ve kısa sürede kazandığı destekle İspanya'nın tamamına yayıldı. Hareket-partisi bu bağlamda toplumsal aktivizm olarak Avrupa Birliği kriziyle karşı karşıya kalan İspanya toplumunun itici gücüdür. Bu toplumsal durum öyle bir gerçekliktir ki, neredeyse her Avrupa ülkesinde böyle bir hareketlenme biçiminde toplumsal organizasyonlara zemin hazırlamıştır. “*Öfkeliler*” ile eklemlenme düşüncesi, dış yapıya karşı bir direnişti, başka bir deyişle, yabancı bir yapı olan AB'ye karşı muhalefet ruhu PODEMOS için büyük önem arz etmektedir. Özellikle mali kesintilere ihtiyaç konusundaki tavsiyelerle tamamen içsel bir süreç olarak yönetiyordu. Sistemin benimsediği politika-oluşturma mantığı, İspanya'nın egemenliğini baltaladı ve temsil yeteneğinden yoksun olan mevcut kurumların meşruiyetini de zayıflatmıştı. Bu anlamda, “*öfkeliler*” olarak bilinen PODEMOS'un önceki varlığı, kriz durumuna karşı toplumsal bir tepki olarak, yani çok boyutlu politik bir eklemlenme olarak ortaya çıkmıştı. Her ne kadar PODEMOS, “*öfkeliler*” hareketinin bir ürünü olarak meydana gelmişse de, merkezi olmayan bir kriz duruşundan siyasal projeye geçiş, sıradan bir “kurumsallaşma” projesine indirgenemez. İlk başlarda “*öfkelilerin*” tepkisi olan hareket, işlenmiş bir örgüt olarak değil, krizin doğrudan bir yansıması ve yapılandırılmamış bir kitle tarafından gerçekleştirilmiş olarak anlaşılabilir. '*Öfkeliler*', AB'nin tavsiyelerinin İspanyol toplumu içinde oluşturduğu derin krizi yansıtıyor; fakat örgütsel altyapı açısından, analitik boyutu eksik, merkezileşmemiş ve çok çeşitli hareketleri temsil eder. Dolayısıyla, böyle bir ortamda, bu faaliyetler krizin kurumsallaşmasını sağlayacak siyasi bir projeden yoksunluk bakımından eksik kalmıştır.

Toplumsal kriz koşullarında, PODEMOS, siyasetin krizi kurumsallaştırmayı amaçladığı bir projeyi temsil eder. Ayrıca, düzende krizlerin emilmesi riskleri mevcuttu ve PODEMOS'un bu girişimi düzende çoktan baş göstermiş olan isyanın emilmesini

önlemeyi amaç edinmiş bir eylemi temsil ediyordu. Sistemin krizi en aza indirmeye politikası ile krizin bastırılması riski, İglesias tarafından “kriz durumlarında bile sisteminin yenilenme riski” olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle, PODEMOS'un rolü, '*organik krizin*' yenilenmesi için fırsat vermeyecek olan radikal politik projenin organize edilmesidir. Bu direniş eylemi '*karşı-hegemonik*' eylem olarak örgütlenecek ve sistem içinde kurumsallaştırılması mevcut kartel rejiminin kendisini sürdürmesini imkansız hale getirecektir. Bu anlamda, PODEMOS'un varlığı, rejimin neredeyse eski olduğu anlatır ve yeniden doğuşunun imkansız hale geldiği anlamına gelir. Memnuniyetsizliğin düzen içinde emilmesi riski bağlamında, PODEMOS, krizin radikal bir siyasi programa indirilmesi yoluyla, mevcut rejimin dönüşümünü bir zorunluluk olarak belirledi. Hareket partisinin lideri İglesias'a göre bu PODEMOS'un ortaya çıktığı koşullar, İspanya'nın siyasi sisteminde 'Franko sonrası' rejimin krizleri emme modeliyle kendisini kurtaramayacağına işaret ediyor. Analitik bir muhakemeyle, soldaki siyasi gündemde böylesi bir hareket, proje eklemlenmiş olmasaydı kriz durumunda aşırı-sağcı bir gündemin oluşması için uygun bir alan yaratılabilirdi. Aşırı sağcı eklemlenmeler, böyle bir kriz durumunda ortaya çıkıyor ve bu gelişme eğilimleri farklı Batı toplumlarında kabul görüyordu. Slavoj Žižek'in filozofça düşüncelerine göre, bunlar her şeyden çok, Marksist düşüncedeki krizin bir ürünü olan '*solcu siyasal söylemin* eksikliği'ni gösteriyor.(Žižek, 2007; 2014, 2015)

Madrid'deki Complutense Üniversitesi'nden bazı sosyoloji profesörleri toplumsal koşulların akıllıca bir şekilde okunmasıyla yani '*organik krizin*' toplumsal duruşunun politik projesiyle krizi daha yüksek bir seviyeye göndermenin mümkün olduğuna inanıyorlardı. İki şekil daha yüksek bir seviyeyi temsil eder. Her şeyden önce, böyle bir girişim '15 M' hareketini politik bir projeye sokma olasılığını içeriyor. Merkezileşmiş bir gündemin benimsemesi ve hiyerarşikleşmiş bir şekilde örgütlenmiş olmaktadır. İkincisi, dönüşme olasılığına, daha doğrusu, sistemin dışında ortaya çıkan radikal bir

muhalefetten kurumlarda bile *'direnç bloğuna'* dönüşme olasılığına dayanıyor. Bu girişim, Madrid 'Lavapiés' tiyatrosunda 2014 yılının başında "Krizin Politik Bir Projeye Dönüştürülmesi" başlıklı konuşmasını okuyan, '15M' veya *'öfkeli'* hareketinin dönüşüm yaşaması gerektiğini düşünen genç bilim insanı Pablo Iglesias liderliğindeki önde gelen profesör grubu tarafından ele alındı. Daha spesifik olarak, onlara göre, bir kurumsallaşma süreci, direnişin toplumsal gerçekliğini değiştirme misyonunda bir zorunluluk ve belirleyici bir mesele olarak gören siyasi bir projeye dönüştürülmesi anlamına geliyordu. Bu nedenle, PODEMOS projesi '15M' ile ifade edilen krizin İspanya'nın siyaseti-oluşturma mantığını yeniden tanımlanması girişimi anlamına geldiğine inanıyor ancak sadece kurumsallaşma aşamasını bile geçerek mevcut politik rejimin sürdürülmesini tehlikeye sokan bir siyasi projeye dönüştürüyor. Son olarak, '15 M' politik gündem olarak merkezileşmiş yapıya dönüştürülmesiyle anlam kazanıyor yani '15 M' hareketine siyasi açıdan anlam kazandıran PODEMOS'tur.

Buna ek olarak, PODEMOS'un toplumsal hareket biçimindeki durumu '15 M' ye eşit olamaz ancak '15 M' İspanyol toplumunda direnişin ilk basamağı olarak anlaşılmalıdır. '15 M' daha sonra düzene direniş fikrini yeniden dile getiren politik bir proje olarak sonuçlandı. Temel çağrı, öznenin siyasi gerçekliğini yani PODEMOS'u (YAPABİLİRİZ) şekillendirme yeteneğine sahip olduğu politik bir eklemlenmedir. Bu argüman çizgisinde, PODEMOS'un güçlenmesinden sonra, kuruluşunun ilk anlarından itibaren tamamen siyasi bir proje olarak geliyor ve partinin boyutunun gelişmesinin gerekliliğini kabul ediyor. Ancak, "kurumsal olmayan" taban veya sistem karşıtı sokak eylemlerinden yoksun bir örgüt olarak düşünülemez. Dahası, PODEMOS adı altında kurumsallaşma sürecinde hareket, halkın düzeyde, yani alt-yapıda "*kurumsal olmayan*" bir faaliyet geliştirdi. Kurumsallaşan bir hareket partisi olarak PODEMOS, örgütün bu özelliğini temel bir nitelik olarak sürdürdü. Aynı zamanda, 'çevreler' gibi alt yapıdaki memnuniyetsizlik, hareketin iç kurumlara entegrasyon sürecini kolaylaştıran zincirler

yaratan ideal bir model olarak yer aldı. Bu nedenle, başlangıçtaki toplumsal isyan biçimi dışında PODEMOS, tabandan örgütlenme modeline önem verir ve özne hareketinin faaliyetlerinde meşruiyet doğuran tek otorite olarak hizmet ettiği için farklı biçimler oluşturur.

Son olarak, PODEMOS'un 15 M arasındaki raporu, Stathis Kouvalikis'in "*siyasi hayır*" ın "alternatif bir bloğa" (Kouvalikis, 2011; 2015; 2016) dönüştürülmesi olarak adlandırdığı şekilde anlaşılmalıdır. '15 M' kendi içinde merkezileşmemiş bir "*karşı-hegemonik eylem*" (Paez Rodriguez, 2015; Errejon 2011; 2012; Ritzi, 2016) olsa da, hareket-partisinin kurumsallaşması için bir fırsat yarattı. İlk başta, dış kurumsal hareket olarak, muazzam çeşitlilikte somutlaştırıldı ve analizlerinin merkezini oluşturacak bir projeden yoksundu. Bu anlamda, PODEMOS'un akışı '15 M 'dir. Ancak PODEMOS, mevcut durumu yalnızca araçsallaştıran bir örgütten çok daha fazlasını temsil eder. Hareket partisi, toplumsal krizinden doğdu ancak izleyen yaklaşımı ve önlemleri analiz edersek PODEMOS, yalnızca kriz durumuna indirgenebilecek bir örgüt değildir. Hareket partisi, hem içsel veya "*kurumsal olan*" ve dışsal veya "*kurumsal olmayan*" olarak iki boyutlu bir yapıdır. Bu durumu radikalleştiren, nihayet sistemin dönüşümünün bir gereklilik olarak ortaya koyan bir yapı niteliği taşır. Belki de yapı olarak PODEMOS, durumu radikalleştirmede ancak radikal durumun olgusunun kurumsallaşmasını mümkün kılan bir siyasi yapı olarak meydana geldi.

3.2.3. Son Değerlendirme: PODEMOS

Bu bölümün son değerlendirmede, hareket partisinin varlığına dair ayrıntılı bir yargıya varmaya çalışmaktayım. PODEMOS hareket partisinin toplu değerlendirmesini oluşturmak için bu bölüm tarihsel materyalleri, İspanyol toplumunun politik durumunu ve liderlerin bilgilerini teorik olarak özetlemeye çalışmaktadır. Bu daha fenomenolojik bir değerlendirmeye doğru bir adım gibi görünebilir. Yukarıda açıklandığı gibi

PODEMOS'un yalnızca krizi kurumsallaştırma projesine indirgenebilecek bir hareket veya özneyi siyasi bir gündemle 'araçsallaştıran' bir örgüt olamayacağını savunuyorum. PODEMOS'un siyasi projesi bir makro projedir ve üç temel göstergeden etkilenir: ilk olarak, “İspanya tarihindeki ideolojik eklemlerin kutuplaşması”; ikincisi, “İspanyol devletindeki derin siyasi ve toplumsal kriz durumu” ve son olarak, hareketliderlerinin oluşumundan, ideolojik değer oluşumu perspektifidir'.

PODEMOS'un gelişimini etkileyen ilk gösterge, İspanya tarihindeki ideolojik eklemlerin özel kutuplaşmasıdır. Buna ek olarak, hareket partisi kökenleri “Pacto del Olvido” dan bu yana unutulmuş olaylarda yatmakta olan bir örgütlenmedir. Yani hareket-partisinin özünün, modern İspanyol tarihinde işçi grupları ve komünistler tarafından örgütlenen direnişte yattığını vurgulamakta fayda var. Bu anlamda, İspanya tarihinde direnişin eklemlenmesinin bir uzantısı olarak açıklığa kavuşan hareket partisinin açıklayıcı söylemini oluşturmak gerekir. Bu tarihsel eklemlenme, PSIO'nun, İspanya bağlamında PP'yi (Partidos Populares) güçlendiren neoliberal hegemonik egemenliğe maruz kalması nedeniyle bu aşama PSIO (Sosyalist Parti) tarafından ihmal edilmiştir. İspanya koşullarında, Partidos Populares söyleminin bu hegemonik açılımın hedefi, yeni ‘Frankocu’ bir rejimi kurmaktır ve buna ulaşmak için otantik solcu fikrinin krizinden yararlanmış olduğu görülmektedir. “Pacto del Olvido'dan yaratılan Franko sonrası rejim, sosyalist eklemlenmelerin ve direniş rolünün yabancılaştırılmasının sürdüğü siyasal anı yahut uğrağı temsil ediyor. Bu açıklamanın devamı olarak, PODEMOS'un bu tarihsel faktörle ilişkisi, sadece bu olayların belirsiz yansımalarından ibaret değildir. Yani, PODEMOS'un bu tarihsel varlığı, direnişin simgesi olarak PODEMOS'u inşa etmeyi amaçlayan İspanyol devlet tarihinin eleştirel ve detaylı analizini şekillendirmektedir. Eklemlenmenin önemli kısmı, “*öfkeli*ler” döneminde, ancak özellikle krizin politik projeye dönüştürülmesi sürecinden sonra, İspanya devletinin ideolojik tarihine ilişkin farkındalık yaratma sürecinde

geliştirilmiştir. Daha kesin olarak, bu, hareketin ve direniş gruplarının rolünün Franko sonrası önemsizleştirilmesiyle öznenin faaliyetinin “tarihsellikten çıkarılması” riski konusunda halk bilincinin uyandırılması misyonu ile gerçekleştirilmiştir. İspanya'da hareket partisi ile tarihsel direniş kategorisi arasında bağlantı kurma eğilimi, bu değerlerden uzaklaşmış rejimin önünde doğal ya da sıradan bir gelişme olduğuna işaret ediyor.

PODEMOS hareketinin oluşumunda ikinci önemli faktör, derin bir siyasi ve sosyal krizi temsil eden siyasi durumdur. Bu durum, öznenin siyasi süreçten dışlandığı bir bağlam olarak da tanımlanmaktadır ve uzmanlar tarafından yönetilen profesyonel girişime indirgenmiştir. Bu pratik durum, tabandaki memnuniyetsizliğe katkıda bulunmuştur. Dahası, o bakımdan düşünecek olursak, kriz durumu, tek başına, finansal eksikliklerin ve AB ile İspanya arasındaki gergin ilişkilerin neden olduğu durumla açıklanamamaktadır. Kanımca, PODEMOS siyasi projesi tarafından eleştirilen İspanyol siyasi krizinin özü, ve 'kast' ile 'gentes' arasındaki büyük toplumsal tabakalaşmayı mümkün kılan neoliberal 'Franko sonrası' rejimin neoliberal düzeni altında '*siyasetin profesyonelleşmesi*'dir. Dolayısıyla PODEMOS, lideri Igleasias'ın açıklamalarında bile, hareketin doğuşu söz konusu olduğunda AB'nin kurumlarında izlenmiş siyaset yaklaşımından etkilenmiş olmaktadır. Ancak, bu sorunun özünü temsil etmiyor. Bu özneyi kendi kamu rolünden dışlayan politikanın profesyonelleşmesinin doğurduğu bir olgudur. Yani, PODEMOS'a göre, öznenin siyasi süreçte yer almak için herhangi bir vasfa sahip olması gerekmiyordu. Bu anlamda PODEMOS, siyaset teorisi tarafından tutkuya dayalı ve teknolojik olmayan agonistik bir girişim olarak sunulmaktadır. Ayrıca, hareket partisi, niteliksiz öznenin farklı siyasi girişimciliklere katılımını sağlayan bir mekanizma kurmaya çalışır. PODEMOS paradigması, krizden çıkmanın çok pratik bir modeli veya seçeneği olarak algılanabilir: 'kamusal hayata dahil olma ve karar almada aktif vatandaşlığın canlanması'. Kriz, gerçekte AB ile olan gergin

ilişkilerin neden olduğu ekonomik durum değildir. Bundan daha da öte, zor ekonomik duruma getiren ve aslında krizin temeli olan “*siyasetin profesyonelleşmesinin*” sonucudur. Bu bakış açısıyla bahsi geçen fenomen, öznenin siyaset-oluşturma ve alternatif olmayan politik duruma maruz bırakma konusunda yeteneğini meşru olmaktan çıkarır. PODEMOS'un bu fenomene ilişkin analizi, “özne” ile “yapı” arasındaki basitleştirilmiş bir analiz gibi tek düzeyli olmadığı açıktır. Aynı zamanda bir başka makro yapı, yani AB, tarafından gerçekleştirilen devlet üzerindeki baskıyı da tanıyor. Ancak her iki ilişki de politika-oluşturma sürecinin tamamen teknokratik bir elit sorununa dönüşmesiyle benzer olan olguya atıfta bulunuyor. Bu yüzden, işaret ettiğim şey, politik kriz durumunun, özne-yapı yansımalarının yıkımının olgusunu temsil etmektedir. Özellikle, alternatifi olmayan teknokratik iktidar altında, niteliksiz özneyi politik gerçeklikten dışlaması, krizin özüdür ve ‘*öfkeli*’ aşaması sırasında sivilin(civic) katılımı ise krizin ‘semptomatik’ göstergesi veya sonucudur. Toplumsal katılım, neo-liberal demokrasinin ortaya çıkmaya çalıştığı şeye bir tepki ve siyasette konjonktürel bir gelişme olarak da algılanabilir.

Yukarıda açıklanan iki nedenle birlikte, krizin kurumsallaşması için projede önemli bir faktör de PODEMOS liderlerinin ideolojik değer oluşumudur. Bu hareketin kurucularının, ideolojik-değer oluşumu açısından arka planı, düşünüldüğü kadar karmaşıktır. Daha doğrusu, benimsedikleri yaklaşım, iktidara karşı mücadeleleri, ekonomi gibi belirli alanlarla sınırlı olan sadece geleneksel analize indirgenerek anlaşılabilir. Belki de PODEMOS analizinin, “devrim” gibi büyük siyasi terimlerden kaçınması nedeniyle, hareket partisinin savunuculuğunu yaptığı dönüşümsel retoriği, durumun kısmi ya da estetik değişimlerine indirgenmiştir. Ancak, gerçek anlamda, PODEMOS tarafından eklemlenen dönüşüm, siyasi durumdaki yüzeysel veya estetik bir değişimi temsil etmemektedir. Bir profesör olarak Iglesias, özneleştirme sürecine önem veren ve öznenin zorlukların üstesinden gelme kabiliyetini tanıyan biri olarak karşımıza

çıkar. Bu nedenlerden dolayı, PODEMOS liderinin kamusal katılımı tek başına sistem karşıtı girişime indirgenemez; aksine akla dayanan bir girişimdir çünkü günün sonunda iktidarın rasyonelleşmesi çağrısında bulunur. Anladığım kadarıyla, PODEMOS hareket partisinin kurucu grubu için, iktidar ne örgütlenmenin nihai sonuç olarak ne de statik mekanizma olarak hizmet etmektedir. PODEMOS yazarları, iktidarın insanileştirilmesi ya da iktidarın öznelerle yerine getirilmesi gerekliliğini dile getirir ve bu misyon hareket partisi tarafından savunulan ortak değişim ya da gelişmeyi temsil etmez. İktidarın öznenin iradesiyle doldurarak rasyonelleştirilmesi şeklindeki savunuculuğu Zizek'in analizinde “*iktidarsız iktidar*” fikriyle benzerlikleri paylaşabiliyor. Bu anlamda, PODEMOS projesinde benimsenen iktidarı yenme fikri, siyasal-etik alanı eklemlenmiş olan bu tip hareketler için alışılmış olmayan bir amaçtır. Öznelerin eylemlerinin bir yolu olarak iktidara karşı radikalleşme, diğer hareketlere benzeyebilir. Kanımca, kategori olarak iktidara yönelik bu ontolojik olmayan eleştirel yaklaşım, post-yapısalcı kuramların etkisindedir ve kuramla yakınlığı İglesias tarafından asla inkar edilmemiştir. Son olarak, bu liderlerin ruhundan etkilenen PODEMOS, yalnızca anarşist, sistem karşıtı bir hareketi temsil etmemektedir. Bunun yanı sıra hareket-partisi, iktidara ontolojik olarak reddetmediği radikal yapıcı bir yaklaşımla yaklaşmıştır ancak öznenin iradesiyle yeniden şekillendirmeyi hayal etmektedir. İglesias'ın sözleriyle PODEMOS hareket partisi, Don Kişot tarzında 'hayallerini ciddiye alan '*gentes*'in örgütüdür.

Bu açıklamanın bir sonucu olarak, PODEMOS, birkaç farklı göstergenin etkisi altında olan veya farklı özelliklerin bir koleksiyonunu temsil eden hareket partisini temsil eder. İlk olarak, hareket partisi, terkedilmiş davanın yeniden ortaya çıkması, direniş fikrinin uyanması, 'Franko-sonrası' rejimde duran tarihsel direnişin canlanması için çaba gösteren bir örgütü temsil ediyor. Direniş fikri belirsizlikte kaybolmuştur, bu nedenle, PODEMOS örgütlü isyan yoluyla toplumsal akla bu fikri yeniden aşılabilir.

İkincisi, hareket partisi, kurum-içi ve kurum dışı örgütlenme anlamında, özne-yapı ilişkisinin kırılmasından kaynaklanmış derin krize meydan okuyan iki boyutlu bir örgütlenmeyi temsil eder. Dolayısıyla, bu anlamda, alternatif '*sivil(civic) eylemcilik*' modeli aracılığıyla PODEMOS, özne-yapı bağlantısını canlandırmayı ve siyasetin 'öznenen uzaklaştırılmasını' zayıflatmayı amaçlamaktadır. Üçüncüsü, kurucu liderlerin etkisi altındaki PODEMOS, iktidara statik gerçeklik olarak itiraz eden hareket partisini temsil ediyor. Dolayısıyla hareket için, iktidarı, örgütlü faaliyetin nihai ya da sonucu olarak değil, sürekli olarak öznelerin şekillendirdiği bir mekanizma, yani iktidarın insanileştirildiği "*post-iktidar*" bir duruma denk düşmektedir.

4. HAREKETLERİN DOĞUŞU: ORGANİK KRİZİN GÖSTERGELERİ

Örnek olarak kullanılmış olan bu hareketlerin ortaya çıkışının çok farklı olduğu söylenebilir. Bu olgunun nedeni siyasi habitusların özgü zelliklerinde incelenebilir, yani bu hareketlerin ortaya çıktığı habitusların siyasi davranışlarının farklılıklarında bulunmaktadır. Söz konusu hareketler her ikisi de aynı olgunun, sistemin içinden geçtiği "*organik kriz*" olgusunun göstergeleri olarak bir politik gerçeklikte kurulmuştur. Mevcut rejimler içinde 'Gramsci'nin krizi' olarak da adlandırılabilen bu organik kriz, alt-düzeyde yaygın bir toplumsal krize neden oldu. Böyle bir durum, yalnızca kamu toplumsal girişimciliği için bir fırsat olarak değil, aynı zamanda bir gereksinim olarak da toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasını açıkça ortaya koydu.

İlk bölümde açıklamak üzere, VV özneyi eklemleyememiş olan rejime, toplumsal bir tepki olarak kurulmuştu. VV'nin doğuşu uluslararası rejimin (UNMİK) organik krize vurgulamıştı. Bu olgu, sistemin özneyle olan ilişkisinin genel bir analizi

gerçekleştirerek ve sistemin söylemlerinin krizi ile anlaşılmaktadır. Bu kriz, rejimin söyleminin hegemonik yerinin kaybı anlamına geliyor ve bu da rejimin zayıf eklemlenme kapasitesinden kaynaklanıyor. Kosova'nın siyasi statüsünün anlaşılmasız geleceğini içeren bir 'statüko' nedeniyle meydana gelen rejimin organik krizi toplumsal başkaldırı ruhunun yaratılmıştır. Söz konusu bağlamda, anarşist ya da yıkıcı bir toplumsal hareketin ortaya çıkması için bir alan görevi gören gergin bir toplumsal gerçeklik vardır ve bunun üzerinde kurulmuş olan örgüt yalnızca hegemonya karşıtı bir blok değildir ve VV'nin çok önemli bir kısmı bu tür bir toplumsal örgüte aittir.

Kurumlar içinde proje-oluşturmanın sanatı olarak siyaset ve tabanda ortaya çıkan siyasi iradenin arasındaki büyük ayrım, Kosova üzerindeki UNMİK baskısı ile desteklenmiştir UNMİK'in gerçekleştirdiği baskısı, Kosova'nın nihai siyasi statüsü çözme konusunda sınırlı kaldığı için bürokratik düzeyde tek başına diyalog araçlarını belirledi. Sistemin krizini belirleyen mevcut durumun bir sonucu olarak, bir grup KAN (Kosova Eylem Ağı) eylemcisi kriz durumunu, '*kendi kaderini belirleme*' davası üzerine eklemeyerek yanıt verdi. Araştırmaya göre, VV hareketi incelendiğinde 'kendi kaderini tayin hakkı'nın eklemelenmenin ilk adımı olarak ele alınması gerekir çünkü hareket bu neden(cause) benimsediğinde mevcut hegemonik bloğa bir karşı oluşum olarak çıkmıştı. Bu nedeni benimseme kararı, KAN'ın mevcut durumu yönelik dönüşümsel bir adımı olarak anlaşılmalı, dahası bu "ana dava" ile eylemciler arasındaki organiklik araştırılmalıdır. VV'nin "*organik kriz*"in yansımaları bir sonucu olarak açıklanmasının yanı sıra, VV'nin organlarında yer alan akımlar ve eklemlemeler ile "ana dava" arasındaki ilişkiden şüphe edilebilir. Daha spesifik olarak VV, '*kendi kaderini belirleme*' fikrine zıt düşünceler savunan düşünür-eylemciler için alan yarattığı için şüphelidir. Bundan dolayı hareketin *ilerlemesi* olarak tanımlanan şey, VV aktivistlerinin daha organik bir dava benimseme eğiliminde olmaktan ziyade, daha pragmatik bir adım atmalarıdır. Başka açıdan bunun gibi dava benimseme sayesinde hegemonya-karşıtı

bir bloğun örgütlenmesi mümkün olacaktır. Bu anlamda, VV hareketinin “*kendi kaderini belirleme*” davasının uyarlanması, toplumsal durumun rasyonel ve pragmatist bir şekilde anlaşılmasıyla mümkün olmaktadır. Ayrıca, karar kendisinde sadece pragmatist bir adımı temsil eder. Bu davanın uyarlanması hareketin kitleler tarafından milliyetçi bir siyasi örgüt olarak algılanmasını sağlamakla birlikte, ikinci bir etki olarak böyle bir davayla VV kendisine hegemonya-hegemonya karşıtı ilişkisi sağlamaktadır.

Kosova'da “*organik kriz*” durumunun protesto veya farklı bir biçimde yeterince açıklığa kavuşmadığı durumda, İspanya'daki bu durum ‘15M’ veya ‘*Indignados*’ hareketiyle başkaldıran iradenin ifadesiyle açıkça ortaya kondu. İspanyol toplumundaki organik kriz durumunun bir unsur da önemlidir, yani geniş Avrupa çapında meydana gelen neo-liberal hegemonik krizle ilgilidir ve bu krizin “*post-factum*”u olarak gelişir. Bu nedenle genel eğilim olma özelliğini taşır. Dahası, söz konusu hareketlerin kurulduğu habituslardan gelen farklılıkların yanı sıra, her iki hareket de aynı siyasi olguların, yani “*organik kriz*”in sonuçlarını temsil eder. İspanya'da rejimin neoliberal hegemonyası ‘Franko sonrası’ rejim ile sonuçlanırken, Kosova'da neo-liberalizm ideolojik bir tek-boyutçuluk ortaya çıkardı. Kosova’nın bağlamında, neoliberalizm ideolojiden daha fazlası olmuş, devlete yönlendiren ideolojik değerlerin özelliklerini kazanmıştır. Hegemonik bir ideoloji olmanın ötesine geçmiş, devletin siyasi yönelimi ile sonuçlanmıştır. İspanya bağlamında, mevcut neo-liberal siyasi düzende halkla ilişkisini koparmış; “*la casta*” ve “*gentes*” arasındaki kopuşa olanak sağlamaktadır. Araştırmada örnek olarak kullanılmış hareketler gibi anti-hegemonik örgütün varlığını mümkün kılan olgu, yapısal memnuniyetsizliğin birikmesine neden oldu.

PODEMOS örneğinde hegemonya-karşıtı bir örgütün eklemlenmesi, siyasi habitusun daha verimli olduğu anlamına gelir. Başka bir ifadeyle, İspanya yerleşik bir siyasi-ideolojik tartışma geleneği olan bir ülkeyi temsil ettiği için, bir toplumsal hareket

için daha verimli ve uygun bir ortamdı. Oysa VV örneğinde, ideolojik tartışmaya dayanarak toplumsal “bölünme”(cleavage) oluşturabilen bir söylemi eklemlemesi daha zordu. Hareketlerin farklı toplumsal ortamlarda uyarlamaları sistem karşıtı analizlerine etki perspektifinden incelenmelidir. PODEMOS örneğinde hareket partisinin sistem-karşıtı söyleminin çekirdeği olarak “*la casta*” ve “*los gentes*” arasında siyasi olarak inşa edilmiş bir bölünmeyi kabul etti. Bu toplumsal bölünmenin varlığı, tarihsel süreç içindeki antagonist grupların faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır.(Casanova, 1983). Bu nedenle PODEMOS'un sistem karşıtı söylemi, İspanya toplumunun birikmiş siyasi-ideolojik değerleri ile yükseldi. VV hareketi tarafından bu tür değerler hakkında siyasi bir söylem yaratmak, politik-ideolojik geleneklerin eksikliğinden dolayı neredeyse imkansızdı. Dahası, siyasal-ideolojik geleneklerden kaynaklanan '*seçkinler*' ile '*kitleler*' arasında böyle bir ayırım yoktu. Açıkça belirtildiği üzere, VV'nin kurulduğu siyasi habitus, siyasi-ideolojik düşünce gelişimini kısır bir zeminde temsil ediyor. Aşağı yukarı Kosova, ideolojik tartışmanın, siyasi ‘bölünmelerin’ henüz gerçekleşmediği bir ortama denk düşmektedir.

Bir yandan Kosova'nın organik krizin koşullarında, ideolojik olarak inşa edilmiş bir “*bölünme*”nin kurulmasını amaçlayan bir siyasi söylem kurulması zor bir girişim gibi görünmüştür. Bundan dolayı, VV hareketi tarafından eklemlenen sistem-karşıtı söylem, eski bir sistem karşıtı söylem türünü temsil eder. Bu, millet gibi kategori üzerine kuramsallaştırma yoluyla bir tür sistem karşıtı söyleme ulaşmaktır. Daha önce açıklandığı gibi, VV projesi net ideolojik bölünmeler öncesi inşa edilmiş bir projeyi temsil ediyor. Eski bir model olan bölünme, ulusal ve ulusal olmayan, milliyetçi ve hain gibi kategorilerin ayrılmasıyla ortaya çıktı. Diğer yandan, PODEMOS 'un uyarladığı bölünme, siyasi ve ideolojik yönelime dayalı bir başarıyı temsil ediyor. İspanya tarihinde birikmiş olan siyasi-ideolojik çelişkilerin yeniden dile getirilmeye çalışan bir eklemlenmedir. Oysa VV örneğinde hareket, ideolojik-siyasi eklemlenme yoluyla elde

edilen bölünmeyi sağlamak için yaratıcı bir yaklaşım benimsememişti. Böyle bir adım VV'yi dönüştürücü bir otorite olarak işaretlerdi, ancak Kosova'nın siyasi gerçekliği için tamamen klasik bir bölünmeyi içselleştirdi.

Sonuç olarak, hareketlerin temeli açıklanırken, her iki hareket de derin bir yapısal krizin göstergesi olarak veya 'Gramsci'nin terimleriyle' organik krizin göstergeleri olarak algılanmalıdır. Bu tür bir kriz her zaman '*anti-hegemonik eklemlenme*' olasılığına işaret etmektedir. Benzer şekilde, VV içindeki Marksist eylemci grupların bir alt-eklemlenmesi, hareketin varlığını devrimin "*praksisi*" olarak değerlendirmektedir (Pula, 2005, 4). Hareket, sömürge karşıtı gündemle ortaya çıkıyor ve UNMIK gibi dış bir yapının varlığına meydan okuyor. Kosova'daki organik krizin panzehiri, sömürgecilik karşıtı bir gündem olarak 'klasik ve yaratıcı olmayan bölünme' planlanırken; İspanya'da organik krizin durumda, ortak hegemonya cephesini geliştirmek için daha fazla yönetsel bilgi peşine düşüldü. Sonuç olarak, PODEMOS farklı toplumsal gruplardan oluşan daha karmaşık bir ittifakı temsil etmekle birlikte, toplumsal girişimcilik düzeyinde, daha yetenekli bir yönetim ve stratejik korumayı gerektiriyor. Bu nedenle, PODEMOS gerçek bir hareketi temsil eder çünkü yaklaşımını yalnızca belirli bir kategoriye veya özneye uyarlamamaktadır. Diğer yandan, sömürge karşıtı bir gündeme dayanan, hegemonya karşıtı bir örgüt modeli olarak VV, özneyi belirleyici olarak tanıyan bir paradigmaya gömüldü. VV'nin öznesi, milliyetçi eğilimler tarafından harekete geçirilen eylemci veya vatandaşdır.

4.1. Memnuniyetsizliğin Yönetimi: Hegemonikleşme Sanatı

Söz konusu araştırma hareketler organik krizin ürünü oldukları yahut yapısal memnuniyetsizlik olgusunu temsil ettikleri gerçeğiyle birlikte, bu iki hareketin araştırılmasının önemli bir yönü bu hegemonya-karşıtı örgütlerin yönetim modeli ile sınırlandırılmalıdır. Daha spesifik olarak, mevcut yapısal memnuniyetsizliğin yönetimi

ile uğraşması gerekmektedir. Yönetim perspektifi ele aldığı anda, siyasi projelerin özneye yaklaşımını değerlendirmek, ‘her toplumsal kategoriye açık mı yahut daha pragmatik bir şekilde yönetiliyor mu?’ sorusu ile gerçekleştirilebilir. Dahası, ‘projelere hareket içindeki düşünce ile ilgili organik bir yönetim modeli mi yol açar?’ sorusu da olabilir. Bu açıdan, önceki bölümlerde açıklandığı gibi, VV ve PODEMOS'un her ikisinin de farklı toplulukları çekmek için, açık bir yaklaşım benimsediğini düşünüyorum. Bu nedenle, iki hareket, ‘tek öznel’ gerçekliğin üstesinden gelen ve ‘öznelerin çoğalmasını’ kabul eden bir yaklaşım izlemiştir. Böyle bir yönetim modeli “*post-Marksizm*”nin etkisi altında olan bir kriz yönetimi yaklaşımı olarak adlandırılabilir. Ancak, VV'nin sorguladığı davayı eski tip sömürge karşıtı hareket konumuna sokması nedeniyle iki örnek arasında farklılaşma göstermektedir. Bu tür hareketler ifadenin temelinde belirli bir kategori veya özneyi görmektedir, yani VV'nin durumunda, özneyi yönlendiren milliyetçi eğilimlerdir. VV'nin örgütlenmesindeki çelişkiler bu noktada sona ermez çünkü hareket, ‘*tek öznenin*’ bir kategorisinin oluşturduğu eski bir hareket olmakla birlikte, çeşitli toplumsallıklara yönelik açık bir yaklaşım benimsemiştir. Daha doğrusu, memnuniyetsizliği yönetme olarak karşıt-yaklaşımları uzlaştırma çabasında, VV'yi tamamen pragmatik bir yaklaşıma sokmuştur. Hareket, kendi kaderini tayin etmekle çelişen eylemciyi kabul ettiğinde bu çatlak daha da derinleşiyor. PODEMOS çalışmasında, hareket, halk kitlelerine dayanan ve liderlerle kişiselleştirilmemiş bir mekanizmadır. Sonuç olarak, PODEMOS hareketi siyasi eklemlenmeye farklı kategorilerin öznesini dahil etme eğilimindedir. Bu nedenle hareket-partisin eklemlenmesinde bir tür “bilinmeyen özne”yi baştan çıkarma eğilimindedir. Buna ek olarak PODEMOS, krizin kurumsallaşması için bir mekanizma görevi gören, açık bir altyapıya özneye ilgili açık bir strateji ile eklemlenmesini geliştiren bir ‘*civic*’ toplum işaret ediyor.

Söz konusu hareketlerin, yönetim alternatifleri inşa ederken izledikleri yaklaşımla da ele alınmalıdır. Özellikle mevcut hegemonya mücadelesine ‘karşı-bloklar’ inşa etmek için dış ittifaklar(hareket dışı) ile ilişkileri bu kapsamdadır. VV durumunda, hareket taraflar ya da sivil toplum gruplarıyla ittifaklar kurmaya açıktı. Ancak, VV durumunda dikkat edilmesi gereken, bu ittifakların, ittifak sonrasında kendi özgün özelliklerini korudukları iki eşit unsurun birliği şeklinde gerçekleşmemesidir. Ancak, VV durumunda dikkat edilmesi gereken, bu ittifakların, ittifak sonrasında kendi özgün özelliklerini korudukları iki eşit unsurun birliği şeklinde gerçekleşmemesidir. VV bağlamında bu ittifaklar, esas olarak pragmatik bir yaklaşımla gerçekleştirilen bir içe içe geçme şeklinde yapılmaktadır. Dahası, VV'nin dış ittifaklar ile olan bu ilişkisi, hareketi diğer taraflara veya gruplara karşı dönüştürücü otorite olarak kavradığı için, her zaman bu ilişki dengesizdi. Böyle bir ilişkisel yaklaşım, hareketin '*etik-ahlaki*' otorite olarak, yani mevcut iktidara karşı direnç sağlayabilecek tek otorite olarak algılanmasıyla oluşturulur. PODEMOS durumunda, mevcut hegemonyaya meydan okuma çabaları sırasında hareket, çeşitli sivil örgütler veya girişimlerin, her grubun kendi içinde varlığını tanıyan bir ittifak biçiminde, bir araya gelmesini kabul etti. İspanya'da 2015 seçimlerinde Madrid, Barselona ve diğer birçok belediye için adaylar bu modele göre belirlendi ve bu da zaferi getirdi. Bu yaklaşımla PODEMOS, çok çeşitli bir hegemonya karşıtı blok oluşturdu. VV yaklaşımında ise, VV'ye hegemonya-karşıtı faaliyette bulunabilecek tek blok olarak tanıyan koalisyonlara açıktır. Bu bağlamda, VV pragmatik olarak seçilen diğer unsurları emerken, PODEMOS açık bir hegemonya-karşıtı bloğu temsil eder.

Bu analizde, VV ve PODEMOS'un hareket içindeki karar alma modelini de belirlemiş “bilinmeyen öznenin” rolünün ele alınması gerekir. Başlangıçta, VV hareketinde, birkaç kişiyle sınırlı ve merkezleşmiş bir karar alma modeli izlendi. Yani, hareket aynı zamanda 10. konseyi VV'nin beynini temsil eden bir kurum olarak

benimser. Bu gövde eski tip hareketlere aittir ve hareket içindeki teknokratik gruptan örgütlenen faaliyet fikrini andırır. Bu yönetim modeli Lenin'in devrimci eylem planlamasını profesyonel devrimciler grubu ile sınırlandıran daraltıcı fikrinden etkilenmiştir. Bu açıdan bakıldığında, PODEMOS, karar alma sürecinde içerisindeki özne için hayati bir rol oynayan radikal-demokratik bir hareketi temsil eder. Bu anlamda, VV hareketi içerisinde karar verme süreci yukarıdan aşağıya doğru şekillenir. Aksine, PODEMOS'un yönetim modeli, hareketin öznenin iradesinden şekillenen bir eylemci kitlesini temsil ettiği için zıt biçimdedir.

Özetlemek gerekirse, VV ve PODEMOS, klasik veya ortodoks bir Marksizm paradigmasının üstesinden gelmenin gerekliliğini kabul eden, her öznen kategorisini kuşatıcı bir modeli benimsemişlerdir. Özellikle, örneklerinin gelişiminde öznenin tek kategori olma fikri söz konusu değil, dolayısıyla her iki hareket de, *Marksizm-sonrası* bir teoriye varılan tartışma ve fikirlerin sonucu olarak ortaya çıkan '*öznenin çokluğunu*' tanıyan bir yaklaşım uyguluyor. Bu yaklaşım aynı zamanda klasik bir hegemonya-karşıtı faaliyet fikrinin, bir hegemonya-karşıtı blok inşa etmek için ideal bir form olarak 'stratejik örgütlenme' fikrinin üstesinden gelmeyi de temsil eder. Bu nedenle, siyasi bir nesnede birleşmiş olan bu çeşitli hegemonya-karşıtı blok, VV ve PODEMOS'ta uygulanmaya çalışılmıştır. Bu hareketlerin yer aldığı siyasal habituslardan gelen farklılıkların ötesinde, VV örneğinde bu hegemonizasyon modeli de ek bir özellik paylaşıyor. Bir yandan VV hareketi, üzerine kurduğu özne olarak bir kategoriye yer vermesi gerekirdi. Öte yandan, yine pragmatik motiflerle, birlikte 'genişleme yaklaşımını' benimseyerek diğer kategorilere de uyarladı. Bu adım hareketi 'eklektik' bir tavırda değil, çelişkili ve zararlı bir çoğulculuk içinde bıraktı. PODEMOS örneğinde ise, ilk günlerden itibaren hareket, öznelere, gruplara vb. ilişkin kapsayıcı bir yaklaşım içinde yapısal memnuniyetsizliği hegemonize etmeye ya da yönetmeye çalışıyordu; yeni hegemonik bloğu inşa etmeyi amaçlayan bir yaklaşımdı. Nihayetinde VV,

hareketlerin eski tipine denk düşen, elitlerin pragmatik karar verme mekanizması ve zararlı çeşitliliğe dalmış politik bir örgütlenmesini temsil ediyor. Öte yandan PODEMOS, tabana, çeşitliliğe açık olan hareketlere ve sürekli oluşum sürecine dayanan bir hareket.

4.2. Partileşmenin İki Modeli

Bu hareketleri ele alınışı, söz konusu örneklerin takip ettiği partileşme modeli söz konusu olmalıdır. Bu, parti-öncesi duruşlarından başlayarak kurumsallaşma sürecine kadar, onları siyasi sürecin yadsınamaz gerçekleri olarak güçlendiren bir süreçtir. Genel bakış açısından iki örnek belirli bağlamlarda kurulduklarından dolayı, birbirleriyle karşılaştırma için özellikle parti-öncesi durumlarına bakılmalıdır. Her ne kadar bir biçimde VV, halkın organik memnuniyetsizliğini içerdiğini iddia etse de, hareket partileşme öncesi duruşta, hareket tamamen hiyerarşik organlarla örgütlendiği ve az sayıda insan tarafından yönlendirildiği için, toplumsal ya da öznenin faaliyetlerinden oluşturmaktan ziyade daha yapısal bir gerçeğe aittir. PODEMOS'un 'parti öncesi' durumu, bazı kişilerden oluşan ve merkezi olmayan bir durum olduğundan, tamamen başka bir biçimde gelişmiştir. Diğer bir söyleyişle, parti-öncesi durumdaki PODEMOS, organik krizin ürünü olan ve memnuniyetsiz öznelerin faaliyeti sonucu ortaya çıkan bir hareketi temsil etmişti. Dolayısıyla, PODEMOS, partinin boyutunu '15 M' toplumsal hareketine eklemek için bir girişim olarak karşımıza çıkıyor ve özneye vurgu yapılan bir hareketi temsil etmişti.

Yukarıda belirtildiği üzere, VV'nin 'parti öncesi' duruşu yapılandırılmış olarak tanımlanabilir. Hareketin ilk analizini hatırlarsak, hareketin neredeyse daha fazla özneye açık olması gerektiği iddia edilebilir. Yani, öznenin dezartikülasyon durumunun panzehiri olarak bir girişim olduğu için özneye açık bir yaklaşımın benimsemesini anlaşılır olacaktır. Bu anlamda, böyle bir misyon talep eden hareket, özne-yapı

bağlantısı kurma biçimi olarak temsil fikrini sorgulamalıydı çünkü mevcut sistem yapay bir temsil modeli üzerine kuruludur. Hareket, öznenin alması gereken rolü işaret eden savunuculuk modelini takip etmek zorunda kalacaktı. Sonuç olarak, “eylemcilerin iradesi” ni ya da özneleri tanıyan ve inşa eden açık bir model tarafından örgütlenmiş olması gerekirdi. Ancak, faaliyetin ilk günlerinden beri, VV, iç düzenleme açısından net bir hiyerarşik yöntem benimsemiş olması anlamında yapısal bir şekilde geliştirilmiştir. Dahası, hareketin gelişimi az sayıda insandan oluşan bir organda toplanmıştır. Bu anlamda hareket, özneyi 'uyandırma' girişimini temsil etse de, onunla ilişki kurma konusunda başka bir yaklaşımı da benimsememişti.

Örgütlenme aşamalarına bakıldığında, VV iki aşamaya ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, kurum-dışı örgütlenme, sokaklarda siyaset yürüten siyasal bir kurum olarak örgütlenmedir ve sistem-karşıtı bir hareket olarak örgütlenme dönemidir. İkinci aşama veya VV hareketinin kurumlardaki genişlemesi, kurumlara yönelik iç ve dış yaklaşımların diyalektik bir mantıkla benimsendiği, tamamlayıcı mantık içinde geliştirilmiştir. Siyaset –oluşturma süreci daha eksiksiz bir planını geliştirmek için, sistem-karşıtı bir hareket olarak 5 yıllık kurumlar-dışında faaliyetlerin örgütlenmesi ihtiyacı vardı. KAN'dan VV'ye dönüşüm argümanı yeterince açıklanmadığı gibi, benzer anlamda seçimlere katılma kararının arkasındaki nedenler de hala belirsizliğini korunmaktadır. Hareketin partileşme sürecini başlatma kararı, geçmişte geliştirilen faaliyeti terk edecek bir yaklaşımın uyarlanması anlamına gelmez. Ayrıca, tarihsel arka planda bir kırılma yoktur; aksine bu karar, esas olarak mevcut değer temeline dayanan hareketin faaliyetinin genişlemesini temsil eder. Bundan daha fazlası, bu karar diyalektik eylem yöntemini tamamlama bakımından analiz edilmelidir. Kurumlar, içerisinde verdiği katkılarla ve sokak yoluyla oluşturulan bütünlükten, eylem ve tartışma, şiddet ve diyalog arasındaki bütünlükten görülmelidir. Bu argüman ışığında, bu karar hareketin girişimciliğini tamamlar, karşıt-unsurları hegemonik bir versiyonda

siyasal eklemlenmenin yeniden ortaya çıkması için birleştirir. Hareket başlangıçta, yani ilk dönemde, rekabetin başarılı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacak bir organizasyonel altyapı inşa etme zorunluluğu olarak geliştirilmiştir. Ayrıca ele alınırken önemli bir unsur, savaş sonrası "*organik kriz*" zamanında seçimlerde yer alma hareketinin isteksizliği olması gerekir çünkü seçime katılmadığı için krizin kurumsallaştırma kabiliyetinin eksikliği VV içinde ortaya çıktı. Hatırlaması gereken, hareketin lideri bu dönemi siyasi eklemlenmenin gelişimi için ideal ortam olarak kabul etmiştir. Sömürgeci rejimin organik krizine karşı, hareket siyasi partiye de dönüşme fikrini eklemliyordu. Bu tartışma açısından, VV'nin üç aşamalı gelişme-modelini bildiği sonucuna varabiliriz. Başlangıç, memnuniyetsizliği ortaya çıkaran ve hareketin temelini oluşturan '*organik kriz*' durumudur. İkincisi, kendi içinde krize eşdeğer olmayan, ancak sadece memnuniyetsizliğin kanunlaştırması sayesinde onu araçsallaştıran bir kurum olarak VV sürecidir. Üçüncüsü, hareket ile kriz arasındaki ilişkinin organik bir tür üzerinde kurulmamış olması nedeniyle, krizin kurumsallaşması anlamına gelmeyen VV'nin partileşme yahut kurumsallaşması dönemi. VV liderlerinin makalelerinin analizini incelereyrek hareket ve ana dava arasındaki bu araçsal ilişki çıkarılabilir. Sonuç olarak, VV hareketi yapısal krizlerin organik bir tezahürünü belirtmiyor, yani bu, krizin araçsallaştırılması yoluyla hareket-partisinin siyasi süreçte kendi yerini yaratmak için çaba gösteren bir örgüte denk düşer. Üçüncü, yani 2010'un ortasında başlayan partileşme aşamasında, Kosova'nın bağımsızlığını ilan ederek sistem kendi meşruiyetini tekrar kazanabildi, daha doğrusu mevcut memnuniyetsizliği özümseyebildi. Bu durumda, hareket-partisi faaliyeti canlandırmak için başka bir otantik kriz üretmeye uğraşması gerekmektedir. Hatırlanmalıdır ki, hareket geç bir dönemde partileşmeye başladı, yani VV'nin UNMIK rejiminin yaşadığı "organik krizleri" kullanmadığı tarihte partileşme başlatıldı. Bu yaklaşım, VV'ye, sistemin "organik kriz" yaşadığı dönemde partileşmeyi reddettiği için sistemin mevcut durumu üzerindeki kontrolünü yeniden

kazandırdı. Sonuç olarak, kurumların içindeki memnuniyetsizliği kanalizasyon etmek gerektiğinde VV, bir anarşist tutumla, iktidarın önünde tamamen zıt bir pozisyon almıştır. Bu yanlış zamanlama, mevcut hegemonyayı canlandırması için imkanlar verdiği nedeniyle VV'ye zarar verdi.

PODEMOS örneğinde, hareket, VV'ninkinden başka bir gelişme yolu izlemiştir. Bu perspektiften hareket, VV'den tamamen farklı bir örgütlenmeyi temsil ediyor. Hareket partisi, toplumda netleşen organik bir krizin sonucu olarak ortaya çıkar. Yani, 'bilinmeyen özne'nin '15 M' dönemindeki etkinliği, İspanya'daki neo-liberal rejimin yaşadığı derin krizi açıkça ortaya koydu. Yukarıda açıklanmış belirtilenlerden yola çıkarak, PODEMOS, tabana dayalı bir hareketi temsil eder ve ayrıca, sadece birkaç liderler tarafından sıkıştırılan dar organlarda yapılanmayı kabul etmemiştir. PODEMOS hareketi ilk günlerden itibaren esnek ve merkezi olmayan bir gelişim biçimini kabul etmiştir. Ayrıca, kelimelerle ifade edilmesi gereken en büyük fark, PODEMOS 'iki aşamalı' model yoluyla geliştirilmiştir. Başlangıçta, özne tarafından '15 M' veya 'indignados' (öfkeli) olarak düzenlenen serbest reaksiyon biçiminde ortaya çıktığı dönem ilk aşamadır. İkinci aşamada, PODEMOS nihayetinde krizin meşrulaşması için bir proje ve kriz durumunu kurumsallaştırma girişimi olarak gelmiştir. Bu şekilde hareket, organik krizin toplumsal bir hareketle meşrulaştırmayla birlikte, kurumsallaşması için çabalayan bu iki aşamalı model ile geliştirilmiştir. Ayrıca, PODEMOS herhangi bir aşamasında organize bir toplumsal girişim olarak 'özne' temelli bir modele sahiptir. Söz konusu partileşme sürecinde bile, eylemci hareket-partisinin gelişiminde mühim bir rol oynamaktadır. VV örneğinin aksine, hareket-partisi daha hızlı gelişti çünkü aynı zamanda krizin siyasi yapısına karşı örgütlenme ve krizin kurumsallaşması için ikili bir girişim olarak geliştirildi. Dahası, hareket partisi 2015 Avrupa seçimlerinden sadece birkaç ay önce meydana gelmesiyle birlikte başarılı oldu. Bu noktada, PODEMOS'un memnuniyetsizliği yönetme sanatı, krizin

kurumsallaşması için doğrudan girişim anlamına gelirken; VV durumunda, hareketi kurumsal gerçekliğe getirme girişimidir. Dolayısıyla, VV'nin kurumsallaşma süreci “krizin kurumsallaştırılması” olarak adlandırılan şeye indirgenemez ve VV'nin krizle ilgili karşılıklı anlayışı yanlış sonuca ulaşmıştır. Kuşkusuz, organik kriz, hareketin kurulduğu bir alan yarattı, ancak VV'den çıkan durumun yönetimi modeli sayesinde organizasyonun krizle birleşmesi asla yaşanmadı. Tam da böyle bir yaklaşım, hareket ve eylemci arasında kırılmaz bir bağ kurulmasına yardımcı oldu ve hareket krize eşdeğer hale getirdi. Daha doğrusu, yalnızca öznenin kendi faaliyetinin büyümesinde değil, öznenin uyanışını savunarak. Ancak, aynı zamanda öznenin kendisi tarafından siyasi süreçte alınması gereken rol ve iktidar veya yapıyla yüzleşme fırsatlarının bilişsel farkındalığının artması olarak da anlaşılabilir bir uyanış olarak.

Nihayetinde, bu hareketlerde partileşme süreci farklı şekillerde ortaya çıktı. VV örneğinde, hareket, krizin ilk adımından hemen sonra kurumsallaşmaya başlamadığı için, üç aşamalı bir partileşme süreci geliştirirken; PODEMOS hızlı kurumsallaşmayı kabul eden bir proje olarak geldi. Bu anlamda, VV'nin çıkışı, hegemonik bloğun inşa edilmesi süreciyle başlar. Daha açık bir şekilde, kuruluş dönemi boyunca hareketi sistemin dışında sürdürme kararı yanlış yönlendiricidir çünkü sisteme memnuniyetsizliği absorbe etme ve böylece *kendisini 'organik kriz'*den çıkarma fırsatı verir.

4.3. Özneye Yönelik İki Yaklaşım

Yukarıdaki açıklandığı gibi, bu araştırmanın iki örnekleri özne veya eylemci yönelik farklı yaklaşımlar izlemiştir. Söz konusu olan özneye yönelik farklı yaklaşımlar, hareketler arasındaki önemli farklılıklardan biri ortaya çıkabilir. VV ‘öznenin disartiküleşmesi’ meydan okuyacak bir hareket olarak ortaya çıkmasına rağmen hareketi ilk günden beri seçkinleştirme eğilimleri üzerine geliştirmektedir ve gelişimi liderlik

yönünde bir eğilim ile şekillenmiştir. Oysa PODEMOS özne veya eylemciyle yakın temasta bulunmuştur. Dahası, *'bilinmeyen özne'* ile temasa geçme eğiliminde olan bir örgüt olarak incelenmesi gerekmektedir.

VV oluşturma konusu ilgili açıklamada, özneyi belirgin olmayan bir konuma sokan organik bir krizin neden olduğu düşünülmektedir. Hareketinin özne ile olan ilişkisi, mevcut karşı-hegemonik yaklaşımıyla belirlenmişti. Dahası, hareketinin özne ile olan ilişkisi, mevcut karşı-hegemonik yaklaşımıyla belirlendi. Bu nedenle, bu koşullardaki sistem karşıtı durum VV'yi özne ile yakın bir ilişkiye sokmuştu, yani böyle bir iliş sayesinde öznenin 'uyanışının' mümkün olabileceğine inanılmıştır. Bir eklemlenme anı olarak VV'nin bu ilişkisi hareketin liderinin notlarında da görülmektedir. Albin Kurti, VV hareketinin Kosova toplumunda ilk KLA'dan sonra ikinci eklemlenme anı olduğuna inanmıştı ve harekete bir “açıklayıcı göstergenin” rolünü veriyor. VV özneyi uyandıran kurum olmayı amaçlamaktadır. Ancak araştırmada benimsediği yaklaşım VV'nin özne ile ilişkisine daha pratik bir şekilde ışık tutmaya çalışmaktadır. Bu bağlantı, harekete ilişkin tartışmalarda ve kesin olarak karar alma sürecinde özneye verilen rolü sorgulayarak analiz etmeye çalışmaktadır. Gelişiminin iki aşamasında VV hareketi, sistem-karşıtı hareket sırasında bile ve partileşme döneminde öznenin faaliyetiyle ilgili açık bir yaklaşım benimsememişti.

VV örneğinde, hareket ve özne arasındaki bu ilişki iki taraflı ve dengeli olmadığı söylenebilir. Hareket, anarşist girişimcilik duygusundan dolayı tehlikeli örgütlenmeler arasında sıralanmıştı, fakat öznenin rolü açısından dönüştürücü otoritenin özelliğini taşınmamıştı. VV, terk edilmiş bir davayı(cause) dile getirmektedir, ancak söylem geliştirme sürecinde önemli aktör olan özne, mevcut hegemonya modelinde olduğu gibi siyaset düzeyde bağlantısızdır, yani hareket kurulduğu hiyerarşik mantığından dolayı seçkinleştirme döngüsü izlemiştir. VV gelişim için bir yol haritası olarak bir liderlik

modeli ve hareketin geleceğini belirleyen kurum olarak görev yapan 10. Konsey gibi kurumları da uyarlamıştır. Bu nedenle, hareket alt-yapısında yer alan *'bilinmeyen özneyle'* zayıf bir bağlantı geliştirmiştir. VV'nin özneyi harekete geçirmek için bir otorite veya mekanizma olarak görüldüğü, ancak özne veya eylemci tarafından sürekli olarak şekillendirilmiş bir vücut değildi. Dolayısıyla, VV'in analizinin içerisindeki bu "uyanış", öznenin sadece performans rolünün etkinleştirilmesini temsil eder. Bir eklemlenme kurumu olarak VV örgütünün öznenin iradesine ulaşmak için, yani dengeli bir ilişki kurmak için çeşitli yollar bulması gerekir. Hareket, kendi içinde dönüştürme yeteneğine sahip olmadığı için özne "uyanış" gerekli olan bir kategori değil ve bu yüzden araştırma VV hareketinin özneyle olan ilişkisini araçsal açıdan düşünmektedir.

PODEMOS hareketinin özneyle bağlantısı çok daha zengin ve çok boyutludur. Hareket-partisi neo-liberal İspanyol rejiminin organik krizine doğru yansıtıcı siyasi eklemlenme olarak görünüyor. Daha doğrusu, hareketi siyasetin profesyonelleşmesi olgusuna karşı bir eleştirel adımdır ve bu olgunun nedeni, kendi siyasi topluluğunun gelişmelerinden dışlanmış olan öznenin tehlikeli bir durumda olmasıdır. Neoliberal hegemonya altındaki toplumsal-solcu eklemlenmenin geri kalanını eklediğimizde, öznenin terk edilmişlik görüntüsünün tamamı ortaya çıkar, yani öznenin yalnız bırakıldığı olgusu ortaya çıkmaktadır. Bu koşullar altında, hareket-partisi, halkın yapısal memnuniyetsizliğinden kaynaklı, düşük profilli bir örgütlenme olarak görünür. PODEMOS, özneyi içeren kurumlar oluşturdu ve sürekli özneyle iki yönlü ilişkiyle gelişmektedir, yani diyalektik bir ilişki içinde gelişmektedir. Bu nedenle, PODEMOS hareketinin özneye yaklaşımı, *'öz-merkezci'* paradigmayı temsil ederken; VV, gelişim sürecindeki öznenin rolünü görmezden gelmektedir. Sonuç olarak, bu hareketlerin her ikisi de özne ile ilişki perspektifinden farklılık gösterir.

VV, öznenin siyasi gelişime katılımını “oy kullanma” gibi geleneksel katılıma indirgemıştır, sürecin tamamen biçimsel olduğu ve ayrıca dar lider gruplarının etkisinde olduğu açıktır. Bu nedenle, VV, ‘kendi kaderini tayin etme’ gibi terk edilmiş bir fikri dile getirmesine rağmen, hareket Kurti "en yüksek siyasi uğrak" olarak adlandırdığı gerçeği temsil etmemektedir. Bu siyasi eklemlerde, ‘vasıfsız özne’ yeniden bir yapının iradesine maruz kalmıştır ve durumsal olarak aktifleştirmiş özne bir dönüşüm anı temsil etmez. Dahası, açık görülüyor ki VV örneğinde özne-yapı ilişkisi araçsallaştırıcı bir mantıkla inşa etmiştir. “Disartiküleleşme durumu”nu hedef alan siyasi gündem, öznenin bir düşünce ufku, hareketin gelişimini şekillendirebilecek bir otorite olarak tanınmasını mutlaka içermelidir. Aksine, karar verme süreçlerini siyasi seçkinlerle sınırlayan bu disartiküleleşme durumuna karşı sadece özneye açık bir yaklaşımla itiraz edilmesi gerekiyordu. Radikal bir gündem, öznenin toplumdaki gelişmelere katılımını onaylamak zorundaydı.

4.4. Hareketin Projelerinin Değerlendirilmesi

Bu araştırmada örnek olarak kullanılmış hareketlerin yahut vaka çalışmalarının projeleri benzer olmayan iki program sunmaktadır. Bu vakaların organik krizin karşı projeleri olarak taşıdıkları önemli farklılıkların göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünürüm. Prensipte olarak, her ikisi de mevcut sistemin ‘geçiş yolunu’(exile way) inşa etmeyi amaçlayan projeleri temsil ediyor, yani sistem-karşıtı projelerin dönüşümü tek yol veya ideal olarak algılamakla birlikte, bu girişimi örgütlenme düzeyinde önemli değişiklikler taşımaktadır. VV projesi, VV'yi ana dava konusunda, belirsizleştiren çelişkili bir çoğulluğa tabi olduğu için önemli yahut dönüştürücü proje değildir. VV projesi daha çok mikro-proje olarak iktidara gelmeyi hedefleyen geleneksel bir planı temsil eder, yani kendisini bir 'iktidara yürüten kurum'a dönüştürdüğü için, asıl makro-dönüştürmeyi terk etmiştir. PODEMOS hareketinde ise proje, eklektik bir model

sayesinde farklılıkları absorbe eden dönüşümsel bir eklemlenmeyi temsil etmektedir. Bunun devamı, durumun şekillendirildiği otorite olarak özneyi merkezi role yerleştiren bir eklemlenmeyi ortaya koymaktadır. Hareketin projelerinin son değerlendirmesi, araştırmanın bulgularını eleştirel bir tasavvurla, öznenin bütününe ışık tutmayı amaçlamaktadır. Daha doğrusu bu, hareketin mevcut politik rejimle olan ilişkisini, iktidar karşıtı söylem kurma yaklaşımlarını, hareketlerin ideal aşama olarak gördüğü çözümü ve politika-oluşturma sürecinde uyguladıkları uygulamaları anlatmayı amaçlamaktadır.

4.4.1. Mikro-Eklemlenme: VETEVENDOSJE

Bütün olarak VV, kendisini öznenin disartiküleşmesinin panzehirini ortaya çıkarma misyonuna adanmış, bir sistem karşıtı örgütü temsil eder. Dolayısıyla VV Projesi, hareketin faaliyetiyle, öznenin iradesine dayanacak yeni bir yönetim düzeni yaratılacağına inanıyordu. Resmi söylemlerinde ilan ettiği bu girişimin temelinde 'dönüşme' vardı. Bu 'dönüşme' içeriği tam olarak anlaşılır halde değildi, çünkü hareket 'praksis' gelişme olarak 'zararlı çeşitlilik' olarak nitelendirdiğim olguyla ilgiliydi. Bu koşullarda, VV projesi özünde 'çok başlı' bir varlıktır, ve bu sisteme yaklaşımdan başlayarak, hareketin izlediği yöntemler, uygulamalar ve dolayısıyla nihai çözüm bunun kapsamındadır. Bu nedenle, bu zararlı çeşitlilik olgusunu, genel olarak hareketin faaliyetini oluşturan etkiler anlamında analiz edelim.

VV'nin sisteme yönelik yaklaşımı, bazı ana liderlerin analizine göre değişiklik göstermektedir. Hareketin ideal- teşebbüsün temel analizlerinden biri, girişimciliğin sisteme karşı aktif, şiddetli ve çatışmalı olması gerektiğini doğrular. Bu, hiper-aktivizm

amacına ulaşmak için gerekli bir yöntem olarak yahut girişimciliğin bir modeli olarak düşünülebilir. Hareket içindeki başka birçok güçlü alternatif analizde, hareket, devrim gibi kavramları kullanarak VV'yi devlet otoritesi ile yıkıcı bir ilişki tarzına yerleştiren bir anarşist model aracılığıyla rasyonalize edilmektedir. Buna ek olarak, bu çelişkileri, hareketin etkinliği içinde uyması gereken uygulamalar, özellikle de kullanılması gereken araçlar veya hareket içindeki özneye önerilmesi gereken rol üzerine yapılan tartışmalarda da görmüş oldular. Hareketin ortaya koyduğu resmi söylem içerisinde, özne-nesne ilişkisinin, diyalektik bir biçimde, hareket ile eylemciler arasındaki ilişkinin iki taraflı bir ilişki olduğu şeklinde sistemleştirilmesi gerektiği iddia edilmektedir. Bu ilişki, hareketi yalnızca öznenin faaliyetini dönüştüren bir mekanizma olarak tanımakla kalmayıp, aynı zamanda niteliksiz öznenin, politik gelişimini katılımla olgunlaştırma yeteneğini tanımaktadır. Hareketin lideri tarafından ilan edilen bu yaklaşım çelişkili bir bulgudur. Profesyonel bir ekleme organı olan, hareketin içindeki ön-üyelî konseyin rolü açısından bu bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konsey, hareketin gelişim sürecini planlamakla meşgul olan organ olarak hizmet etmektedir ve öznenin çok ayrı ve tabandaki özne ile iki yönlü temas modelinden çok uzakta işlev görmektedir. Bu organ seçkinci bir yaklaşımla çalıştırılmış oldu ve sonuç olarak hareket, organik krize yönelik makul bir eklemlenme olarak ortaya çıkmadı.

Yukarıda açıklanan bu farklılıklar, hareketin “büyük çelişkisini” ortaya koymuştur. Bu çelişki, KAN'dan VV'ye dönüşüm sırasında ‘kendi kaderini belirleme’ davasının uyarlanmasında yatmaktadır. Kendi kaderini belirleme davası sayesinde, yani böyle bir tek davalı bir program aracılığıyla ‘organik krizin’ absorbe edilmesinin yetersizliği ışığında bile ele alınmalıdır. Ancak, VV hareketi içerisinde en büyük belirsizlik, hareketin, ulusal kendi kaderini tayin etme fikrine aykırı bir paradigmanın kendi analizinin içerisinde yer almasıdır. Dolayısıyla, bu alt-eiklemlenmeye göre

hareket, devletin otoritesinin bir bütün olarak yıkılmasını gerektiğinden dolayı, VV'nin asıl misyonu 'kendi-kaderini belirlemekten' ziyade devrim yapmasıdır.

Hareket, sağlam analitik temele dayanmayan bir projeyi temsil ediyor. Bu proje, hareket partisine odaklanmış bir analizde olmadığı için, ve aşırı-çeşitlilik içinde olduğu için, başarısızlığa uğradı. VV'nin ana dava üzerindeki çelişkileri 'özel çoğulluğun bir göstergesi' olarak anlaşılmalıdır, tam tersi, farklılıklar temelde farklı ideolojik eğilimlere sahip liderlerin söylemlerinden kaynaklanmakta ve öznenin katkılarından oluşmaktaydı. Hareketin özündeki bu çelişki, VV'yi derin bir belirsizlik içinde bırakmakla birlikte, hareketin bazı liderleri, sadece Kosova'nın siyasi statüsünün çözümünde yöntem olarak müzakereleri kabul etmemenin yanı sıra, devletin otorite olarak, bütünüyle meşru olmayan bir kurum olarak algıladılar. Dahası, VV'nin eklemleyici dalı olarak, devleti bir eşitsizlik kaynağı olarak algılar. Bu kadar dayanaktan yoksun ve çok biçimli projelerde, birçok şey başarı ya da başarısızlık olarak sayılabilir, ve bu nedenle, bu durum bir yandan geniş söylem manevrası olanaklarını kullanırken diğer yandan VV'yi çok davalı bir organizma olma konumuna getirdi. Yani ulusal '*kendi kaderini tayin*' ve Marksist devrim arasında mutabakat sağlanması konusunda sorun vardı çünkü bu eklemler birbirleriyle dışlayıcı girişimleri temsil ediyor. Bu yüzden analizim, hareketin üzerinde büyüdüğü özün veya temelin yokluğunu göstermeyi amaçlıyor. VV'nin bir özne kategorisine olan yakınlığının, milliyetçi eğilime sahip bir vatandaş ile ilişki organik anlamına gelmediğini netleştirmek zorundayım. Daha doğrusu ana dava araçsal bir mantık tarafından yönetildi. Bu nedenle, özünde VV, milliyetçi bir eklemleme bile değildi. Daha temelde, her türlü analize açık olan 'çok başlı' gerçeklikti.

VV hareketinin bu zararlı çeşitliliğe daldırılması, onu önemli olmayan bir oluşum haline getirdi. Her ne kadar hareket, kendisinin dönüştürücü bir mekanizma

veya Pula'nın ifadesiyle '*devrimci praksis*' olduğunu iddia etse de, araştırmaya göre projesi çok geleneksel yahut sıradandır. Eklemlenme hegemonlaşmaya çalışan, pratik bir mekanizma olarak hareketin sadece iktidara gelmesine zemin hazırladığı için bir mikro projedir. Hareketin sistem-karşı söylemini, daha net söylemek gerekirse, öznelleşme fikri üzerine kurulu bir söylemi hatırlayalım, yani VV'nin eleştirisinin özü, öznenin iradesinin tanınmasıdır. Meşruiyetin belirlenmesi, 'kendi kaderini tayin etme' meselesinden başlar ve Kurti'ye göre 'aktif öznenin' durumuyla sonuçlanır, ve ilk bakıştan VV, özneleştirilmemenin panzehirini bulmak için çalışan bir örgüt olarak görünmektedir. Ancak, hareketin iç gelişiminin yönetimi yoluyla, hareket özne için önemli bir rol sağlamamıştır. Başka bir şekilde VV, iktidardakilerden farklı yapıları temsil etmemektedir, aşağıdan yukarıya süreçle şekillendirilmemiştir. Aksine, VV seçkinleri görünür ve bazı liderlerin kararlarına kapanan hiyerarşik bir karar-verme modelini benimsemiştir. Bu anlamda, söylemsel proje düzeyindeki VV, öznenin mevcut durumunu

Araştırmam, VV fikrini bir dönüşüm örgütü olarak eleştiriyor, çünkü dönüşüm durumu öznenin var olan durumunu değiştirmeyi içermelidir. Prensip olarak, VV bu dönüşümü eklememişti, ancak bu değerlerin üzerinde kurulmuş bir örgüt olamadı. Sonuç olarak, hareket bir dönüşüm projesi değildir, çünkü özneyi yalnızca tam olarak icracı bir rolde araçsallaştırmaktadır. Dönüşüm girişimi, vatandaşları ya da özneleri diğer özelliklere göre geliştirmeye teşebbüs etmek zorunda kalacaktır; dönüşüm girişimcilik, Kosova'nın yeni öznesini doğurmak anlamına geliyor. Öznenin icracı rolüne itilmesi, tarihsel perspektiften de kusurludur. Öznenin bu şekilde etkinleştirilmesi, modern Kosova tarihinde öznenin olağan hali olarak ortaya çıkmaktadır, yani 80'li ve 90'lı yıllarda milliyetçi eklemlenmeler tarafından desteklenen isyan çağrısına benzeyen, ve tamamen otantik olmayan bir uyarılma olarak biçimlendirilmiştir.

Sonuç olarak, değerlendirmedeki VV projesi olağanüstü bir gelişme göstermiyor, sadece örgütün hegemonizasyonunu gerçekleştirme için şekillendirilmiş normal bir projeye ait. Bu nedenle bir ‘mikro-proje’ olarak adlandırılır. Ayrıca, bu proje dışlayıcı çeşitliliğe daldırılmış bir projeyi temsil ediyor. Ayrıca, karar verme sürecini genişletme, daha spesifik olarak öznenin bu sürece dahil olma yaklaşımını izlememiştir. Bütün bu projelerde, özne-yapı ilişkisi, mevcut rejimde biçimlendirildiği gibi kalmıştır. Bu ilişki, VV projesinde de değişmez, yani VV projesinin neden olduğu değişiklik yüzeyseldir ve yalnızca iktidarı yöneten elin değişmesi ile sonuçlanır. Bu yüzden, VV'nin projesinin gerçekleştirilmesi sistemin dönüşümü demek değil, ve var olan öznenin duruşunun mümkün kılan bir mikro-projeyi temsil ediyor. ‘İktidara yürüten’ bir aktör olarak yüzeysel değişiklikler getirebilecek bir mikro-projeyi temsil ediyor.

4.4.2. Dönüştürücü Makro-Eklemlenme: PODEMOS

PODEMOS projesinin, VV'nin örnek incelemesiyle benzer göstergeler aracılığıyla, bütünüyle ele alınması, daha zengin bir sosyal girişim modeli olarak PODEMOS'u karşımıza çıkartmaktadır. Başlangıçta, PODEMOS'un mevcut siyasi rejimle ilişkisi, VV tarafından izlenen aktif-anarşist modelden daha nitelikli bir durum sunuyor. Tam olarak söylemek gerekirse, PODEMOS siyasi projesinin sistem-karşıtı yaklaşımı, iktidarı tanıyan, fakat onun yeniden insancillaştırılması için örgütlenmiş bir proje olarak gelişmiştir. Bu nedenle, ilk günlerden itibaren PODEMOS'un analizinde, iktidar 'teknokratik' bir yapı değil, öznenin iradesinin şekillendirdiği bir kurum olarak algılanıyordu. Bu biçimde, PODEMOS'un bu yapı-karşıtı yaklaşımı temel bir bulgudur, yani sadece mevcut yönetim düzeninin yerini almayı değil, özne nezdinde yapının yenilenmesini de amaçlamaktadır. Bu dönüştürücü faaliyetin, anarşist modelin bir yaklaşımıyla yönlendirilmeyeceği de açıklığa kavuşturulmalıdır. Bundan da ötesi, PODEMOS paradigması, siyaset anlayışını polemiğe dayalı ve tartışmalı ifade sanatı

olarak benimser. Böyle bir girişim, tutkuyla taşınır ve öznelerin veya vatandaşların faaliyetlerinde göstermiş oldukların içerikle doldurulur. Ancak PODEMOS'un bu yaklaşımı, sağlıklı siyasi toplumu VV'deki gibi militan eylemciliğin habitusu olarak görmüyor. Dahası, mevcut sistem girişimlerine itirazda PODEMOS siyasi-projesi, öznenin faaliyetine, toplumun bilinmeyen bir kahramanı şeklinde vurgu yapıyor. PODEMOS örneğinde rejime yönelik direniş, hegemonya-karşıtı bir bloğun özelliğini taşımakla birlikte, bu girişim bir tür halksaldır, yani “sivil(civic) teşebbüstür”. Dolayısıyla PODEMOS projesinin organizasyonu seçkin bir yaklaşımdan uzaktır, ve tam bu nedenle liderliğin merkezileşmemiş olduğu bir örgüttür.

Yukarıdaki analizin bir devamı olarak, PODEMOS'un söylemi tarihsel unsurları taşıyan bir örgütü temsil eder. Hareketin, siyasi-ideolojik çelişkileri, yani İspanya'nın siyasi tarihinde biriken çelişkileri uyandıran bir eklemlenme olarak algıladığı açıktır. Aynı zamanda, tarihsel konulara gömülü olan mantıkla çağdaş meseleleri seslendiren bir eklemlenmeyi temsil eder. Geçmişin ve bugünün unsurlarını toplayan ya da harmanlayan bu sistem-karşıtı söylemde, siyasi eklemlenmenin öznelleştirici doğası önem kazanmaktadır. Geçmişin ve bugünün unsurlarını toplayan bu sistem-karşıtı söylemde, öznelleşme eğilimleri doğal bir hal alır, yani bilinmeyen ve niteliksiz öznenin coşkusunu tanıyan bir eklemlenme haline gelir. PODEMOS'un sistem karşıtı eklemlenmesi, iktidar-karşıtı eklemlenme olarak da anlaşılabilir. Oysa VV örneğinde, bu ilişki 'araçsal düşmanlığa' indirgenmiştir. PODEMOS söylemini daha da netleştiren önemli bir unsur sadeliğidir, yani PODEMOS özünde tabanla temastan şekillendiğini için bu sadelik bir gereklilik olarak konsolide edilmiş olabilir. Bu anlamda, hareketin analizi pratik düzlemde kalmıştır ve VV'nin analizinde karşılaşılabilecek gereksiz ve ‘tautolojik’ kuramlaştırmadan kaçınılmıştır. Bu durum, ilk aşamada, tamamen öznenin kopuk bir durumda kalan, ve daha felsefî bir tartışma geliştiren VV'nin tersidir. Kısacası, VV çok özerk bir örgüt oluşturma çabasında bulunmuştur, ayrıca esnek ve

sürekli şekillenen bir örgüt olmaktan ziyade, VV hareket partisinde etik ve ahlaki bir örgüt olarak kendisi dönüştürdü, ilahi otorite algısını harekete geçirmiştir.

PODEMOS projesinde ele alınan çok önemli bir konu da örgütün 'niteliksiz özneye' odaklanmasıdır. Bu proje, öznenin farklı aktivasyon biçimlerini yaratan bir mekanizmayı temsil ediyor. Ayrıca, böyle bir proje taban demokrasisinin canlandırıcısı olarak algılanabilir. PODEMOS, örgütlenmenin en düşük noktasını temsil eden 'çevreler' kurumunu ortaya çıkarmıştır. Bu kurum, özneyi toplumun siyasal gelişmeleriyle ilgili olarak harekete geçirmenin yanı sıra, sisteme toplumsal 'inputs'/girdi sağlayan güvenilir kurumları da temsil etmektedir. Yukarıda açıklandığı gibi, PODEMOS projesinden daha fazlası açıkça öznenin durumu açısından bir dönüşümdür. PODEMOS'un eleştirdiği mevcut sistem, seçkin bir siyaset anlayışını gerçekleştirmiştir, ve siyaset artık açık, özgür, organik bir girişim değil. Niteliksiz olan bir öznenin bu mesleğe katılımı, artık organik bir faaliyeti sembolize etmediği için dışlanmıştır ve teknik bilgi ile sınırlı tek meslektir. Bu durumla karşı karşıya olan hareket-partisi, '*niteliksiz öznenin*' tutkulu girişimciliği olarak siyaset bakış açısını geri döndürme zorunluluğu anlamında siyasetin 'açık meslek olmaktan çıkarılmasını' savunuyor. Bu argüman ışığında, PODEMOS projesi siyasetin açık girişim olmaktan çıkarılması meselelerine önemli bir çözüm bulmayı hedefliyor. İspanya'nın siyasi bağlamındaki bu girişim aynı zamanda sol eklemelenmenin yeniden canlandırılması anlamına geliyor. Sonuç olarak, İspanya'nın geleneksel solcu etkisi nedeniyle bu meslek olmaktan çıkarılma sol kanatta eklemelenecektir. Böyle bir eklemelenme, İspanya toplumunun otantik sesini canlandırması gibi gözükabilir, yani neoliberal hegemonya altında kalan toplumun önemli bir bölümünün seslendirilmesi olarak algılayabilir. Diğer yandan, VV, pratiğinde hareketin liderliği önce geldiği için seçkin bir harekettir.

Sonuç olarak PODEMOS projesi söz konusu olduğunda, özneye dayalı bir yaklaşımla geliştirilen dönüşümsel bir proje, ya da özne merkezli bir proje ile karşı karşıyayız. zneyi vurgulamak önemlidir, çünkü bundan sonra hareket'in sistem-karşıtı söylemi bu tür eğilimlere dayandırılmıştır. Kesin olarak söylemek gerekirse, mevcut sistemin, özneyi kendi siyasi topluluğundan dışlanan bir duruşa indirgemiş olduğu için, bu sistem karşıt eklemleme mutlaka öznenin uyanmasını içermelidir. Bu açıklamanın başında belirtildiği gibi, PODEMOS'un sistem-karşıtı tutum herhangi bir azaltmadan daha karmaşıktır. Hareket partisi, mevcut iktidara ilişkin herhangi bir sıradan anarşist yaklaşım geliştiren bir örgütü temsil etmiyor.

Bütünlüğünde, hareket-partisi iktidarı tanıyor ancak dönüşümün gerekliliğine dikkat çekiyor. Bu anlamda, VV iktidarın olup olmayacağı konusunda tartışmaya girerken, PODEMOS bunu açıkça kabul ediyor. Hareket, iktidarın teknokrat karakterini yitireceği bir insanlaştırma süreci anlamına gelen iktidarın dönüşümü çağrısı yapıyor. Sonuç olarak, PODEMOS'un paradigmasındaki öznenin radikalleşmesi, halkla ilişkilerde rolü üstlenmeye yönelik bir çağrı anlamına geliyor. Bu radikalleşme, öznenin harekete geçirilmesi fikri ile başlayan ve biten VV paradigmasına olduğu gibi indirgenemez. Son olarak, PODEMOS'un sistem karşıtı projesi dönüştürücü bir mekanizmaya işaret ediyor ve bütün olarak, hareket partisi, siyasi rejimin, siyasi girişim anlayışının, öznenin durum ve rolünün dönüşüm sürecini başlatan bir kurumu temsil ediyor. Bu yüzden, bütün olarak, geniş dönüşüm içeren bir '*makro-projeyi*' işaret ediyor.

5. SONUÇ

Araştırmanın son bölümünde, diğer bölümlerde ortaya konulan hipotezler üzerine bir tartışma geliştirilmeye çalışılacaktır. Daha önce belirtildiği gibi, vaka çalışması olarak VV ve PODEMOS hareketlerinin seçilme sebeplerinden biri, iki hareketin sıradan siyasi projelerden daha fazlasını temsil ettiği inancıydı. Bu anlamda araştırmanın temel hipotezi, söz konusu hareketlerin farklı örgütlenmelere sahip olsalar da, politik olmanın ötesine geçen projeleri temsil etmeleriydi. Dahası, bu örnekleri sadece krizin kurumsallaşması şeklinde gerçekleşen *'hegemonya-karşıtı'* girişimciliğe indirgenmek mümkün olmamaktadır. Bu yüzden araştırmanın asıl amacı, söz konusu hareketlerin siyaset ötesi niteliğine ışık tutabilecek bazı göstergeler elde edebilmektir.

İlk olarak VV hareketi ele alınacak olursa, hareketin yalnızca siyasi olmayan bir otorite olarak değerlendirilmesi mümkün olacaktır. VV; zengin bir kuramsal düşünce geleneği üzerine inşa edilmiş ve bir örgüt olarak, ideolojisini epistemik boyutunun geliştiği bir alan üzerine inşa etmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle, VV'in amaçları ve Kosova'nın siyasi yapısındaki diğer parti ve hareketlerin yetersizlikleri göz önüne alındığında VV'nin siyaset ötesi bir gerçeklik olduğu iddia edilebilir. Diğer yandan araştırma, İspanya'nın toplumsal ve siyasal düzeninde siyaset ötesi bir gerçekliğe sahip olan PODEMOS hareketi ile VV'yi karşılaştırmakta ve müşterek analizler ortaya koymaktadır. İspanya'da ideolojik eklemlenmeyi canlandırma çabalarıyla ve post-yapısalcı arka planıyla, PODEMOS hareketi dönüşümsel bir projeyi temsil etmektedir. Araştırmanın nihai amacı ise, bu hipotezlerin ve yaklaşımların iki vaka üzerinden test edilmesidir.

VV hareketi kuruluş döneminde, mevcut hegemonik sistemin dönüşümünü temsil eden bir makro-proje olarak ilan edilmiştir. Ancak araştırma, VV'nin, siyasal anlamda var olan sistemin sorunlarına çözüm üretemeyen bir model oluşturduğunu ve

kurumsal gelişim politikasının ötesine geçen bir dönüşüm oluşturmadığını savunmaktadır. Bu yüzden araştırma, VV hareketini Kosova'nın çatışma sonrası tarihindeki "*en yüksek siyasi momentum*" olarak kabul eden VV hareketi lideri Kurti'nin görüşüne karşı çıkmaktadır. Bu doğrultuda hareketin durumunun değerlendirebileceği bazı alt başlıklar ele alınmalıdır. VV hareketi kuruluş döneminde "*öznenin disartikülşemesi*"ne karşı bir argüman benimsemiştir. Ancak hareket, kuruluş argümanına çelişik bir tutumla, mevcut sistemin üzerine kurulu olduğu temsiliyet ilkesini benimsemiştir. Bu bağlamda, hareket karar alma sürecini dar bir lider grubu ekseninde merkezileştirmiş ve öznenin direncini uyandırma düşüncesiyle kurulan örgüt, özneyi performatif olarak yorumlayan bir mantaliteye dönüşmüştür. Araştırma kapsamında, VV hareketinde öznenin durumu ile öznenin 80'li ve 90'lı yıllarda iktidara karşı örgütlenmesi arasında bir benzerlik olduğu söylenebilir. Doğası gereği, bu durumların her ikisi de öznenin etkinleşmesi olarak benzer durumlarda geliştirilmektedir. Bu bağlamda öznenin etkinleşmesi açısından, VV hareketinin *otantik olmayan bir eklemlenme* olduğu söylenebilir. Böylece araştırma, dönüştürücü bir siyasi otoritenin mevcut partilerin üzerine inşa edildiği sistemin VV tarafından benimsenmemesi gerektiğini iddia etmektedir.

Savaş sonrası siyasi düzende öznenin "pasif" durumuna karşı VV, özneyi, mevcut sistemin önünde tamamen '*performatif*' bir modelle 'harekete geçirmeye' karar verdi. Araştırmaya göre, böyle bir yaklaşım bir dönüşüm durumunu temsil etmemektedir. VV'nin Kosova siyasi tarihinin "en yüksek momentum" olma iddiasını yerine getirebilmesi için öznenin 80'ler ve 90'lar boyunca sahip olduğu etkin konumunun ötesine taşınması gerekmektedir. Sonuç olarak, VV'nin siyasi projesi, yeni toplumsal özne, yani yeni bir vatandaşın ortaya çıkmasına zemin oluşturan bir analiz geliştiremedi. Ele alınacak ikinci bir önemli nokta da, VV hareketinin politikalarının kurumsal düzeyde kalmasından dolayı uygulama pratiği açısından verimsizlik

oluşturmasıdır. Hareketin çok çeşitli ideolojik tartışmalara sokulması, proje ve programların tek elden yürütülmesi adına zararlı bir durum oluşturmaktaydı. Çelişik fikirlerin VV içine sokulması, hareketin merkezsiz siyasi otorite olarak konumlandırılmasına yol açmıştır. Partileşme dönemi sonrasına kadar VV, ortak bir projede iç tartışmalardan sonuç çıkarma sürecini yaşayamadı. Hareket, uzun süre, özellikle ilk dönemden partileşme sürecinin sonrasına kadar, öznenin artiküleşmesini hedeflemeyen ve organik olmayan bir tartışmaya maruz kalmış ve tautolojik bir boyuta dönüşmüştür. Hareket, içerisinde dışlayıcı ideolojik arka plana sahip düşünürleri benimsemiş ve bu durum hareketin değişim sürecinin ortak bir projeye katkısını etkilemiştir. Hareketin paradigma kurma aşamasında siyaset felsefesinde öne çıkan isimlerin çalışmalarından yararlanması, VV hareketinin siyasal düşünce perspektifinden zengin bir örgüt olduğu görüntüsünü yarattı. Ancak araştırma, VV'nin özneyi geri plana atarak sadece kuramsal tartışmalara vurgu yapmasını, harekete zarar verici bir eylem olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda hareketin temel amacı '*etik-ahlaki*' bir otorite olarak algılanmasının gerçekleştirilmesinden çok, özneyle etkin bir ilişki kurmak olmalıydı.

Hareketin dönüşümsel bir proje olarak değerlendirilmesi için çok önemli bir unsur daha vardır: VV'nin mevcut sistemle olan ilişkisi. İlk aşamada VV, anarşist bir hareket izlenimi yaratarak sistemle düşmanca bir ilişkiyi benimsedi. Partileşme sürecinde ise bu yaklaşımın değiştiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda VV, kendisinin de eleştirdiği siyasal sürece katkıda bulunan mühim kişileri partiye üye kabul ederek mevcut sisteme açılma sürecini başlattı. Böylece hareketin mevcut sisteme açıklığı, hareket içindeki çeşitliliği daha yüksek bir seviyeye ulaştırmanın yanı sıra, hareketi Kosova'da tamamen sıradan bir siyasi örgüt olarak dönüştürme sürecini de başlattı. Hegemonik mücadeleyi yönetme sürecinde bir strateji olarak hareketin iktidarı hedeflemesi, VV'nin mevcut sistem altında eklememesine neden olmuştur. Bu

doğrultuda VV, siyasi bir örgüt olarak iktidar eğilimlerine göre şekillenmiştir. VV, partileşmeyi kabul ettikten sonra, hareket iktidarın kazanılmasına yönelik hedefler benimsemiş ve hiçbir şekilde öznenin dönüştürücü bir otoritesi olarak düşünülememiştir. Bu durumda hareketin, devletin siyasi durumunu değiştirme yeteneği sorgulanabilir. Çünkü hareketin dönüştürücü bir otorite olarak algılanması yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı neredeyse imkansızdır.

Araştırmadaki bu argümanlar ışığında, ilk vaka çalışmasının hipotezleri reddedilmiştir. Bu yüzden araştırmanın ilk kısmında bir makro-proje olarak düşünülen VV, araştırmanın ilerleyen safhalarında farklı bir perspektifle değerlendirilmiştir. Bu perspektife göre, VV hareketinin gelişimi çığır açan bir gerçeklik değil, sadece “ikilik” ideolojik eklemlenmelerinin canlandırıldığı uğraktır. Bu açıdan VV dönüşümsel bir projeyi temsil etmemekte ve mevcut sistem ile benzer bir özne algısına sahip olmaktadır. Bu nedenle VV hareketi, özneye açık ve öznenin şekillendirdiği bir altyapıyı temsil etmemektedir.

Araştırma bağlamında ele alınan vakalarından biri olan PODEMOS, VV örneğine siyaset ötesine geçmesi bakımından benzerlik göstermektedir. Bu doğrultuda VV'nin detaylı incelemesine başladıktan sonra PODEMOS hakkındaki yüzeysel bilgiler ışığında araştırma daha da kapsamlı hale getirilerek iki hareket-parti vaka olarak ele alınmıştır. PODEMOS hakkındaki söz konusu yüzeysel bilgiler, hareketle ilgili durumlar ve alt başlıklılar incelenerek detaylandırılmıştır. Bu doğrultuda PODEMOS'un eklemlenme adına doğru bir model benimseyen ve eylemlerinde öznenin iradesini en üstte tutan otantik bir hareket olduğu söylenebilir. Makro bir proje olarak PODEMOS'un bu yapısal ve eylemsel özellikleri araştırmanın vaka çalışma konularından birisi olmasını sağlamıştır.

Hareket-partisi olarak PODEMOS'un İspanya siyasi tarihinde aldığı yer değinilmesi gereken diğer önemli bir noktadır. Hareket, İspanya'nın demokratik açılım sürecinin başlamasına yol açan Mançloa Paktı'nın bir ürünüdür. PODEMOS'un kuruluşunda Mançloa Paktı'yla başlayan demokratikleşme sürecinin ortaya çıkardığı 'toplumsal memnuniyetsizlik'in etkili olduğu söylenebilir. Fakat demokratikleşme sürecinde yaşanan toplumsal krizin nedenleri, Avrupa Birliğinde yaşanan krizlerden farklı olarak iç etmenlerde aranmalıdır. Bu doğrultuda öfkeli ve 15 M hareketleri kalıcı çözümler getirmeyen demokratikleşme sürecinin dışavurumunun somut örnekleri olmuşlardır. PODEMOS solun düşünsel hegemonyasını neoliberal açısına teslim etmesinden dolayı sol düşünceye dayalı bir argüman geliştirmiştir. Bu bağlamda PODEMOS'u araştırma için önemli kılan 3'üncü ve son durum hareketin post-yapısalcı bir programa sahip olması ve öznenin siyasal alanda etkinliğini savunmasıdır.

PODEMOS hareketi, yalnızca siyasi bir dönüşün projesi olarak değil çeşitli nedenlerden dolayı değerlendirilmelidir. Hareket, politik argümanları rasyonel bir temelde oluşturulmuş ve karar alma mekanizmasını teknokratik bir elitler grubundan oluşturmamıştır. İlk elde harekete dair yapılan bu değerlendirme PODEMOS'un makro bir proje olduğunun bir göstergesidir. Diğer yandan hareket, özneyi performatif olarak değil, etkin olarak siyasal düzene katılmayı hedeflemektedir. Bu durum mevcut siyasal düzenden dışlanan özne için radikal bir değişimi temsil etmektedir. PODEMOS'un özneyi etken olarak değerlendiren siyaset ötesi yaklaşımında iç bir etken olarak kurumsal yapısını doğru şekillendirmesinin önemli etkisi vardır. Bu doğrultuda PODEMOS, özneyi siyasal olarak dahil etmek adına pratik uygulamaları hayata geçirmiştir. Bu durum hem hareketin hem de öznenin siyasal sisteme eklenmesinin önünü açmıştır. Sonuç olarak bu araştırma iktidar alternatiflerinin praksişi olarak adlandırılabilir. Bu nedenle PODEMOS'un mevcut hegemonik düzen karşıtı duruşu, hareketi iktidara alternatif oluşturan makro bir proje konumuna yükseltmiştir.

KAYNAKÇA

- Abazi Boiken, **'Mbi parimet'**, Prishtinë, 2014
- Abromeit John, Norman Jork, Marotta Gary, Chesterton M Bridget, **'Transformations of Populism in Europe and the Americas: History and Recent Tendencies'**, Bloomsbury Publishing Plc, Londra, 2016
- Agustín, G Óscar ve Briziarelli, Marco. **'Podemos and the New Political Cycle: Left-Wing Populism and Antiestablishment Politics'**, Pelgrave Macmillan, Cham, 2018
- Baert Patrik ve Booth Josh, **'The Dark Side of Podemos?: Carl Schmitt and Contemporary Progressive Populism'**, Londra, Routledge, 2018
- Bickerton J. Christopher & Accetti I Carlo, **'Techno-populism' as a new party family: the case of the Five Star Movement and Podemos**, Contemporary Italian Politics, 10:2, 2018, p. 132-150,
- Boyd, P Carolyn. **'The Politics of History and Memory in Democratic Spain'**, ANNALS, AAPSS, 617, Mayıs 2008
- Carpentier, Nico and Cammaerts, Bart. **'Hegemony, democracy, agonism and journalism: an interview with Chantal Mouffe'**, Journalism studies, 7 (6). 2006, pp. 964-975
- Casanova, Jose. **'Modernization and Democratization: Reflections on Spain's Transition to Democracy'**, Social Research, Vol. 50, No. 4, Democracy (WINTER 1983), p. 929-973
- Channer, Alexandra. **'Turpi i OKB-së'**, Prishtinë, 2007; Erişim tarihi: 15.12.2018
- Channer, Alexandra. **'Sa gjatë duhet të pritet për demokraci'**, Prishtinë, 2007; Erişim tarihi: 20.01.2019
- Claudia, Ritzi: **Hegemonia Neoliberal y la Post-Democratización de la Esfera Pública: marco de análisis para evaluar la calidad del discurso democrático**; IC Revista Científica de Información y Comunicación, 11, p. 167-187, Madrid, 2016
- Encarnación, O. **'Socialist Rule and the Years of "Disremembering," 1982–1996. In Democracy Without Justice in Spain: The Politics of Forgetting'** (pp. 78-101). University of Pennsylvania Press, 2014

- Errejon, Ínigo. ‘**¿Qué es el análisis político? Una propuesta desde la teoría del discurso y la hegemonía**’, Revista Estudiantil Latinoamericana de Ciencias Sociales, 2011
- Errejon, Ínigo. ‘**La lucha por la hegemonía durante el primer gobierno del MAS en Bolivia (2006-2009): un análisis discursivo**’, Doktora Tezi(Yayınlanmamış), Madrid, 2012; Erişim tarihi: 17.02.2019
- Errejon, Inigo & Guijarro, Juan. ‘**Post-Neoliberalism's Difficult Hegemonic Consolidation: A Comparative Analysis of the Ecuadorean and Bolivian Processes**’ Latin American Perspectives. 43. 2015
- Errejón, Ínigo. "We the People 15-M: An Indignant Populism?" *ACME: An International Journal for Critical Geographies* , Vol. 14, no. 1, July 2015, pp. 124-56, <https://acme-journal.org/index.php/acme/article/view/1144>.
- Errejon, Ínigo. ‘**Una latinoamericanización de la política española?**’Madrid, 2011
- Habermas, Jurgen. ‘**Oteki Olmak, Oteki ile Yaşamak**’, Yapi Kredi, İstanbul, 2013
- Hamza, AGON. ‘**İdeologjia e Ligjit**’, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 12.03.2019
- Hamza, AGON. ‘**Jeta e zhveshur, ose pse vrasja nuk është krim**’, 2006 ; Erişim tarihi: 15.03.2019
- Hamza, AGON. ‘**Kritikë sistemit**’, Prishtinë, 2007, Erişim tarihi: 18.03.2019
- Hamza, AGON. ‘**Kundër ligjit**’,Prishtinë, 2009; Erişim tarihi 20.03.2019
- Hamza, AGON. ‘**Padrejtësia, e drejta dhe UNMIK-u**’, Prishtinë, 2009; Erişim tarihi 22.03.2019
- Holman, Otto. ‘**Integrating Southern Europe EC Expansion and the Transnationalization of Spain**’, ‘Routledge’, New York, 2005
- Konjufca, GLUAK.‘**Pjesa-Teresia**’ Prishtinë, 2005, Erişim tarihi: 15.01.2019
- Konjufca, GLUAK. ‘**Statusi ‘simptomatik’ i SHPK-se dhe IPVQ-ve: një vështrim në teorinë e personalitetit autoritar**’, Prishtinë, 2005, Erişim tarihi: 15.01.2019
- Konjufc, GLUAK. ‘**Zizeku dhe Lifti**’ Prishtinë, 2004, Erişim tarihi: 30.01.2019
- Konjufca, GLUAK. ‘**Kritika dhe Alternativa**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 13.02.2019
- Kouvelakis, Stathis. ‘**Syriza’s Rise and Fall**’, Ocak-Şubat 2016; Erişim sitesi: <https://newleftreview.org/issues/II97/articles/stathis-kouvelakis-syriza-s-rise-and-fall>
- Kouvelakis, Stathis. '**Facing the crisis: the strategic perplexity of the left**', 5 Nisan 2011; Erişim sitesi: <http://isj.org.uk/facing-the-crisis-the-strategic-perplexity-of-the-left/>

- Kouvelakis, Stathis. **‘Turning “No” Into a Political Front’**, 2015, Erişim sitesi:
<https://www.jacobinmag.com/2015/08/tsipras-debt-germany-greece-euro/>
- Kouvelakis, Stathis, Budgen Sebastian, Zizek Slavoj, **‘Lenin Reloaded: Toward a Politics of Truth’**, Duke Univeristy Press, 2007
- Kurti, ALBIN. **‘Zgjohu’**, Prishtinë, 2007
- Laclau, Ernesto. **‘On Populist Reason’**, Verso, Londra, 2005
- Magone, M Jose. **‘Contemporary Spanish Politics’**, Londra, Routledge, 2004
- Mouffe, Chantal, **‘A Conversation with Rosmary Bechler: Can Europe Make it- Left Populism over Years’**, 2013. Erişim sitesi:
<https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/left-populism-over-years-chantal-mouffe-in-conversation-with-rosemar/>
- Mouffe, Chantal. **‘The Return of Political: Comunidad, ciudadanía, pluralismo, democracia radical’**, Barcelona, Verso, 1999
- Mouffe, Chantal. **‘On Political: Thinking in Action’**, Routledge, 2005
- Mouffe, Chantal. **“Post-Marxism: Democracy and Identity.”** Environment and Planning D: Society and Space, vol. 13, no. 3, June 1995, p. 259–265
- Navarro, V Joaquín. **‘El pueblo indignado. Laclau, Mouffe y la hipótesis Podemos’**, 2015 , Constellations: An International Journal of Democratic and Critical Theory, vol 24, 2017, pp. 296–309; Erişim tarihi: 03.03.2019
- Navarro, Vicente. **‘Why Podemos Poses A Major Threat To The Spanish Political Establishment’**, Ocak 2015; Erişim sitesi:
<https://www.socialeurope.eu/podemos>.
- Navarro, Vicente. **‘La continua hostilidad contra Podemos de los mayores medios de información y persuasión españoles’**, Mayıs 2018; Erişim sitesi:
<http://www.vnavarro.org/?lang=es&s=PODEMOS>
- Navarro, Vicente. **‘What Is Going On in Spain: The End of an Era and the Beginning of Podemos’**, Barcelona, 28th Aralık 2014; Erişim sitesi:
<http://www.vnavarro.org/?p=11685>
- Navarro, Vicente. **‘La fabricación de las falsedades sobre Podemos y su supuesto proindependentismo’**, Kasım 2017, Erişim sitesi:
<http://www.vnavarro.org/?p=14334>
- Olson A. Gary ve Worsham Lynn, **‘Rethinking Political Community: Chantal Mouffe’s Liberal Socialism’**

- Paez Rodriguez German, *'Counter-hegemonic Movements in the Era of Liquid Modernity: Building a Third Way'*, (Yüksek Lisans Tezi), Wrocław, 2014
- Pardo José Rodríguez, Vélez Ivan, Armesilla Santiago, Carvallo Ismael. **'PODEMOS: Comunismo, populismo o socialfascismo?'**, Pentalfa Ediciones, Oviedo, 2016
- Pula, Besnik. **'Demokraci tash'**, Prishtinë 2005 ; Erişim tarihi: 20.12.2018
- Pula, Besnik. **'Bazat e Mosorganizimit Politik'**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 25.12.2019
- Pula, Besnik. **'Shoqeria Civile'**, Prishtinë, 2002; Erişim tarihi: 05.12.2019
- Ruda, Frank. **'Remembering, repeating, working through Marx: Badiou, Žižek and the Actualizations of Marxis'**, Association Revue internationale de philosophie, 2012/3 n. 261, p. 293-319, 2012
- Shevel, Oxana. **'The Politics of Memory in a Divided Society: A Comparison of Post-Franco Spain and PostSoviet Ukraine'**, Slavic Review, Vol. 70, No. 1 (SPRING 2011), pp. 137-164
- Stafford, O Katherine. **'Narrating War in Peace: The Spanish Civil War in the Transition and Today'**, PALGRAVE MACMILLAN, New York, First edition: September 2015
- Sylstarova, Enis. **'Pse duhet ta denojnë Albinin'**, Prishtinë, 2010 ; Erişim tarihi: 13.02.2019
- Touraine Alain, **'Modernitenin Eleştirisi'**, Yapı Kredi, İstanbul, 2014
- Touraine Alain, **'Birlikte Yaşayabilir Miyiz?'**; Yapı Kredi, İstanbul, 2012
- Touriane, Alain. **'The Coming Back of Subject'**, Int J Polit Cult Soc (2005) 18:199–209, İnternet Üzerine Yayınlama Tarihi: 6. 12. 2006
- Touraine, Alain. **'Introduction to New Social Movements Theory'**, Social Research, Vol. 52, No. 4, Social Movements, pp. 749-787, 1985
- Tourain, Alain. **'Meaningless Politics'**, Constellations Volume 10, No 3, p.299-311, 2003
- İglesias, T Pablo. **'Politics İn a Time of Crisis: Podemos and The Future of Democracy in Europe'**, Madrid, 2015,
- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 1**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 08.11.2018
- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 2**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 10.11.2018
- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 3**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 12.11.2018
- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 4**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 14.11.2018
- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 5**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 16.11.2018

- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 6**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 18.11.2018
- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 7**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 20.11.2018
- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 8**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 22.11.2018
- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 9**, Prishtinë, , 2005; Erişim tarihi: 24.11.2018
- Vetëvendosje: Gazetë Javore, **Nr 10**, Prishtinë, 2005; Erişim tarihi: 26.11.2018,
- Vittori, Davide. **Podemos and the Five-star Movement: populist, nationalist or what?**, Contemporary Italian Politics, 9:2, 2015, p. 142-161,
- Vittori, Davide ve Tarditi Valeria. **'Reshaping EU Attitudes? The Case of Social Democratic and Radical Left Parties in Spain and Italy'**, Swiss Political Science Review, 2019
- Yannis, Stavrakakis. **'Discourse Theory, Post-Hegemonic Critique and Chantal Mouffe's Politics of the Passions'**, Parallax, 20:2, 2014, p. 118-135,
- Zarzalejos Javie, **'Populism in Spain: an analysis of Podemos'**, Sage Publication: Volume: 15, p.183-191, 2016; Erişim Tarihi: 15.03.2019
- Žižek, Slavoj. ve Horvat, Srećko. **'What Does Europe Want?: The Union and Its Discontents (Insurrections: Critical Studies in Religion, Politics, and Culture'**, Columbia University Press, New Yorki, 2014,
- Žižek, Slavoj. **'Only a radicalised left can save Europe'**, 25 Temmuz 2015; <https://www.newstatesman.com/politics/2014/06/slavoj-i-ek-only-radicalised-left-can-save-europe>
- Žižek, Slavoj. **'The west's crisis is one of democracy as much as finance'**, 16 Ocak 2015; Erişim sitesi: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jan/16/west-crisis-democracy-finance-spirit-dictators>
- Žižek, Slavoj. **'Should The Left's Answer to Rightist Populism Really Be a' Me Too? Part I'** ; 15 Ekim 2018; Erişim sitesi: <https://thephilosophicalsalon.com/should-the-lefts-answer-to-rightist-populism-really-be-a-me-too-part-i/>
- Žižek, Slavoj. **'Should The Left's Answer to Rightist Populism Really Be a' Me Too? Part II'**; 22 Ekim 2018; Erişim sitesi: <https://thephilosophicalsalon.com/should-the-lefts-answer-to-rightist-populism-really-be-a-me-too-part-ii/>

ÖZET

Tez, iki sosyal hareket olgusunun karşılaştırmalı bir çalışmasından oluşmaktadır. Tezin açıklama modeli toplumsal hareketlerinin gelişim sürecine yönelik bütüncül yaklaşımla şekillenmektedir. Metodolojik açıdan tez, sıradışı bir çalışmayı temsil etmektedir çünkü çalışma örneklere yönelik '*fenomenolojik*' bir yaklaşım benimsemiştir. İlk çalışma örneği olarak seçilmiş 2005'in ortalarında Kosova'da ortaya çıkan Vetevendosje(VV) hareketidir; ikinci çalışma örneği olarak İspanya'nın tanınmış toplumsal hareketi PODEMOS seçilmiştir. Bu tez, 'toplumsal hareketlerin oluşumu, hareketlerin 'tanımayan veya vasıfsız özne' ile ilişkisi ve benimsemiş partileşme modelini gibi bazı alt-soruların eleştirel sorgulanmasıyla sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vetevendosje, PODEMOS, Disartiküleleşme, Organik Krizi, Hegemonikleşme

ABSTRACT

The thesis consist in a comparative study of two cases of social movements. The thesis explanation model is shaped by holistic approach towards the process of development of social movement. From the methodological perspective thesis represents an offbeat work because has adopted an phenomenological approach toward cases of study. As the first case of study is selected Vetevendosje(VV), a social movement founded out in Kosovo in the middle of 2015 and as second case of study is selected the Spanish well-known social movement PODEMOS. This thesis is confined in critical inquiry of some sub-questions such as: the formation of social movements, the report this '*unknown or unqualified subject*' and adopted model of partitization.

Key Words: Vetevendosje, PODEMOS, Disarticulation, Organic Crise, Hegemonization,